

Yhteenveto maakuntasuunnitelman ja -ohjelman luonnoksien sekä maakuntaohjelman ympäristöselostuksen kuulemiskierroksesta**Kainuun maakuntasuunnitelma 2024 luonnos, Kainuun maakuntaohjelma 2026–2029 luonnos ja ympäristöselostus****Lausunnot ja lausuntojen vastineet**

Nähtävillä olo ja lausuntokierros 10.9.-13.10.2025.

Yleistä (aloitussivulle)

Kainuun maakuntasuunnitelma 2045 ja maakuntaohjelma 2026–2029 luonnokset sekä maakuntaohjelman ympäristöselostus ovat olleet nähtävillä Kainuun liiton virastossa ja liiton verkkosivuilla 10.9.– 13.10.2025 välisenä aikana. Luonnoksiin liittyvä lausuntopyyntö lähetettiin keskeisille sidosryhmille ja asiakirjat olivat lausuttavissa Lausuntopalvelu.fi -palvelussa. Myös suoraan Kainuun liiton kirjaamoon oli mahdollista jättää lausunto annetulla lausuntoajalla.

Asiakirjoihin jätettiin nähtävillä oloaikana yhteensä 37 lausuntoa. Tähän asiakirjaan on koottu kaikki saapuneet lausunnot kokonaisuudessaan. Muutos- ja täydennysesityksiin on laadittu vastineet, joista käy perusteluineen ilmi, aiheuttaako lausunto muutoksia asiakirjoihin ja millaisia nämä muutokset ovat.

Kainuun maakuntahallitus käsittelee lausunnot, lausuntojen vastineet sekä hyväksyy asiakirjoihin lausuntojen perusteella tehdyt muutokset kokouksessaan 24.11.2025. Maakuntavaltuusto käsittelee maakuntaohjelman sisältöä samana päivänä pidettävässä seminaarissa. Asiakirjaluonnokset etenevät tämän jälkeen mahdollisine muutoksineen 8.12.2025 maakuntavaltuuston hyväksymiskäsittelyyn.

Osoite:

Kainuun liitto,
Kauppakatu 1
87100 Kajaani

Sähköposti:

etunimi.sukunimi@kainuunliitto.fi
Kirjaamo 040 722 0900
www.kainuunliitto.fi

Laskutus:

Kainuun liitto
003724969924
PL 5016
02066 DOCUSCAN

Y-tunnus:

2496992-4

Sisällys

Kunnat ja maakuntien liitot.....	4
Hyrynsalmen kunta.....	4
Kajaanin kaupunki	7
Kuhmon kaupunki.....	14
Paltamon kunta	17
Ristijärven kunta	18
Sotkamon kunta	19
Suomussalmen kunta.....	22
Keski-Pohjanmaan liitto.....	24
Pohjois-Karjalan liitto	24
Pohjois-Pohjanmaan liitto	25
Muut viranomaiset	26
Kainuun ELY-keskus.....	26
Kainuun hyvinvointialue	38
Kainuun ympäristöterveyspalvelut	41
Metsähallitus.....	42
Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus	42
Suomen metsäkeskus	43
Ympäristöministeriö	44

Yhdistykset, oppilaitokset, yhtiöt.....	51
BirdLife Suomi ry.....	51
Eläkeliiton Kainuun piiri	52
Finnvera Oyj	52
Kainuun korkeakouluyhdistys ry, Kainuun kesäyliopisto.....	53
Kainuun Liikunta ry.....	55
Kainuun Vasemmisto ry.....	56
Kainuun Vihreät ry.....	57
Kajaanin Akateemiset Naiset ry	65
Kajaanin ammattikorkeakoulu Oy	67
Kajaanin ammattikorkeakoulu Oy - Arvovesi 3-hanke: Oulujoen vesistöalueen vesistövision 2035 toimeenpano	68
Kajaanin ammattikorkeakoulun opiskelijakunta KAMO	70
Kajaanin kaupungin koulutusliikelaitos	77
Kajaanin kaupungin nuorisovaltuusto	80
Kajaanin keskustan valtuustoryhmä.....	80
MTK Pohjois-Suomen maakuntavaliokunta.....	82
SAK ry	83
Snowpolis Oy	85
Suomen Biokierto ja Biokaasu ry	87
Taiteen edistämiskeskus.....	88
Työttömien Keskusjärjestö ry.....	90

LAUSUNTO Kunnat ja maakuntien liitot	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
Hyrnsalmen kunta	
Kainuun maakuntaohjelma 2026–2029 Hyrnsalmen kunta kiittää Kainuun liittoa laadukkaasta ohjelmakokonaisuudesta, joka tunnistaa hyvin toimintaympäristön haasteet ja mahdollisuudet nyt, ennakoii mahdollisia kehityskulkuja sekä tiivistää ne Kainuun kriittisiksi menestystekijöiksi. Ohjelmakokonaisuudesta piirtyvät tilannekuvaan perustuvat Kainuun tahtotilaa ilmentävät strategiset tavoitteet, jotka ovat sekä osuvia että riittävän realistisia ja kunnianhimoisia. Maakuntasuunnitelma ja -ohjelma muodostavat loogisen ja strategisen kokonaisuuden, joka toimii reittikarttana kohden Kainuu 2045 visiota. Maakuntaohjelma on kirjoitettu selkeästi ja jaettu järkevästi kolmeen tavoitteelliseen kehittämisteemaan. Kunkin kehittämisteeman alla on sitä toteuttavat teemaan liittyvien asioiden tavoitteet, jotka on kuvattu kunkin kehitettävän asian vuoden 2029 tavoitetilana sekä toimenpidekokonaisuuksina, joilla tähän tavoitetilaan pyritään. Osaava ja ilmastoviisas kestävä kasvun ja kansainvälistymisen Kainuu -teeman tavoite on hyvä muutoin, mutta kansainvälistymiseen tulee tiivistää selkeä tavoite. Ilman vahvaa kansainvälistymistä Kainuu kuihtuu. Kansainvälistymisen pitää ulottua koko Kainuuseen. Osaamisen teemassa on kannatettavasti todettu, että laaditaan Kainuun tekoälystrategia ja että organisoidaan Kainuuseen uutta pysyvää yliopistollista perustutkintokoulutusta, jossa on vuosittainen sisäänotto. Viime mainittu on kunnianhimoinen toimenpide ja tavoite, joka kannattaa asettaa. Myös nuorten toiveet tukevat tavoitetta.	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Kansainvälisyys on läpileikkaava teema, siihen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet sijoittuvat kehittämiskohteiden otsikoiden alle läpileikkaavasti. Kansainvälistymisen tavoitteena on, että kv-opiskelijoista nykyistä useampi työllistyy joko harjoittelun kautta tai suoraan alueen yrityksiin ja jää asumaan maakuntaan. Kv-rekrytoituja työntekijöitä asuu vuonna 2029 joka Kainuun kunnassa.
Osaavan työvoiman teema on yksi Kainuun kohtalonkysymyksistä, jonka tavoitetila ja toimenpiteet on hyvin kuvattu. Strategisessa tavoitteessa 2029 todetaan oikein, että digitalisaatiota hyödyntäen onnistutaan vähentämään työvoiman tarvetta. Toimenpiteisiin tulee lisätä tätä toteuttava toimenpide.	Muokataan maakuntaohjelmaa. Lisätään ohjelmaan: Valmennetaan työntekijöitä ottamaan digitaalisia toimintatapoja rohkeasti käyttöön ja varmistetaan asiakkaiden osaaminen digitaalisten palvelujen käyttäjinä.
Elinkeinot-teeman strateginen tavoite 2029 on hyvällä tavalla konkreettinen ja mitattava, mutta miljardin euron arvoiset teolliset investoinnit Kainuuseen on liian vaatimaton tavoite, joka tulee vähintään viisinkertaistaa. Kärkitoimialojen kehittämistoimenpiteet on riittävän tiiviisti esitetty.	Muokataan maakuntaohjelmaa. Vähintään 5 miljardin investointitavoite ajalla 2026-2029 on lisätty ohjelmaan.
Kainuun älykkään erikoistumisen strategia 2026–2029 tunnistaa hyvin muuttuneen toimintaympäristön (erityisesti geopolitiikan tilanteen muutokset) sekä	Muokataan maakuntaohjelmaa.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
teknologian eksponentiaalisen ja kiihtyvän kehityksen tarjoamat mahdollisuudet. Strategian Kainuuseen kohdistuvat vaikuttavuustavoitteet ovat relevantteja. Niille on syytä asettaa informatiiviset ja helposti mitattavissa olevat indikaattorit tavoitearvoineen. Kainuun innovaatioekosysteemit on erityisen vaikuttava kehittämisen kohde silloin, kun se integroituu alueella olevaan tai alueelle haviteltavaan teolliseen toimintaan ja investointeihin. Arvoketjupohjainen lähestymistapa tulee tekstissä otsikoida selkeästi strategian vaikuttava toteuttaminen otsikon alle ja todeta siinä yhteydessä myös muut toteuttamisen painotukset (hankkeet sekä kansallinen ja kv-yhteistyö), jotka on esitetty hyvin Kainuun älykkään erikoistumisen strategian kokonaiskuvassa (Kuva 1).	Selkeytetään AES-tekstin otsikointia ja jaottelua.
Saavutettavuus – teemassa on perusteltua tuoda selkeämmin esille kehys-Kainuun alemman asteisen tiestön korjausvelan kiinni kuominen edunvalvonnan ja Kainuuseen allokoidun rahoituksen käytön prioriteettina.	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Tieverkon korjausvelka koskee koko maakuntaa. Maakuntaohjelmassa on lausunnossa tuodut näkökohdat.
Kokonaisuutena maakuntaohjelmaan tulee lisätä Kainuun itärajamakunta-asemaan liittyvät erityistavoitteet, kuten erityistalousalueen perustaminen itäiseen Suomeen mkl. Kainuuseen.	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Kokonaisturvallisuuden strategisena tavoitteena vuoteen 2029 on, että Kainuulla on vahva rooli Itä- ja Pohjois-Suomen rajaseudun edunvalvojana. Harvaan asutun rajaseudun näkökulma huomioidaan; asuttu raja on turvallisin raja. Kokonaisturvallisuus lisää maakunnan elinvoimaa. Kainuussa yhteiskunnan toimivuus, kansalaisten turvallisuus ja elintärkeiden toimintojen jatkuvuus varmistetaan kaikissa tilanteissa. Viranomaisten, yritysten, järjestöjen ja kansalaisten yhteistyöllä pystytään varautumaan ja vastaamaan sekä normaaliolojen häiriötilanteisiin, että poikkeusoloihin. Kainuussa väestön osallisuus ja kokonaisturvallisuuteen liittyvä ymmärrys ovat lisääntyneet kaikissa väestö- ja ikäryhmissä. Kainuuseen on rakennettu arktisen sodankäynnin testauskeskus. Toimenpidekokonaisuuksissa on huomioitu mm. Kainuun valmiusfoorumien roolin vahvistaminen, kokonaisturvallisuuden näkökulmien huomioiminen, väestön osallisuuden ja turvallisuusviestinnän parantaminen. Käytännön toimenpiteitä on siis huomioitu maakuntaohjelmassa.
Aluerakenne ja monipaikkaisuus -teemassa älykäs sopeutuminen on hyvin huomioitu, mutta sen yhteyteen tulee lisätä Kainuun kuntien elinvoimaa tukevien toimintamallien ja lainsäädännön (koskien esim. kuntien omistamia kiinteistöjä tai valtioneusjärjestelmää) edistäminen edunvalvonnan keinoin.	Muokataan maakuntaohjelmaa. Lisätään Aluerakennetta ja monipaikkaisuutta koskeviin toimenpiteisiin, että Edistetään Kainuun kuntien ja muiden julkisten toimijoiden elinvoimaa tukevia toimintamalleja älykkäässä sopeutumisessa.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
Maakuntakuvan rakentamisessa sekä markkinoinnissa ja mainetyössä pitää erityisellä painotuksella korostaa koko Kainuun huomioiminen -arvoa, jotta Kainuun kaikkien kuntien alueiden toimijoiden potentiaali saadaan näkyviin. Hyvinvointi ja liikunta, kulttuuri ja luovat alat sekä tasa-arvoinen aluekehittäminen ovat hyvin esillä ja niiden korostamiselle on kriittisissä menestystekijöissä vahvat perusteet. Läpileikkaavat teemat: alueellinen, kansallinen ja kansainvälinen yhteistyö sekä maaseutu ovat osuvia ja tärkeitä teemoja. Vielä tulee kirjoittaa auki, miten konkreettisesti läpileikkaavat teemat ja arvot (jotka myös ovat läpileikkaavia) huomioidaan maakunnan kehittämisen toimenpiteissä, esim. aluekehitysrahalla toteutettavissa hankkeissa.	Ei muutoksia. Koko Kainuun huomioiminen on yksi maakuntaohjelmaa ohjaavista arvoista. Tämä tarkoittaa, että Kainuuta kehitetään kokonaisuutena, huomioidaan kaikki Kainuun kunnat tasapuolisesti päätöksenteossa, tuetaan niiden mahdollisuuksien optimointia sekä kannustetaan ja mahdollistetaan toimijoita Kainuun elinvoimaisuutta vahvistavaan yhteistyöhön. Maakunnan kärkihankkeita edistetään yhteistyössä ja kehitetään toimintamalleja, joiden kautta koko maakunta voi mahdollisimman laajasti niistä hyötyä. Kainuu rakentuu merkitysyhteisöistä, joissa on vapaus ja mahdollisuudet elää merkityksellistä elämää. Merkityshierarkia ulottuu paikallisesta maakunnalliseen tasoon ja muodostuu hyvinvoinnista asukkaista ja perheistä sekä elinvoimaisista työpaikoista ja opiskelutarjonnasta, yrityksistä, julkisesta sektorista, kunnista ja järjestöistä. Näiden kaikkien mahdollisuuksia merkityksellisen elämän rakentajina koko Kainuun alueella vahvistetaan maakunnallisella yhteistyöllä. Kainuun maakuntasuunnitelmassa ja -ohjelmassa on huomioitu läpileikkaavasti koko Kainuun kehittäminen esimerkiksi palvelujen, koulutuksen, investointien, rahoituksen, datatalouden ja datakeskusten, energian siirtoyhteyksien ja tietoliikenneyhteyksien osalta. Maakuntasuunnitelman ja -ohjelman strateginen taso merkitsee sitä, että toimenpidekokonaisuudet tarkentuvat toimenpiteiksi paikallisella tasolla, esimerkiksi kuntastrategioiden kautta. Ohjelmatyön aikana tehty laaja sidosryhmien osallistaminen takaa sen, että maakuntaohjelma ja -suunnitelma tunnistaa ja huomioi Kainuun laajan pinta-alan, kuntien eroavaisuudet sekä ominaispiirteet, monimuotoisen maaseutuympäristön ja rajaseudun erityispiirteet. Läpileikkaavat teemat huomioidaan osana mm. hankkeiden arviointia sen osalta, kuinka hyvin ne toteuttavat maakuntaohjelmaa. Arviointimenetelmät määritellään rahoitushakujen yhteydessä.
Kainuun maakuntasuunnitelma 2045 Maakuntasuunnitelma on strateginen suunnitelma, jossa esitetään maakunnan pitkän aikavälin visio vuoteen 2045 sekä tavoitteet asetetun vision saavuttamiseksi ja toteuttamiseksi. Suunnitelma ohjaa lausuttavana olevan maakuntaohjelman laatimista.	-

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
Suunnitelma huomioi hyvin sekä pitkän ajan kehitystrendit, ja niihin pureutuvat kehittämisen tavoitteet, että viime vuosina Kainuun kehittämisen maisemaan vahvasti tulleet ajurit, kuten geopolittisen tilanteen muutos ja teknologian kehityksen voimakas kiihtyminen. Kainuun kriittiset menestystekijät ja Kainuu 2045 visio pohjautuvat hyvin ja perustellusti Kainuun tilannekuvaan sekä tulevaisuuden kehitysvaihtoehtoja visioiviin Kainuu 2045 skenaarioihin. Visiossa tiivistyy tahtotila siitä, mihin Kainuuta halutaan kehittää ja tahtotila tiivistää hyvin Kainuulle ominaiset ja kriittiset kehittämisen kohteet ja tavoitteet: 1) innovatiivisuuden, 2) muuttovoiton ja 3) monipaikkaisuuden 4) vapauden ja mahdollisuuksien moninaisuuden 5) luonnonläheisen elämäntavan sekä 6) omannäköisen merkityksellisen elämän rakentamisen monipuoliset mahdollisuudet. Näitä ominaisuuksia Kainuussa jo on ja ne toteutuvat, mutta niitä edelleen kehittämällä vahvistetaan maakunnan elinvoimaisuutta. Kainuun kehittämisen arvoja ei olla nykyisistä maakuntaohjelman arvoista muuttamassa. Tämä on hyvä ratkaisu. Arvoissa tulee pyrkiä pysyvyyteen. Arvot vastaavat myös nuorten näkemyksiä, joita E2 tutkimuslaitos on kerännyt. Nuorten näkemysten esilletuonti maakuntaohjelmaan on viisasta ja toimii hyvänä esimerkkinä muille maakunnan toimijoille nuorten näkemysten huomioimisesta kehittämisprosesseissa.	
Kajaanin kaupunki	
Kainuun maakuntaohjelma 2026–2029 <i>Kainuun tilannekuva</i> Maakuntaohjelman tilannekuva nostaa hyvin esille sen, että Kainuussa aluetalouden kasvuvauhti on ollut kaikista maakunnista nopeinta kymmenen vuoden ajan. Kainuun aluetalous on kasvanut erityisesti kärkitoimialojen kaivannaisala ja kemianteollisuus, teknologiateollisuus, matkailu ja biotalous vetämänä. Teknologiateollisuus on leimallisesti Kajaanin yritystoimintaa, ja kaupunki ja kaupunkikonsernin toimijat ovat eri tavoin tukeneet kaupungin kärkitoimialoja mittaustekniikkaa, ICT-alaa, pelialaa ja metallialaa. Uutena kasvavana toimialana kaupunki on ollut osaltaan voimakkaasti rakentamassa datakeskustoimialaa. Tilannekuvassa todetaan myös hyvin, että uusiutuvan energian saatavuus, Kainuun saavutettavuus ja osaava työvoima ovat avaintekijöitä investointien realisoitumiselle ja aluetalouden kasvun jatkumiselle. Uusiutuvan energian tuotanto kasvaa varmuudella markkinaehtoisesti, jos sille on markkinoita, kunnat voivat kaavoituksella ja luvituksella tukea sitä.	-

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
Saavutettavuuden varmistamiseen ja parantamiseen julkiset toimijat voivat vaikuttaa edunajamisella. Osaavan työvoiman saatavuuteen kunnat voivat vaikuttaa ylläpitämällä eri tasoista koulutusta ja koulutusketjuja ja hakemalla uusia koulutusavauksia. <i>Kainuun kriittiset menestystekijät</i> Kriittisissä menestystekijöissä nostetaan oikein ensimmäiseksi väestökehitys ja hyvin on tunnistettu sen kaksi ulottuvuutta: Veto- ja pitovoiman vahvistaminen, muuttovoiton saaminen, kestävä ja kasvava maahanmuutto mutta myös älykäs sopeutuminen vähenevään ja ikääntyvään väestökehitykseen, joka on väistämätöntä todellisuutta tulevina vuosina. Edelleen kriittisissä menestystekijöissä nostetaan hyvin esille osaavan työvoiman riittävyyden ennakkoiva turvaaminen. Digitalisaatio ja tekoäly ovat enemmän kaikkea elinkeinotoimintaa sekä koko yhteiskuntaa muuttavia voimia kuin alueellinen kysymys, mutta toki ne voidaan mainita. Datakeskustoimiala on Kajaanin datakeskusekosysteemin ansiosta jo nyt yksiselitteinen vahvuus. Datatalous on paljon laajempi käsite kuin ehkä ohjelmaluonnoksessa se ymmärretään. Sitran määritelmä sille on, että datatalous koskettaa yrityksiä, ihmisiä ja yhteiskuntia kaikilla maantieteellisillä alueilla, aloilla ja kaikissa rooleissa.	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Sitran määritelmän mukaan datatalous viittaa talouden osa-alueeseen, jossa datan keruu ja käyttö ovat keskiössä. Kainuun kriittisinä menestystekijöinä, osana aluetalouden kestävyttä ja muutoskestävyyttä, digitalisaation ja tekoälyn kestävä hyödyntäminen sekä data-keskustoimiala ja datatalous nähdään Kainuun vahvuuksina. Maakuntaohjelmassa kuvataan Kainuun datakeskusekosysteemiä sekä vahvistuvaa datataloutta. Datataloudella on potentiaalia vahvistua Kainuussa.
<i>Osaaminen</i> Osaamisen tavoitteet ja toimenpidekokonaisuudet ovat oikeansuuntaisia, ja osaamisen kehittäminen on jo pitkään ollut keskiössä paitsi maakuntaohjelmissa myös kaupungin strategiassa ja elinvoimaohjelmassa sekä edelleen kaupungin talousarvioissa. Tavoite organisoida Kainuuseen uutta pysyvää yliopistollista perustutkintokoulutusta, jossa on vuosittainen sisäänotto, ei ole realistinen, mutta Kajaaniin voidaan tuoda joustavasti ja vaihdellen eri yliopistojen koulutusohjelmia alueen elinkeinoelämän ja työelämän tarpeisiin. Esimerkiksi teknologia-alojen koulutusten selvityshanke on parhaillaan käynnissä. Nykyiset monimuoto- ja hybridikoulutusten toimintamallit mahdollistavat toimivat koulutusratkaisut kuten opetusalan Opetop-koulutusten kokemuksista on nähty.	Muutetaan maakuntaohjelmaa. Toimenpidekokonaisuuden tekstiä muutetaan muotoon: Organisoidaan Kainuuseen uutta pysyvää yliopistollista perustutkintokoulutusta, jossa on vuosittainen sisäänotto tai vähintäänkin tuodaan maakuntaan joustavasti eri yliopistojen koulutusohjelmia alueen elinkeinoelämän ja työelämän tarpeisiin. Osaamistarpeiden mukaisesti uudistetut oppimisympäristöt ja tiivis yhteistyö oppilaitosten ja yritysten kesken takaa alueen koulutuksen veto- ja pitovoiman, jossa ammattikorkeakoululla on keskeinen rooli. Yhteisellä edunajamisella haetaan rahoitusmuodot tarpeita vastaavan koulutuksen ml. hybridimallin avoimen yliopiston opintojen, järjestämiseksi.
<i>Osaava työvoima</i> Kainuun veto- ja pitovoiman vahvistaminen on erittäin tärkeää. Kajaanin väestökehityksestä tehtyjen tutkimusten mukaan Kajaani kärsii muita maakuntakeskuksia selvästi enemmän 25–34 vuotiaiden ikäluokan poismuutosta, jota tapahtuu eniten Oulun seudulle. Keinojen löytäminen haasteen ratkaisuun olisi erittäin arvokasta.	-

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
Tavoite lisätä kansainvälisiä rekrytointeja ja työperäistä maahanmuuttoa on väestökehityksen vakavien rakenteellisten haasteiden takia kannatettava. Kansainvälisten opiskelijoiden integroituminen työelämään ja yhteisöihin on KAMK:n kasvavan ulkomaisten opiskelijoiden määrän erityishaaste, johon tulee aktiivisesti etsiä toimivia käytännön keinoja, ei pelkästään strategioita. <i>Elinkeinot</i> Elinkeinojen kehittämisen tavoitteet ovat oikeita. Keskeistä tulee kaikilla toimialoilla olla jalostusasteen nosto, kasvuhaluisten yritysten tukeminen ja viennin lisääminen. Kainuu-Koillismaan työllisyysalueella, sen kunnilla ja vastuukunta Kajaanilla on nyt resurssit ja mahdollisuudet paitsi työllisyyspalvelujen myös yrityspalvelujen kehittämiseen ja uudistamiseen. Julkisten hankintojen kehittämisessä ja niiden avaamisessa paikallisille yrityksille on jo pitkään ollut kunnalliset, yrittäjäjärjestön kanssa yhteistyössä toimiva palvelu, aiemmin nimellä hankinta-asiamies, vuoden alusta nimikkeellä hankinta-asiantuntija. Palvelu on osaltaan vaikuttanut paljon siihen, että Suomen Yrittäjien elinkeinoilmapiiirikyselyissä juuri julkisissa hankinnoissa on saatu hyviä arvioita vuodesta toiseen. <i>Matkailu</i> Arctic Lakeland kv. matkailun brändi on pitkän KAMK-vetoisen kehityskulun jälkeen saanut laajan hyväksynnän, ja sen on tunnistanut myös Suomen kv. matkailua vetävä Visit Finland. Kv. markkinointi konkretisoitui jo viime talvena ulkomailta tulevana lomalentoina ja ensi talvena niiden määrä kasvaa. Kaupunki on osaltaan aktivoinut kehitystyötä ja on mukana keskeisissä kv. markkinoinnin kehityshankkeissa. Kv. matkailun kasvu se keskeinen keino, jolla mm. matkailun ohjelmalveluja saadaan kehitettyä ja lisättyä.	
<i>Teknologiaateollisuus</i> Teknologiaateollisuus on leimallisesti Kajaaniin keskittynyt toimiala, joten sen kehittäminen tukee kaupungin omia elinvoimapolitiittisia tavoitteita ja toimenpiteitä. Kajaanin datakeskusekosysteemin kehittämisen kohdalle tulee tehdä lisäys siitä, että seuraavassa vaiheessa toimialan osalta painopistettä siirretään datakeskusten ympärille syntyvän muun liiketoiminnan kehittämiseen ja lisäämiseen. Jo aiemmin lausunnossa on tuotu esille, ettei datataloudessa ole oma erityistä yritystoiminnan	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Sitran määritelmän mukaan datatalous viittaa talouden osa-alueeseen, jossa datan keruu ja käyttö ovat keskiössä. Kainuun kriittisinä menestystekijöinä, osana aluetalouden kestävyyttä ja muutoskestävyyttä, digitalisaation ja tekoälyn kestävä hyödyntäminen sekä data-keskustoimiala ja datatalous nähdään Kainuun vahvuuksina. Maakuntaohjelmassa kuvataan Kainuun datakeskusekosysteemiä sekä vahvistuvaa datataloutta. Datataloudella on potentiaalia vahvistua Kainuussa.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
ryhmää, vaan että datatalous kattaa laajasti yritystoiminnan kentän tärkeänä liiketoiminnan kehityskulkuna. Datatalouden kehittäminen tulee kirjata maakuntaohjelmaan oikeassa muodossa, johon viittaakin hyvin teksti uusien datatalouden mahdollisuuksien luomisesta eri toimialoille.	
Ohjelmaluonnoksessa todetaan peliteollisuuden kuuluvan teknologiateollisuuteen, mutta sen kehittämiseksi ei ole määritelty toimenpidekokonaisuutta. Kajaanin on erittäin merkittävä pelialan keskittymä KAMK:n koulutuksen ja TKI:n ansiosta, ja pelialalle on kaupunkiin syntynyt globaaleja menestystarinoita, joilla on suuri vaikutus aluetalouteen. Peliala tulee lisätä ohjelmaan ml. KAMK:n koulutuksen ja TKI:n kehittäminen tavoitteena lisätä pelialan menestyvää yritystoimintaa.	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Kajaanin ammattikorkeakoulun pelialan koulutus ja siihen liittyvä TKI-toiminta menestyneine tuotteineen ovat tärkeitä Kainuun vetovoimatekijöitä. Peliala sijoittuu maakuntaohjelmassa teknologiateollisuuden ja siellä ICT-toimialan alle, mutta noteerataan myös luovien alojen alla. Tavoitteet lisätä pelialalle menestyvää yritystoimintaa on ohjelmassa huomioitu. Tavoitteena on, että alan koulutus houkuttaa entistä enemmän nuoria Kainuuseen ja hautomo- ja/tai kiihdyttämötoiminnan kautta saadaan vuoteen 2029 mennessä lisää uusia menestyviä pelialan yrityksiä ja näkyviä menestystarinoita.
<i>Biotalous</i> Toimialan kärjet ja ehdotetut toimenpidekokonaisuudet ovat oikeita. <i>Kaivannaisala ja kemianteollisuus</i> Kaivannaisala voi olla toimiala, joka avaa uusia liiketoiminnan mahdollisuuksia kaivosten muodossa laajemmin maakuntaan, ja sen merkitys on suuri paitsi aluetaloudelle myös Kajaanin kuntataloudelle. Ehdotetuista toimenpidekokonaisuuksista mielenkiintoisimpia uusia kasvumahdollisuuksia voi sisältyä toimenpidekokonaisuuteen tavoitteena luoda elinvoimainen ja kansainvälisen kaivannaisalan koulutuksen, tutkimuksen, osaamisen sekä kaivosten ja niiden alihankintayritysten keskittymä. Kaupunki tulee olemaan aktiivisesti mukana kaivannaismineraalipuiston nimellä julkistetun kehittämiskokonaisuuden valmistelussa.	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Kaivannaisteollisuuden ekosysteemin vahvistaminen on mukana ohjelmatekstissä.
<i>Älykkään erikoistumisen strategia</i> Ehdotus älykkään erikoistumisen strategiaksi sisältää paljon valintoja. Ehkä harvalukuisempi määrä niitä tekisi strategiasta selkeämmän ja toteuttamiskelpoisemman. Strategian yhteydessä mainitaan taas Kainuun datatalouden ekosysteemi, josta jo aiemmin lausunnossa on esitetty perusteluja näkemyksiä, onko sellaista olemassa, ja voiko sellaista luoda, koska datatalous ei ole toimiala vain tiettyine yrityksineen.	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Datatalouden määritelmä on maakuntaohjelmassa ymmärretty laajasti sen kattaessa koko yhteiskunnan toiminnot ja kootun datan tuomat mahdollisuudet luoda palveluja, tuotteita ja uutta liiketoimintaa. Kainuussakin on toimialoja, joiden tuottamasta ja kokoamasta datasta itse toimiala tai toisen toimialan yrityksen olisi mahdollista tuottaa uutta palvelua tai tuotteita ja sitä kautta uutta liiketoimintaa.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
<i>Puhdas ja oikeudenmukainen siirtymä</i> Tavoitteet ja toimenpidekokonaisuudet ovat oikeansuuntaisia. <i>Kokonaisturvallisuus ja geopolitiikka</i> Puolustusteollisuusklusterin luominen ja vahvistaminen on kaivannaismineraalipuiston rinnalla uusi mielenkiintoinen avaus ja mahdollisuus luoda uutta liiketoimintaa puolustusteollisuudesta. Kaupungin erityinen mielenkiinto on ensinnäkin alan TKI-toiminta KAMK:ssa, Kajaanissa jo olemassa olevan puolustussektorin yritystoiminnan kasvu sekä Kainuun Prikaatin toimintaedellytysten varmistaminen, jossa kaupunki on jo kauan tehnyt hyvää yhteistyötä Puolustusvoimien kanssa. <i>Saavutettavuus</i> Tavoite varmistaa Kainuun reittilentoyhteydet ostopalveluliikennejakson jälkeen markkinaehtoisena liikennöintinä on oikea ja tavoiteltava. Kuitenkin sen lisäksi tulee varautua myös ostoliikenteen jatkokon maaliskuusta 2028 alkaen, ja siksi ohjelmaan tulee kirjata, että tarvittaessa edunajamisella varmistetaan, että valtio pitää kiinni kolmen tunnin saavutettavuustavoitteesta ja maakuntien reittilentoliikenteen jatkumisesta ilman katkoksia.	Muutetaan maakuntaohjelmaa. Lentoliikenteen jatkuvuuden varmistamisen kohtaa tarkennetaan.
<i>Aluerakenne ja monipaikkaisuus</i> Tavoitteet ovat oikeansuuntaisia, erityisesti tavoite edistää kaavoituksella maakunnan veto- ja pitovoimaa. <i>Positiivinen maakuntakuva</i> Kainuun mielikuvien parantaminen on yhteinen tavoite ja viestintä ja markkinointi on nykyisin olennainen osa organisaatioiden toimintaa, ja siksi teema kuuluu itsestään selvästi myös maakuntaohjelmaan. Viestien tulee kuitenkin aina perustua todistettavissa oleviin faktoihin, pelkillä mainoslauseilla ja brändiväittämällä ei saavuteta haluttuja tuloksia. Tavoitteista ja toimenpidekokonaisuuksista puuttuu kokonaan kuntien rooli viestinnässä ja markkinoinnissa. Kuntien markkinointipanostukset ja resurssit ovat moninkertaiset maakunnalliseen markkinointiin verrattuna, joten kuntamarkkinoinnin tulee näkyä maakuntaohjelmassa. Matkailu on hyvin usein voimakkain mielikuvien ja maineen luoja, kuten Lapin esimerkki näyttää, joten matkailumarkkinoinnin merkitys tulee myös tuoda esille tässäkin yhteydessä.	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Kainuun mielikuvien parantaminen kuuluu aluemarkkinoinnin perustyyöhön. Kuntamarkkinoinnin rooli on tärkeä, mutta sen ei tule viedä huomiota alueelliselta yhteistyöltä.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
<i>Hyvinvointi ja liikunta</i> Tavoitteet ja toimenpidekokonaisuudet ovat oikeita. Kainuu-Koillismaan työllisyysalueen merkitys työllisyyden edistämisessä on tunnistettu hyvin. <i>Kulttuuri ja luovat alat</i> Teeman tavoitteet ja toimenpidekokonaisuudet ovat oikeansuuntaisia, mutta jääneet selvästi muita teemoja ohuemmalle tarkastelulle. Koska taide ja kulttuuri ovat keskeinen osa paikkakuntien veto- ja pitovoimaa, niin tämä näkökulma tulee nostaa esille maakuntaohjelmassa korostaen sen erityistä merkitystä maakunnan kehitysmahdollisuuksille. <i>Tasa-arvoinen aluekehittäminen</i> Tavoitteet ja toimenpidekokonaisuudet ovat oikeita. Erittäin hyvä on, että rohkeasti on nostettu työelämän segregaatian purkaminen ja erityisesti naisten työmahdollisuuksien lisääminen ohjelman tavoitteisiin. Molemmat ovat haasteita, joihin voidaan vaikuttaa kehittämistoimenpiteillä.	Muutetaan maakuntaohjelmaa: Lisätään toimenpidekokonaisuuksiin teksti "Taide-, kulttuuri- ja luovan osaamisen vahvistaminen koulutuksessa, työelämässä ja alueellisissa kehittämisrakenteissa sekä palveluiden kehittämisessä." Luovat alat ovat keskeisiä elinvoiman rakentajia niin alueen vetovoiman kuin pitovoimankin näkökulmasta.
Kainuun maakuntasuunnitelma 2045 Maakuntasuunnitelman tavoitteet on asetettu korkealle, ja niiden toteutuminen vaatii monien kehityskulkujen kääntymistä. Suurin haaste maakunnalle on väestön vähenemisessä ja ikääntymisessä, mikä suunnitelmassa kyllä tunnistetaan. Haasteeseen halutaan vastata muuttovoitolla, mikä onkin ainoa mahdollinen keino, ja erityisesti maahanmuuton kautta. Väestön väheneminen koskettaa laajasti ja voimakkaasti Suomen kuntia, vain muutamat kasvukeskukset pystyvät edelleen kasvattamaan väestöään. Siksi toimenpiteitä ulkomaisen työvoiman rekrytoinnin tueksi ja muualta muuttaneiden sitouttamiseksi tulee jatkaa ja mahdollisuuksien mukaan tehostaa. Tavoite nuorten ikäluokkien sukupuolijakauman tasapainottamiseksi on tervetullut, mutta ilman pysyvää laaja-alaista yliopistokoulutusta ja ilman yliopistotutkintoa edellyttäviä monipuolisia työmarkkinoita erittäin vaikea saavuttaa. Mahdollisuudet yliopistotasaisen koulutuksen lisäämiseen samalla huolehtien ammattikorkeakoulun vetovoimasta ja parantaen sen tutkinnon suorittaneiden 24–35 vuotiaiden ikäluokan pysymistä alueella ovat keinoja, joilla voidaan haasteeseen osittain vastata. Aitoihin faktoihin perustuva mainetyö on myös hyvä työkalu kuntien vetovoiman ja pitovoiman vahvistamiseksi. Suunnitelmaluonnoksessa todetaan, että aktiivinen kulttuuritoiminta vahvistaa Kainuun veto- ja pitovoimaa	-

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
ja että sillä on merkitystä myös aluetaloudessa. Kajaanin kaupunki on tunnistanut kulttuurin merkityksen elinvoimalle kaupunkistrategiassaan, ja suuntaa merkittäviä panostuksia mm. esittävän taiteen ammattilaisten toimintaedellytyksiin. Osaavan työvoiman tarve on tunnistettu suunnitelmaluonnoksessa hyvin ja se että haasteeseen voidaan vastata maakuntaan muuton voimakkaalla lisäämisellä. Suomen väestökehityksen takia realismia on saada osaajia ulkomailta ennemmin kuin kotimaasta. Tavoitteeksi suunnitelmaluonnoksessa on asetettu saada maakuntaan kansallisesti merkittäviä julkisen sektorin organisaatioita. Näitä voisivat olla lähinnä valtionhallinnon eri organisaatiot, mutta valtionhallinnon toimintojen keskittäminen suuriin keskuksiin tulee tuskin kääntymään alueellisten toimintojen lisäämiseksi. Kansainvälisten uusien toimijoiden ja toimintojen saaminen voi olla mahdollisuuksien rajoissa Kajaanin datakeskusekosysteemiin, jonka keskeiset toimijat ovat kansainvälisiä tai kansainvälisesti toimivia operaattoreja. Uusien toimialaveturien saaminen Skoda Transtechin ja Terrafamen tavoin voi olla vaikea tavoite. Ylipäänsä uusien yritysten saaminen maakunnan ulkopuolelta on todella haastavaa, saati sitten uusien suurien yritysten saaminen. Luonnonvarojen varaan on ehkä mahdollista syntyä uutta liiketoimintaa metsävarantoihin tai kaivannaisiin perustuen. Toinen mahdollisuus on, että sellaista syntyy jo olemassa olevaan infrastruktuuriin perustuen, kuten Skoda ja Renforsin Rannan yritysalue. Vuokatin matkailukeskus puolestaan tarjoaa vastaavalla tavalla jo olemassa olevan toimintaympäristön matkailun toimijoille. Kolmas mahdollisuus on, että sitä syntyy hyvään sähkön saatavuuteen ja käytettävissä oleviin laajoihin maa-alueisiin perustuen esimerkiksi uusien datakeskusten muodossa. Tavoiteasetanta koko Kainuun datakeskusekosysteemin kehittämiseksi ei ole realistinen, sillä ekosysteemin perusrakenne ei ole paikkariippuvainen keskittymä, jossa ovat mukana toimialan yritykset, oppilaitokset, tutkimuslaitokset, kehittäjäorganisaatiot ja erilaiset ekosysteemin toimintaympäristön rakentajat ja ylläpitäjät. Tällainen toimintaympäristö on vain Kajaanissa, jonne on syntynyt ainutlaatuinen datakeskusekosysteemi.	<i>Ei muutoksia maakuntasuunnitelmaan.</i> Maakuntaohjelmaa on tiivistetty ja strategisuutta lisätty aiemmasta. Tavoitteiden määrä perustuu laajaan sidosryhmätyöhön ja selvityksiin. Kainuun tavoitteena on kasvattaa koko alueen datakeskusten sijaintipotentiaalin huomioivan datakeskusekosysteemin ohella Kainuun datatalouden yritystoiminnan kannattavaa kasvua, luoda uusia datatalouden mahdollisuuksia eri toimialoille sekä edistää eri toimialoilla ja toiminnoissa systemaattisesti kootun datan hyödyntämistä tuotteiksi ja palveluiksi osana kansallista datatalouden kasvuohjelmaa.
Ympäristöselostus Ympäristöselostus on tehty hyvin ja antaa riittävän tietopohjan ohjelmasta sekä kattavan kuvauksen ohjelman vaikutuksista.	

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
Kuhmon kaupunki	
Kuhmon kaupunki kiittää mahdollisuudesta antaa lausuntonsa Kainuun maakuntasuunnitelman 2045 ja maakuntaohjelman 2026–2029 luonnoksista. Kaupunki pitää tärkeänä, että suunnitelma perustuu ajantasaisiin tilannekuviin, yhteisiin tulevaisuusskenaarioihin ja selkeään Kainuu 2045 -visioon. Kuhmon kaupunki kiittää erityisesti Kainuun maakuntasuunnitelman ja maakuntaohjelman laatimisprosessin aikana toteutettua nuorten kuulemista. E2 tutkimuslaitoksen koordinoiman nuorten kuulemisprosessin tulosten mukaan kainuulaiset nuoret korostavat Kainuun turvallisuutta, luonnonläheisyyttä ja rauhallisuutta. Nuoret korostavat tiiviitä yhteisöjä. Kuulemisen mukaan nuoret kokevat, että Kainuu on paikka, jossa nuorten ääni kuuluu ja he voivat olla oma itsensä. Nuorten kuuleminen vahvistaa käsitystä siitä, että maakuntasuunnitelma ei ole vain hallinnon asiakirja, vaan se rakentuu alueen asukkaiden kokemuksiin. Tämä luo legitimizeettiä ja sitouttaa nuoria osaksi Kainuun tulevaisuustyötä. Nuoret ovat tulevaisuuden päätöksentekijöitä, työntekijöitä ja yrittäjiä. Heidän näkemyksensä heijastavat sekä nykyisiä vahvuuksia että sitä, millaisessa ympäristössä he itse haluaisivat elää. Kainuun nykyiset kuvatut vahvuudet ovat linjassa nuorten arvojen ja odotusten kanssa. Näitä vahvuuksia kannattaa vahvistaa ja yhdistää taloudelliseen ja koulutukselliseen kehittämiseen, jotta Kainuu pysyy houkuttelevana myös tulevaisuudessa. Nuorten kokemus siitä, että heidän äänensä kuuluu, voi antaa Kainuulle jopa kilpailuedun moniin muihin alueisiin verrattuna. Tätä voi vahvistaa luomalla lisää konkreettisia osallistumiskanavia ja tukemalla nuorten aloitteita esimerkiksi kulttuurin, kestävän kehityksen ja yrittäjyyden saralla.	
Kainuun maakuntasuunnitelman 2045 luonnos Kuhmon kaupunki pitää Kainuu 2045 -asiakirjan tavoitteita pääosin kannatettavina ja linjauksia maakunnan kehittämisen kannalta tarkoituksenmukaisina. Kuhmon näkökulmasta on erityisen tärkeää, että maakuntasuunnitelma tunnistaa Kainuun monimuotoisen maaseutuympäristön ja rajaseudun erityispiirteet. Asiakirja tunnistaa hyvin Kainuun vahvuudet ja kehittämistarpeet, mutta Kuhmon kaupungin näkökulmasta on tarpeen korostaa muutamia erityisiä painopisteitä.	Ei muutoksia maakuntasuunnitelmaan. Maakuntasuunnitelman tavoiteltavassa aluerakenteessa vuoteen 2045 todetaan, että maakunnan keskusten verkostoon kytkeytyy elinvoimainen maaseutu- ja kyläverkosto. Uudet toiminnot ohjataan tukemaan olemassa olevia rakenteita taajamissa ja maaseudulla.
Kuhmo tunnetaan kansainvälisesti arvostetusta Kuhmon Kamarimusiikista, joka on merkittävä Kainuun kulttuurinen vetovoimatekijä. Kulttuurin ja tapahtumien	Ei muutoksia maakuntasuunnitelmaan. Maakuntasuunnitelman vuoteen 2045 ulottuvissa tavoitteissa on, että aktiivinen kulttuuritoiminta vahvistaa Kainuun veto- ja

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
merkitys alueen elinvoiman ja matkailun edistämisessä on syytä nostaa selkeämmin esille.	pitovoimaa sekä asukkaiden hyvinvointia. Kulttuuri sisältyy Kainuun matkailun vetovoimatekijöiden kehittämiseen. Maakuntaohjelman tavoitteena on myös kehittää elinvoimaisia kulttuuripalveluja ja kannustaa matkailijoita hyödyntämään niitä. Kulttuurin ja tapahtumien merkitys ja tarvittavat toimenpiteet alueen elinvoiman kannalta tuodaan maakuntasuunnitelmassa ja -ohjelmassa esille monessa eri kohdassa.
Kuhmo on vahva luontomatkailun ja kestävän matkailun kohde. Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen tukee sekä matkailua että Kainuun vihreää siirtymää. Kuhmon kaupunki painottaa, että Kainuun kilpailukyvyyn ja vetovoiman parantaminen edellyttää tieyhteyksien kehittämistä koko maakunnassa sekä laajakaistayhteyksien parantamista myös haja-asutusalueilla, jotta monipaikkaisuus ja etätyö voivat toteutua täysimääräisesti. Kuhmon väestörakenne on ikääntyvä ja sukupuolijakauma vinoutunut. Asiakirjan tavoitteita kannattaa täydentää toimilla, jotka houkuttelevat erityisesti työikäisiä naisia ja lapsiperheitä alueelle. Samalla tulee panostaa koulutuspolkuihin ja työelämän laadun kehittämiseen, jotta alueen pitovoima vahvistuu. Kuhmon kaupunki kannattaa biotalouden, uusiutuvan energian ja metsäteollisuuden vastuullista kehittämistä, jalostusasteen nostamista sekä kiertotalouden ja kaksoiskäyttöteknologioiden hyödyntämistä. Investoinnit tulee sovittaa yhteen ympäristöarvojen ja matkailun edellytysten kanssa. Kuhmon kaupunki korostaa, että ympäristön ja luonnon monimuotoisuuden turvaaminen on keskeinen lähtökohta kaikessa kehittämistyössä. Erityisesti korostamme kulttuurin ja luontomatkailun vahvistamista, liikenneyhteyksien kehittämistä, biotalouden ja uusiutuvan energian kestävää hyödyntämistä sekä monipuolisen koulutuspolun ja työelämän laadun parantamista koko Kainuussa. Tavoitteiden toteuttamisessa on varmistettava, että Kuhmon ja muiden maaseutukeskusten erityispiirteet huomioidaan ja että elinympäristön laatu säilyvät Kainuun vetovoiman perustana. Kuhmon näkökulmasta on erityisen tärkeää, että maakuntasuunnitelma tunnistaa Kainuun monimuotoisen maaseutuympäristön ja rajaseudun erityispiirteet.	Ei muutoksia. Kainuun maakuntaohjelmassa esimerkiksi Tasa-arvoinen aluekehittäminen -teeman strategisena tavoitteena vuoteen 2029 on, että tasa-arvoinen Kainuu on paikka, jossa sukupuolten välinen tasapaino säilyy ja naisten sekä miesten työmahdollisuudet ovat yhtäläiset. Tavoitteena on monipuolinen ja kilpailukykyinen elinkeinorakenne, jossa etenkin naistenemmistöisiä aloja vahvistetaan ja segregatiota puretaan. Kainuu houkuttelee nuoria osajia erityisesti positiivisella markkinoinnilla ja viestinnällä korostamalla alueen potentiaalia hyvän elämän paikkana, erityisesti nuorten naisten ja uskainuulaisten näkökulmasta. Edistetään asukkaiden ja toimijoiden yhdenvertaisia osallistamismahdollisuuksia päätöksentekoon ja kehittämiseen. Maakunta tarjoaa turvallisen ympäristön, toimivat julkiset palvelut ja mahdollisuuksia arvojen mukaiseen elämään, joka huomioi monipuolisesti arjen tarpeet. Kainuun muuttovoitto jatkuu ja maakunnan erityinen vetovoima on se, että Kainuussa on Suomen onnellisimmat lapset vuonna 2029. Kainuun sisäinen ilmapiiri on myönteistä ja kannustavaa. Tavoitteelle on määritelty myös toimenpidekokonaisuudet. Kestävä kehitys sisältyy maakuntasuunnitelman arvoihin, ja se huomioidaan poikkileikkaavasti kaikissa toimissa, myös matkailussa. Biotalouden ja uusiutuvan energian toimenpiteitä on tarkennettu ja siirretty Uusiutuvan energian kokonaisuus Puhtaan siirtymän otsikon alle. Koko Kainuun huomioiminen on yksi maakuntaohjelmaa ohjaavista arvoista. Tämä tarkoittaa, että Kainuuta kehitetään kokonaisuutena, huomioidaan kaikki Kainuun kunnat tasapuolisesti päätöksenteossa, tuetaan niiden mahdollisuuksien optimointia sekä kannustetaan ja mahdollistetaan toimijoita Kainuun elinvoimaisuutta vahvistavaan yhteistyöhön. Maakunnan kärkihankkeita edistetään yhteistyössä ja

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
	kehitetään toimintamalleja, joiden kautta koko maakunta voi mahdollisimman laajasti niistä hyötyä. Kainuu rakentuu merkitysyhteisöistä, joissa on vapaus ja mahdollisuudet elää merkityksellistä elämää. Merkityshierarkia ulottuu paikallisesta maakunnalliseen tasoon ja muodostuu hyvinvoivista asukkaista ja perheistä sekä elinvoimaisista työpaikoista ja opiskelutarjonnasta, yrityksistä, julkisesta sektorista, kunnista ja järjestöistä. Näiden kaikkien mahdollisuuksia merkityksellisen elämän rakentajina koko Kainuun alueella vahvistetaan maakunnallisella yhteistyöllä. Kainuun maakuntasuunnitelmassa ja -ohjelmassa on huomioitu läpileikkaavasti koko Kainuun kehittäminen esimerkiksi palvelujen, koulutuksen, investointien, rahoituksen, datatalouden ja datakeskusten, energian siirtoyhteyksien ja tietoliikenneyhteyksien osalta. Maakuntasuunnitelman ja -ohjelman strateginen taso merkitsee sitä, että toimenpidekokonaisuudet tarkentuvat toimenpiteiksi paikallisella tasolla, esimerkiksi kuntastrategioiden kautta. Ohjelmatyön aikana tehty laaja sidosryhmien osallistaminen takaa sen, että maakuntaohjelma ja -suunnitelma tunnistaa ja huomioi Kainuun laajan pinta-alan, kuntien eroavaisuudet sekä ominaispiirteet, monimuotoisen maaseutuympäristön ja rajaseudun erityispiirteet.
Kainuun maakuntaohjelma 2026-2029 Kuhmon kaupunki pitää Kainuun maakuntaohjelmaa hyvin valmisteltuina ja näkee ohjelman tarjoavan hyvät lähtökohdat maakunnan kehittämiseksi. Kuhmo korostaa erityisesti biotalouden, kulttuurin, saavutettavuuden ja maaseudun elinvoiman painotuksia sekä rajaseudun erityispiirteiden huomioimista tärkeänä. Neljälle seuraavalle vuodelle ajoittuva maakuntaohjelma jakaantuu kolmeen tavoitteelliseen kehittämisteemaan sekä niitä toteuttaviin tavoitteisiin ja toimenpidekokonaisuuksiin, joita toteuttamalla maakuntaa kehitetään kohti Kainuun 2045 visiota. Kuhmon kaupunki pitää valintaa perusteltuna. Yksittäisenä huomiona Kuhmon kaupunki esittää, että maaseudun elinvoima tulee kytkeä tiiviisti kaikkiin kehittämisteemoihin. Jokaista maakuntaohjelman kolmea pääkokonaisuutta tullaan seuraamaan vaikuttavuus- ja tuotosindikaattoreiden kautta. Tulevina vuosina laadittavat maakunnan tilanne- ja kehityskuvat muodostavat osan maakuntaohjelman seuranta.	Ei muutoksia. Maakuntaohjelman seurannassa huomioidaan mm. laajakaistan saatavuus, muuttoliike ja onnelliseksi kokevien osuus.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
Seurattavat indikaattorit ja niiden tavoitetasot tullaan asettamaan vuosille 2029 ja 2045. Tavoitteiden toteutumisen seurantaindikaattorit ja niiden tasot määritellään ohjelmaprosessin edetessä. Kuhmo esittää, että indikaattoreissa huomioidaan myös pienempien kuntien näkökulmasta merkitykselliset mittarit, kuten maaseutualueiden väestökehitys sekä palvelujen saavutettavuus. <u>Kehittämisteemat</u> <i>Osaava ja ilmastoviisas kestävä kasvun ja kansainvälistymisen Kainuu</i> Kuhmo korostaa biotalouden, puunjalostuksen ja luovien alojen (esim. Kuhmon Kamarimusiikki) merkitystä maakunnan kansainvälisen tunnettuuden ja talouskasvun edistäjinä. Kaupunki kannattaa panostuksia koulutus- ja tutkimusyhteistyöhön sekä vähähiilisiin ratkaisuihin, jotka tukevat kestävä kasvua. <i>Turvallinen, saavutettava ja vetovoimainen Kainuu</i> Kuhmolle on keskeistä parantaa liikenne- ja digiyhteyksiä, jotta yritysten toimintaedellytykset ja asukkaiden arjen sujuvuus paranevat. Kuhmo pitää tärkeänä myös rajaturvallisuuteen ja varautumiseen liittyvien resurssien turvaamista. <i>Hyvinvoiva ja tasa-arvoinen Kainuu</i> Kaupunki painottaa palveluiden saavutettavuutta koko maakunnan alueella. Erityisesti ikääntyvän väestön tarpeet ja maaseutualueiden palveluiden turvaaminen tulee huomioida. Kulttuuri ja liikunta ovat keskeisiä hyvinvoinnin vahvistajia, ja niiden tukeminen edistää myös alueen vetovoimaa.	
Paltamon kunta	
Kainuun maakuntaohjelma 2026-2029 Elinkeinojen strategisiin tavoitteisiin 2029 toimenpidekokonaisuuteen ”Yrityspalvelujen ja kuntien yhteistyön vahvistaminen” -kohtaan ehdotetaan lisättävän, että myös kaikkia Kainuun kuntia kannustettaisiin tekemään myös englanninkieliset verkkosivut, yritysten lisäksi. Tällä on merkitystä, kun potentiaaliset investorit hakevat tarkempaa tietoa sijoittumispaikkakunnista.	Ei muutoksia. Maakuntaohjelman strategisen tason vuoksi englanninkielisten nettisivujen laatiminen on liian yksityiskohtainen toimenpide ohjelmaan lisättäväksi.
Kainuun maakuntasuunnitelma 2045 Kainuun maakuntasuunnitelman 2045 luonnoksessa on kuvattu ansiokkaasti Kainuun tilannekuva nykyhetkestä sekä visio vuoteen 2045. Kriittisissä menestystekijöissä on nostettu esille alueen kehittymisen kannalta	Ei muutoksia maakuntasuunnitelmaan. Kajaanin ohitustie, joka on otettu käyttöön 1988, on mm. liikennemäärän perusteella edelleen tarpeellinen yhteys.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
olennaiset tekijät ja huomioitu hyvin suunnitteilla olevat investoinnit. Myös tavoitteet on hyvin kuvattu ja ne ovat riittävän korkealla tasolla. Maakuntakeskuksen ohitustien tarpeellisuus tulee ottaa tarkasteluun saavutettavuuden, turvallisuuden ja liikenteen sujuvuuden näkökulmasta.	
Ympäristöselostus Kainuun maakuntaohjelman ympäristöselostus 2025 on kattava ja hyvin jäsenneily.	-
Ristijärven kunta	
Kainuun maakuntaohjelma 2026–2029 Pyydämme muuttamaan seuraavan lauseen: "Varmistetaan Kainuuseen uusia datakeskusinvestointeja ja vahvistetaan Kajaanin datakeskusekosysteemiä." muotoon "Varmistetaan Kainuuseen uusia datakeskusinvestointeja ja vahvistetaan Kainuun datakeskusekosysteemiä."	Muutetaan maakuntaohjelmaa. Lisätään ohjelmaan, että Huomioidaan koko Kainuun potentiaali datakeskusten sijoittumiselle ja ekosysteemin vahvistamiselle.
Kainuun maakuntasuunnitelma 2045 Maakuntasuunnitelmassa eritellään sivulla 17. Vaaralinja osana energian siirtoverkkoja. Toivoisimme, että muiden energiansiirtoverkkojen uudistaminen ja aikataulujen nopeuttaminen tuotaisiin esille esimerkiksi Nuojua-Seitenoikean osalta.	Muutetaan maakuntasuunnitelmaa. Lisätään alleviivattu täydennys seuraavaan lauseeseen: Osana siirtymää energiansiirtoverkot kattavat itäisen Suomen tarpeet, ja muun muassa kantaverkon vahvistuksia on nopeutettu (esim. Nuojuankangas-Seitenoikea) ja ns. Vaaralinja on käytössä vuonna 2045.
Sivulla 20. "Kuva 1: Kainuun tavoiteltava aluerakenne 2045, yhdistelmäkartta" ei ole osoitettu teollisuuden ja tuotannon kasvualueita Ristijärvelle. Pyytäisimme lisäämään teollisuuden ja tuotannon kasvualueen Ristijärvelle Seitenoikean alueelle.	Muutetaan maakuntasuunnitelmaa. Tarkennetaan Teollisuuden ja tuotannon kasvualue Seitenoikean ympäristöön ja Ristijärven rajalle.
Pyytäisimme myös pohtimaan uudelleen lauserakennetta: "Kainuun sisäisen aluerakenteen runko muodostuu kilpailukykyisestä maakuntakeskuksesta Kajaanista, jota vahvistaa tiivis yhteistyö Sotkamo-Vuokatti-Paltamo-alueen kanssa, vahvoina kaupunkimaisina palvelu- ja työpaikkakeskittyminä toimivista Kuhmon ja Suomussalmen keskustaajamista sekä nykyisten kuntakeskusten (Hyrnsalmi, Puolanka ja Ristijärvi) muodostamista palvelu- ja työssäkäyntikeskuksista. Keskusten verkostoon kytkeytyy elinvoimainen maaseutu ja kyläverkosto." Muotoilu "nykyisten kuntakeskusten" on tulkinnanvarainen. Ristijärvi kuuluu Paltamon lailla tiiviisti Kajaanin ja Sotkamon työssäkäyntialueeseen sekä tekee yhteistyötä Sotkamon ja Paltamon kanssa monien palveluiden tuotannossa jo nykyisin kuten työllisyyspalvelut,	Ei muutoksia maakuntasuunnitelmaan. Maakuntasuunnitelmaluonnoksen Kainuun aluerakenteessa 2045 on pyritty huomioimaan Kainuu kokonaisuudessaan palvelutuotannon yhteistyöalueena ja työssäkäyntialueena.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
kaavoitus, ympäristöterveydenhuolto ja kansalaisopisto.	
Sotkamon kunta	
Kainuun maakuntaohjelma 2026–2029 Yleiset huomiot Sotkamon kunta kiittää mahdollisuudesta lausua Kainuun maakuntasuunnitelman 2045 ja maakuntaohjelman 2026–2029 luonnoksista. Sotkamon kunta pitää tärkeänä, että suunnitelmat perustuvat todelliseen ajantasaiseen tilannekuvaan, kehityspolkuihin, yhteisiin tulevaisuusskenaarioihin ja selkeään visioon. Erityisesti Sotkamo arvostaa kainuulaisten ja sidosryhmien monipuolista kuulemistä sekä nuorten huomioimista valmisteluprosessissa. Koska maakuntasuunnitelma ja maakuntaohjelma ovat pitkänajan ohjaavia asiakirjoja on hyvä huomioida ja muistaa kenelle ne tehdään sekä valmistellaan. Maakuntaohjelma 2026–2029 Maakuntaohjelma tarjoaa Sotkamon näkökulmasta hyvät lähtökohdat koko maakunnan kehittämiseksi. Sotkamo korostaa erityisesti matkailun, saavutettavuuden ja kaivannaisteollisuuden painotuksia sekä kuntien erityispiirteiden huomioimista osana Kainuun kokonaisuutta. Sotkamo esittää, että kaivannaisteollisuuden ekosysteemin kehittäminen huomioidaan vahvemmin ja läpileikkaavammin kehittämisteemoihin. Seurantaindikaattoreissa tulee huomioida myös pienempien kuntien näkökulmasta merkitykselliset mittarit, kuten matkailun kehitys, maaseutualueiden väestökehitys ja palvelujen saavutettavuus.	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Kaivannaisteollisuuden ekosysteemin vahvistaminen on kuvattu tekstissä. Lisäksi palautteessa esiin tuodut seurantaindikaattorit on huomioitu jo mittaristossa riittävällä tasolla.
<i>Rahoituskehys ja Kainuun strateginen asema EU:n tulevassa ohjelmakaudessa</i> Maakuntaohjelmassa tulee tunnistaa Kainuun rahoitusaseman vahvistaminen suhteessa Euroopan unionin uuteen rahoituskehykseen 2028–2034. Kainuu on syytä profiloida alueeksi, jossa vihreän siirtymän, turvallisuuden ja omavaraisuuden tavoitteet kytkeytyvät selkeästi EU:n rahoitusinstrumentteihin ja tulevan kauden painopisteisiin. Valtioneuvoston tulevaisuusselonteossa on tunnistettu julkisen talouden rahoitusaseman heikkeneminen merkittäväksi muutostekijäksi, joka vaikuttaa aluekehityksen edellytyksiin ja hyvinvointiyhteiskunnan kestävyYTEEN. Tämä tekee ulkoisen rahoituksen tehokkaasta hyödyntämisestä erityisen tärkeää Kainuussa.	Muutetaan maakuntaohjelmaa. Toimenpiteiden toteutusta varten lisätään maakuntaohjelman rahoitustaulukko. Rahoituksen vaikutuksia seurataan maakuntaohjelman seurannan sekä rahoitusohjelmien seurannan yhteydessä.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
Kainuu ei ole vielä täysimääräisesti hyödyntänyt EU:n tarjoamia rahoitusvälineitä, kuten InvestEU-, Horizon Europe- ja Digital Europe -ohjelmia. Maakuntaohjelmassa on tärkeää määritellä, miten nämä kytketään alueen tavoitteisiin ja millaisin toimenpitein rahoitusosaamista ja hankkeiden koordinoitua vahvistetaan. Rahoituskehysnäkökulma tulisi näkyä ohjelmassa konkreettisesti: • selkeinä toimenpiteinä rahoitusedellytysten vahvistamiseksi, • tavoitteena korkea EU-rahoituksen hyödyntämisaste, • mittareina, joilla seurataan ulkoisen rahoituksen vaikutuksia alueen elinvoimaan. Näin rahoituskehys muodostuu Kainuun strategisen kehittämisen välineeksi, joka tukee maakunnan omia tavoitteita, vahvistaa resilienssiä ja vastaa tulevaisuusselonteossa tunnistettuihin taloudellisiin muutostekijöihin.	
<i>Kehittämisteemat Sotkamon näkökulmasta</i> 1. Osaava ja ilmastoviisas Kainuu: Kestävän ja vastuullisen matkailun kehittäminen ja varautuminen kasvavaan kv-matkailuun. Puhtaan teknologian (kaivannaisteollisuus) osaamisen vahvistaminen, koulutus- ja tutkimusyhteistyö sekä vähähiiliset ratkaisut, jotka tukevat kestävä kasvua sekä Euroopan omavaraisuutta esimerkiksi harvinaisissa maametalleissa. 2. Turvallinen, saavutettava ja vetovoimainen Kainuu: Liikenne- ja digiyhteyksien parantaminen, matkailun ja muu elinkeinoja saavutettavuuden kehittäminen. Erityisesti ratayhteyksien kehittäminen sekä lentoliikenteen turvaaminen.	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Palautteessa mainitut asiat sisältyvät maakuntaohjelmaan.
3. Hyvinvoiva ja tasa-arvoinen Kainuu: Palveluiden saavutettavuus koko maakunnassa, erityisesti ikääntyvän väestön ja maaseutualueiden tarpeet huomioiden. Kulttuurin ja liikunnan mahdollisuuksien tukeminen sekä maakunnan sisäisen matkailun ja vapaa-ajan viettämisen mahdollisuuksien kehittäminen.	Muutetaan maakuntaohjelmaa. Lisätään ”Hyvinvointi ja terveys” kehittämisen kehittämiskohtaan erityisesti ikääntyvän väestön ja maaseutualueiden palvelutarpeiden huomiointi yhteistyössä hyvinvointialueen ja kuntien yhteistyössä. Ohjelmaan on lisätty uutena kohtana liikunnan kehittämiskohde, jossa on huomioitu liikunnan hyödyntäminen myös matkailun kehittämisessä.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
	Liikunta ja urheilu korostuvat hyvinvointiosiossa, mutta ovat myös mainetekijöinä merkittäviä.
Kainuun maakuntasuunnitelma 2045 Sotkamon kunta pitää maakuntasuunnitelman tavoitteita pääosin kannatettavina ja linjauksia tarkoituksenmukaisina. Sotkamon kunta näkee tärkeäksi, jotta maakuntasuunnitelma tunnistaa ja huomioi Kainuun laajan pinta-alan, kuntien eroavaisuudet sekä ominaispiirteet, monimuotoisen maaseutu ympäristön ja rajaseudun erityispiirteet. Kolme tärkeintä aluetta Sotkamon näkökulmasta ovat saavutettavuus, matkailualan monipuolinen kehittäminen ja kaivannaisalan ekosysteeminen kehittyminen entistä laaja-alaisemmaksi. Tie-, rata-, lento- ja laajakaistayhteyksien kehittäminen ovat välttämättömiä saavutettavuuden varmistamiseksi ja kehittämiseksi tulevaisuudessa. Sotkamon kunta näkee erityisesti raideliikenteen kehittämisen avaintekijäksi liikkumisessa. Tällä oikein toimien varmistetaan elinkeinoelämän, henkilöliikenteen, matkailun, huoltovarmuuden ja sotilaallisen liikkuvuuden tarpeet pitkälle tulevaisuuteen. Väestörakenteen haasteisiin tulee vastata toimilla, jotka houkuttelevat erityisesti työikäisiä ja lapsiperheitä alueelle sekä vahvistavat koulutuspolkua ja työelämän laatua. Näitä kaikkia tukee saavutettavuuden parantaminen.	Ei muutoksia maakuntasuunnitelmaan. Koko Kainuun huomioiminen on yksi maakuntaohjelmaa ohjaavista arvoista. Tämä tarkoittaa, että Kainuuta kehitetään kokonaisuutena, huomioidaan kaikki Kainuun kunnat tasapuolisesti päätöksenteossa, tuetaan niiden mahdollisuuksien optimointia sekä kannustetaan ja mahdollistetaan toimijoita Kainuun elinvoimaisuutta vahvistamaan yhteistyöhön. Maakunnan kärkihankkeita edistetään yhteistyössä ja kehitetään toimintamalleja, joiden kautta koko maakunta voi mahdollisimman laajasti niistä hyötyä. Kainuu rakentuu merkitysyhteisöistä, joissa on vapaus ja mahdollisuudet elää merkityksellistä elämää. Merkityshierarkia ulottuu paikallisesta maakunnalliseen tasoon ja muodostuu hyvinvointivista asukkaista ja perheistä sekä elinvoimaisista työpaikoista ja opiskelutarjonnasta, yrityksistä, julkisesta sektorista, kunnista ja järjestöistä. Näiden kaikkien mahdollisuuksia merkityksellisen elämän rakentajina koko Kainuun alueella vahvistetaan maakunnallisella yhteistyöllä. Kainuun maakuntasuunnitelmassa ja -ohjelmassa on huomioitu läpileikkaavasti koko Kainuun kehittäminen esimerkiksi palvelujen, koulutuksen, investointien, rahoituksen, datatalouden ja datakeskusten, energian siirtoyhteyksien ja tietoliikenneyhteyksien osalta. Maakuntasuunnitelman ja -ohjelman strateginen taso merkitsee sitä, että toimenpidekokonaisuudet tarkentuvat toimenpiteiksi paikallisella tasolla, esimerkiksi kuntastrategioiden kautta. Ohjelmatyön aikana tehty laaja sidosryhmien osallistaminen takaa sen, että maakuntaohjelma ja -suunnitelma tunnistaa ja huomioi Kainuun laajan pinta-alan, kuntien eroavaisuudet sekä ominaispiirteet, monimuotoisen maaseutu ympäristön ja rajaseudun erityispiirteet.
Vuokatin ja samalla koko Kainuun matkailun kehittäminen ovat Sotkamolle keskeisiä elinvoimatekijöitä. Kotimaan matkailun lisäksi Vuokatista on kehittymässä kansainvälinen matkailukeskittymä. Matkailun kehittäminen tukee koko Kainuun vetovoimaa, aluetaloutta ja työllisyyttä. On tärkeää, että matkailun kasvun edellytykset – kuten	Muutetaan maakuntasuunnitelmaa. Lisätään kansainvälisen matkailun lisäämisen kohtaan ”laajassa yhteistyössä”.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
saavutettavuus, palvelutaso, investointien mahdollistaminen huomioidaan maakunnan kehittämisen painopisteissä. Tätä on tuettava koko Kainuun yhteisellä matkailustrategialla ja DMO-toiminnalla.	
Suomussalmen kunta	
Kainuun maakuntaohjelma 2026-2029 Suomussalmen kunta kiittää mahdollisuudesta lausua Kainuun maakuntasuunnitelman 2045 ja maakuntaohjelman 2026–2029 luonnoksista sekä niihin liittyvästä ympäristöselostuksesta. Maakuntaohjelma on sisällöltään kattava ja siinä on onnistuneesti tunnistettu Kainuun kriittiset menestystekijät. Elinkeinopolitiikan tavoitteet, kuten investointien houkuttelu, jalostusasteen nosto, datakeskustoimialan vahvistaminen ja kiertotalouden edistäminen, tukevat kunnassamme vireillä olevia kehityshankkeita. Koulutukseen ja osaamiseen liittyvät toimenpiteet ovat kannatettavia, ja Suomussalmi painottaa, että myös toisen asteen ja ammatillisen koulutuksen turvaaminen haja-asutusalueilla on välttämätöntä. Työvoiman saatavuuden varmistaminen, kansainvälisen työvoiman vastuullinen rekrytointi ja kotouttamisen tukeminen ovat kunnalle käytännön arkea, ja niiden toteuttaminen vaatii konkreettista resurssitukea valtiolta ja maakunnalta.	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Ohjelmassa on huomioitu koulutuksen turvaaminen haja-asutusalueilla. Tuotetaan pieneneville ikäluokille koulutuspalveluja älykkäillä ratkaisulla yhteistyössä, turvaten koulutuksen saatavuus ja toimintaedellytykset koko Kainuussa. Luodaan uusia koulutuspalveluja digitalisaation avulla.
Maakuntaohjelma tunnistaa matkailun ja monipaikkaisuuden merkityksen, mikä on Suomussalmelle erityisen tärkeää, sillä kunnallamme on vahvat luontoon ja kulttuuriin perustuvat vetovoimatekijät. Ohjelmassa korostuvat kaivannais- ja teknologiateollisuus, mikä on perusteltua, mutta lausunnossamme haluamme painottaa, että luontoon ja matkailuun liittyvät elinkeinot on nostettava yhtä vahvasti osaksi Kainuun tulevaisuutta. Saavutettavuuden osalta korostamme erityisesti Kainuun rautatieverkon sähköistämisen kiireellisyyttä, sillä tämä on sekä aluetalouden että ympäristövastuun kannalta keskeinen toimenpide. Lisäksi pidämme tärkeänä, että rautatieverkon käyttötapoja monipuolistetaan siten, että se mahdollistaa uusien raaka-ainevirtojen kuljettamisen sekä henkilöliikenteen kehittämisen.	Muutetaan maakuntaohjelmaa. Tarkennetaan rataverkon käyttötapojen monipuolistamista maakuntaohjelmaan. Rataverkon sähköistäminen on maakuntaohjelmassa, joten siltä osin ei muutoksia maakuntaohjelmaan.
Suomussalmen näkökulmasta Vaaralinjan kehittäminen on erityisen tärkeää, ja esitämme, että Vaaralinjan tulisi olla pääosin käytössä vuonna 2045, mikä olisi linjassa maakuntasuunnitelman pitkän aikavälin vision kanssa.	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Vaaralinjan kehittäminen on tärkeää ja se on huomioitu vuoteen 2045 ulottuvassa maakuntasuunnitelmassa.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
Kainuun maakuntasuunnitelma 2045 Suomussalmen kunta pitää maakuntasuunnitelman 2045 luonnosta kunnianhimoisena ja kokonaisuutena hyvin linjassa myös kunnan omien strategisten tavoitteiden kanssa. Kuntastrategiaamme vastaavat painotukset näkyvät suunnitelmassa selkeästi: elinvoiman vahvistaminen, muuttovoitto, monipaikkaisuus sekä vetovoimaiset kulttuuri- ja liikuntapalvelut. Positiivisuuteen, yhdenvertaisuuteen ja kestäväan kehitykseen perustuva arvopohja tukee kuntamme linjauksia identiteetistä, yhteisöllisyydestä ja hyvinvoinnista. Itärajan merkityksen ja kokonaisturvallisuuden vahva esiintuonti on Suomussalmelle erityisen tärkeä ja kannatettava. Samalla kuitenkin korostamme, että raja-alueiden elinvoiman turvaaminen ei saa jäädä strategisen tason kirjaukseksi, vaan se on vietävä konkreettisiin toimenpiteisiin niin valtiollisella kuin EU-tasollakin.	-
Ympäristöselostus Ympäristöselostus tuo esille luonnonvarojen kestävän käytön, monimuotoisuuden turvaamisen ja ilmastovastuun. Suomussalmen kunta pitää tärkeänä, että Helmi-ohjelman kaltaiset hankkeet, joissa olemme olleet mukana, tunnistetaan vaikuttavina esimerkkeinä ja että niille turvataan jatkorahoitus ja riittävä resurssointi. Suomussalmen kunta näkee tärkeänä, että maakunnallisessa kehittämisessä huomioidaan metsien kestävä käyttö kokonaisuutena: metsät ovat samanaikaisesti merkittävä elinkeinon perusta, luonnon monimuotoisuuden turvaaja sekä matkailun ja virkistykseen voimavara. Tämä tasapainoinen näkökulma mahdollistaa sen, että metsät tukevat alueen elinvoimaa ja asukkaiden hyvinvointia.	Muutetaan ympäristöselostusta. Helmi-ohjelman nykyinen kausi jatkuu vuoteen 2030. Helmi-ohjelma on lisätty selostuksen kuvaan 1. Lisäksi täydennetty 3.2 Helmi-ohjelman kuvausta. Ympäristöselostuksen metsien nykytilaan 3.2 on lisätty tekstiä metsien kokonaisvaltaisesta käytöstä sekä terveyshyödyistä (esim. Sairaalarinteen terveystuotteen)
Muuta lausuttavaa Suomussalmen kunta kannattaa maakuntasuunnitelman 2045, maakuntaohjelman 2026–2029 ja ympäristöselostuksen hyväksymistä. Asiakirjat tukevat maakunnan elinvoimaa ja ovat linjassa kunnan oman strategian kanssa. Kuntamme on parhaillaan päivittämässä omaa strategiaansa, ja siinä on tunnistettu hyvin samansuuntaisia tavoitteita kuin nyt esitetyissä maakunnallisissa asiakirjoissa. Pidämme tätä hyvänä suuntana ja näemme vahvuutena sen, että kunnilla ja maakunnalla on laajasti yhteisiä tavoitteita. Lausunnossamme korostamme, että maakuntaohjelman tavoitteet ovat kunnille tärkeitä, mutta niiden toteuttaminen vaatii turvattua valtion ja EU:n rahoitusta. Kunnille ei saa jäädä pelkkiä vastuita ilman rahoituspohjaa. Itärajan erityisasema on huomioitava myös käytännön toimenpiteissä ja rahoituksessa, sillä rajan elinvoima on koko Suomen	Muutetaan maakuntaohjelmaa. Lisätään toimenpiteiden toteutusta varten maakuntaohjelman rahoitustaulukko. Kokonaisturvallisuuden strategisena tavoitteena vuoteen 2029 on, että Kainuulla on vahva rooli Itä- ja Pohjois-Suomen rajaseudun edunvalvojana. Harvaan asutun rajaseudun näkökulma huomioidaan; asuttu raja on turvallisin raja. Kokonaisturvallisuus lisää maakunnan elinvoimaa. Kainuussa yhteiskunnan toimivuus, kansalaisten turvallisuus ja elintärkeiden toimintojen jatkuvuus varmistetaan kaikissa tilanteissa. Viranomaisten, yritysten, järjestöjen ja kansalaisten yhteistyöllä pystytään varautumaan ja vastaamaan sekä normaaliolojen häiriötilanteisiin, että poikkeusoloihin. Kainuussa väestön osallisuus ja kokonaisturvallisuuden liittyvä ymmärrys

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
turvallisuuskysymys. Kuntien ja maakunnan välinen tiivis yhteistyö on ohjelmien onnistumisen edellytys, ja kunnille on turvattava riittävät resurssit toteuttaa ohjelmien linjauksia. Lisäksi pidämme erityisen tärkeänä, että rautatieverkon sähköistämiseen, sen monipuoliseen käyttöön ja Vaaralinjan kehittämiseen sitoudutaan pitkäjänteisesti niin, että Vaaralinja olisi pääosin käytössä vuonna 2045. Suomussalmen kunta on valmis edistämään ohjelman linjauksia yhdessä muiden Kainuun kuntien, Kainuun liiton, valtionhallinnon ja elinkeinoelämän kanssa.	ovat lisääntyneet kaikissa väestö- ja ikäryhmissä. Kainuuseen on rakennettu arktisen sodankäynnin testauskeskus. Toimenpidekokonaisuuksissa on huomioitu mm. Kainuun valmiusfoorumin roolin vahvistaminen, kokonaisturvallisuuden näkökulmien huomioiminen, väestön osallisuuden ja turvallisuusviestinnän parantaminen. Käytännön toimenpiteitä on siis huomioitu maakuntaohjelmassa.
Keski-Pohjanmaan liitto	
Kainuun maakuntaohjelma 2026-2029 Keski-Pohjanmaan liitto kiittää mahdollisuudesta lausua Kainuun ohjelma-asiakirjoista. Kokonaisuus on laadittu asiantuntemuksella, se on eteenpäin katsova ja mahdollistava sekä huomioi samalla olemassa olevat reunaehdot. Maakuntaohjelma on jaettu selkeisiin kehittämisteemoihin, strategiaan tavoitteisiin ja niiden alla oleviin toimenpiteisiin. Kehittämisteemoja koskevassa tekstissä esitetyt strategiset tavoitteet ovat sekä laadullisia että määrällisiä, ja myös seuranta on määriteltä selkeästi. Maakuntaohjelmassa on nostettu hyvin esille yhteistyö ja yhteyksien kehittämisen tarve, tasa-arvoinen aluekehittäminen sekä kokonaisturvallisuus. Myös Pohjois-Suomen yhteistyö, Itä- ja Pohjois-Suomen älykkään erikoistumisen strategia sekä ympäristöselostuksessa mainittu Pohjoisen Suomen ohjelma on tuotu selkeästi esille. Kokonaisuus vahvistaa maakuntiemme välisen erinomaisen yhteistyön perustaa.	-
Pohjois-Karjalan liitto	
Kainuun maakuntaohjelma 2026-2029 Maakuntaohjelma rakentuu selkeästi määriteltujen arvojen ja kriittisten menestystekijöiden varaan. Asiakirjan alkuun sijoitetut tiiviit yhteenvedot tarjoavat lukijalle hyvän kokonaiskuvan alueen mahdollisuuksista ja haasteista sekä tukevat ohjelman ymmärrettävyyttä. Älykkään erikoistumisen strategia on ansiokkaasti laaja-alainen ja perustuu Kainuun vahvuuksiin. Lausunnonantajan näkemys mukaan strategian vaikuttavuutta voisi edelleen vahvistaa rajauksilla ja selkeillä painotuksilla.	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Maakuntaohjelmaa on laadittu laajassa sidosryhmäyhteistyössä, hyödyntäen taustatyönä erilaisia selvityksiä ja skenaarioita. Maakuntaohjelman nykyiset rajaukset ja painotukset perustuvat em. työhön.
Positiivisen maakuntakuvan korostaminen on hyvä ja kannatettava tavoite, ja myönteinen ote on havaittavissa koko asiakirjassa. Lisäksi tasa-arvoisen	Muutetaan maakuntaohjelmaa. Lisätään otsikon ”Alueellinen, kansallinen ja

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
aluekehittämisen esiin nostaminen omana tavoitteenaan ansaitsee erityismaininnan. Maakuntaohjelmassa yhteistyö Pohjois-Suomen suuntaan on perustellusti esillä. Pohjois-Karjalan maakuntaliitto esittää harkittavaksi, että myös Itäisen Suomen yhteistyö sekä kansainvälisen yhteistyön näkökulmat voisivat saada laajemman huomion ohjelmassa.	kansainvälinen yhteistyö” alle kappale Itä-Suomen ja itäisen Suomen yhteistyöstä
Kainuun maakuntasuunnitelma 2045 Maakuntasuunnitelma kattaa laajasti aluekehittämisen teemat ja rakentaa johdonmukaisesti Kainuun tulevaisuuskuvaa. Johdanto-osuus on kuitenkin varsin lyhyt, ja sitä voisi täydentää yhdellä kappaleella, jossa avataan asiakirjan taustaa ja sisältöä tarkemmin. Suunnitelman esitystapa on osin luettelomainen. Tavoitteet käyvät asiakirjasta selkeästi ilmi, mutta niiden näkyvyyttä voisi vahvistaa esimerkiksi kielellisin tai rakenteellisin keinoin, jotta keskeiset painotukset nousevat entistä paremmin esille.	Ei muutoksia. Asiakirjat taitetaan myöhemmässä vaiheessa.
Muuta lausuttavaa Kokonaisuutena sekä maakuntaohjelma että maakuntasuunnitelma muodostavat selkeän, perustellun ja tulevaisuuteen suuntautuvan kokonaisuuden. Pohjois-Karjalan maakuntaliitto pitää asiakirjoja hyvin valmisteltuina ja toteaa niiden muodostavan hyvän pohjan tulevalle yhteistyölle.	-
Pohjois-Pohjanmaan liitto	
Kainuun maakuntaohjelma 2026-2029 Pohjois-Pohjanmaan liitto kiittää mahdollisuudesta lausua valmistelussa olevista Kainuun kehittämisasiakirjoista. Mielestämme Kainuun asiakirjat ovat perusteellisesti ja asiantuntemuksella laadittu. Suunnitelma hahmottaa pätevästi pitkän aikavälin arvoperusteisia kehitysmahdollisuuksia ja ohjelma määrittää kehittämisen painopisteitä. Maakuntaohjelmassa tunnistetaan yhteistyön ja yhteyksien kehittämistarve. Yhteistyön tavoitteena on Pohjois-Suomen mahdollisuuksien hyödyntäminen erityisesti taloudellisen kasvun, kokonaisturvallisuuden, alueellisen elinvoiman, investointien vauhdittamisen, osaamisen kehittämisen ja työvoiman saatavuuden näkökulmista. Kainuun maakuntaohjelma tukee erinomaisella tavalla Pohjoisen Suomen ohjelman toimeenpanoa. Kyseessä on kasvuohjelma, jonka toimet hyödyttävät koko Suomea.	-

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
Ylimaakunnallinen yhteistyö ja verkostojen muodostuminen perustuu keskinäiseen luottamukseen sekä käytännön yhteistyön tarpeeseen ja siitä saatavaan lisäarvoon. Maakuntiemme välillä on erinomaiset edellytykset yhä tiivistyvään yhteistyöhön uudistuvassa toimintaympäristössä.	
Muut viranomaiset	
Kainuun ELY-keskus	
Kainuun maakuntaohjelma 2026–2029 Kainuun ELY-keskus pitää maakuntaohjelmassa esitettyä tilannekuvaa ja sen kriittisiä menestystekijöitä kattavana kuvauksena. Kainuun ELY-keskus tuo esiin toimintaympäristössä tapahtuvat muutokset. Toimintaympäristön vaikutuksien huomiointi on hyvä tunnistaa ohjelman konkreettisesti toimeenpanossa. Työllisyys- ja koulutuspalvelut ovat siirtyneet keskitetyksi kunnille ja aluehallintouudistuksen astuessa voimaan 1.1.2026 tapahtuu merkittäviä muutoksia maakuntaohjelman sidosryhmissä. Kainuun maakuntaohjelman tilannekuvassa on kuvattu osuvasti pähkinäkuoressa maakunnan tilanne. Ohjelman rakenne on selkeä ja aiempaa tiivistetyn sisältö on hyvä muutos. Ohjelman arvopohjaisuus on kannatettavaa, huomiota kiinnitti yhdenvertaisuus-termin käyttö arvoissa. Koska yhdenvertaiseen kohteluun veloitetaan lainsäädännöllä, voisi yhdenvertaisuus-sanan korvata maakuntaohjelman arvoissa moninaisuus-termillä.	Muutetaan maakuntaohjelmaa. Vaikka yhdenvertaisuus on lainsäädännössä, ohjelmassa halutaan korostaa sen saavuttamista myös arvoissa. Lisätään moninaisuus-termi ohjelmaan.
On hyvä asia, että nuoria on osallistettu maakuntaohjelman laadintaan, mutta lukijalle jää epäselväksi, miksi kuulemisprosessin tuloksia on erillisinä ohjelmassa ja onko niillä ollut vaikutusta ohjelman sisältöön. Maakuntaohjelmassa käytetään sekä "asukas" että "kainuulainen" -sanaa. Tekstiä olisi hyvä yhtenäistää ja käyttää mieluummin "kainuulainen"-sanaa koko asiakirjassa.	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Nuorten kuuleminen on avannut uutta näkökulmaa tulevaisuuden tavoitteisiin. Nuorten näkemykset ovat vahvistaneet tiettyjä eri toimialojen ja teemojen työpajoissa esiin nousseita tavoitteita ja toimenpidekokonaisuuksia mm. koulutukseen, kulttuuriin ja maakuntakuvaan liittyen, ja niitä on haluttu korostaa. Tavoitteena on huomioida nuorten näkemykset ohjelman toteuttamisessa ja maakunnan kehittämisessä eri tasoilla. Sekä asukas- että kainuulainen -termit soveltuvat molemmat maakuntaohjelmaan.
Osaava ja ilmastoviisas kestävä kasvun ja kansainvälistymisen Kainuu Kainuun ELY-keskuksen näkemyksen mukaan osaamisen kehittäminen ja ennakoiva osaamistarpeiden tunnistaminen ovat keskeisiä tekijöitä Kainuun	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Osaamistarpeiden ja osaamiskapeikkojen kartoitusta tehdään systemaattisesti oppilaitosten ja eri toimialojen kesken.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
elinvoimaisuuden sekä yritysten toimintaedellytysten ja kilpailukyvyyn vahvistamisessa. Ennakoinnin näkökulmasta Kainuu 2045 vision toteutuminen edellyttää, että alueella on riittävästi osaavaa työvoimaa, joka pystyy vastaamaan muuttuvaan toimintaympäristöön etenkin teknologian kehityksen ja vihreän siirtymän vaatimuksiin. Kainuu tarvitsee osaamistarpeiden systemaattista ennakointia yhteistyössä oppilaitosten, työelämän, alueen yritysten ja aluekehittäjien kesken. Ennakoivalla otteella mahdollistetaan koulutuksen ja osaamisen kehittämisen kohdentaminen etenkin niille aloille, joilla on merkittävä vaikutus alueen tulevaisuuteen. Osaamistarpeiden tunnistaminen tukee kaikkien kehittämisteemojen toteutumista. Turvallisuuden, saavutettavuuden ja vetovoiman vahvistaminen edellyttää osaamista alueen infrastruktuurin ja palveluiden kehittämisessä. Hyvinvoinnin ja tasa-arvon edistäminen puolestaan vaatii osaamista sote-alalla, yhteisöllisyyden rakentamisessa ja yhdenvertaisuuden edistämässä.	Toimintaa kehitetään ja laajennetaan myös muille aloille tarpeen mukaan.
Osaavan työvoiman osalta on tärkeää tunnistaa myös puhtaan siirtymän ennakkolliset osaamisen tarpeet. Kainuun ELY-keskus näkee tärkeänä, että yrityksiä tuetaan ja osaamista vahvistetaan ympäristövastuullisuuden näkökulmista, huomioiden esimerkiksi yritysten valmius kestävyysraportointidirektiivin (CSRD) velvoitteisiin etenkin Kainuulle tunnistettujen kärkeätoimialojen osalta. Lisäksi Kainuulle keskeistä osaamista tulisi kartoittaa vihreän siirtymän, kiertotalouden strategisen suunnitelman ja ilmasto- ja energiapoliittisten tavoitteiden kautta, kuten hukkalämmön moninainen hyödyntäminen, uusiutuvan energian varastointi ja tekniset hiilinielut.	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Yritysten ympäristövastuullisuus sekä osaamistarpeiden kartoittaminen on huomioitu maakuntaohjelmassa.
Maakuntaohjelmassa tavoitteina esitetään peruskoulusta yliopistokoulutukseen ulottuva koulutuspolku ja monipuolistuvat koulutustavat. Koulutuspolkuja ja erilaisia koulutustapoja on kehitetty jo nykyisen maakuntaohjelman aikana, ja ne ovat jääneet pysyviksi toimintatavoiksi, kuten taitotehtaat. Kainuun ELY-keskuksen näkemyksen mukaan tulevassa maakuntaohjelmassa painopistettä olisi hyvä siirtää toimivien koulutuspolkujen ja -mallien edelleen kehittämiseen ja laajentamiseen sekä kansainvälistymisen huomioimiseen.	Muutetaan maakuntaohjelmaa. Muotoillaan Osaamisen tavoitetta palaute huomioiden.
Maakuntaohjelmassa on huomioitu hyvin monipaikkaisuus, etätö, maakunnan tietoliikenteellinen saavutettavuus sekä digiyrittäjyys. ELY-keskus näkee monipaikkaisuuden ja etätöön tekemisen yhtenä tärkeänä osa-alueena maakunnan vireyden ylläpitämisessä ja työvoiman saatavuuden turvaamisessa sekä maakunnassa olevan hyvää	Muutetaan maakuntaohjelmaa. Korjataan termiksi "Jatkuva oppiminen".

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
potentiaalia myös kansainvälisten etätyöntekijöiden (diginomadien) houkuttelemiseksi alueelle. Maakuntaohjelman sivulla 7 käytetään termiä ”jatkuva elinikäinen oppiminen”. Kainuun ELY-keskus pyytää yhdistelmän asemasta käyttämään joko ”jatkuva oppiminen” -termiä tai ”elinikäinen oppiminen” -termiä, jotka ovat yleisesti käytettyjä ja määriteltyjä ilmaisuja.	
Työelämän kehittämisen näkökulmat sekä työhyvinvoinnin ja työssäjaksamisen teemat puuttuvat lähes täysin maakuntaohjelmasta. Onko tietoinen ratkaisu, että tämän teeman painoarvoa on vähennetty huomattavasti verrattuna aiempaan ohjelmaan? Kainuun ELY-keskus toteaa, että työelämän kehittäminen on erittäin tärkeä ja laaja teema, jossa on paljon kehittämistarpeita kaikilla toimialoilla ja teemaan on suunnattavissa ESR-rahoitusta. Työelämän laadulla on merkittävä vaikutus yritysten tuottavuuteen ja houkuttelevuuteen työnantajana. Näiden syiden takia työelämän kehittämisen teema olisi hyvä sisällyttää maakuntaohjelman elinkeino-osion strategiseksi tavoitteeksi. Lisäksi työelämän kehittämisen ja osaamisen kehittämisen yhdyspinnat olisi hyvä huomioida.	Muutetaan maakuntaohjelmaa. Työhyvinvoinnin ja työelämän laadun kehittäminen lisätään ohjelman Osaava työvoima ja sen tavoitteisiin Organisaatiot työelämän eri aloilla kasvattavat veto- ja pitovoimaansa panostamalla entistä tietoisemmin työhyvinvointiin” ja Rekrytoinnin ja työvoimansaannin varmistamisen toimenpidekokonaisuuteen lisätään ” Organisaatiot panostavat entistä enemmän työelämän laatutekijöihin.”
Osa elinkeinot-osion strategisista tavoitteista vaikuttavat enemmän mittareilta, vaikka liittyvätkin oleellisesti ko. kohtaan. Kainuulaisista yrityksistä valtaosa on mikro- ja pienyrityksiä eikä kasvuhaluukkuutta juurikaan ole. Uusia kasvavia ja vientiin tähtääviä yrityksiä kuitenkin tarvitaan elinvoiman vahvistamiseksi. Maakuntaohjelmassa tulisi huomioida, että tarvitaan neuvontaa, ohjausta ja matalan kynnyksen palveluja, joilla luodaan alkuvaiheen edellytyksiä lähteä kehittämään liiketoimintaa. Julkisten hankintojen ja kilpailutuksen kehittäminen -toimenpiteeseen tulisi sisällyttää myös yritysten osaamisen kehittäminen kilpailutuksiin osallistumisen näkökulmasta. Kainuulaisten yritysten osallistumisedellytyksiä ja kykyä laatia kilpailukykyisiä tarjouksia esim. puolustusteollisuuden ja NATO-hankintoihin tulisi vahvistaa. Maakuntaohjelmassa todetaan, että Kainuun vetovoimaa matkailukohteena kehitetään myös luonnon kautta. Kainuun ELY-keskus nostaa esiin ARVOVESI-hankkeen tuottaman Oulujoen vesistön vesivision, jossa toimenpiteeksi on määritetty blue care –ajattelutavan (ammattillista, tavoitteellista ja vastuullista toiminta vesiluonnossa) kehittäminen ja kalastus- ja luontomatkailu. Lisäksi Kainuun luonto veto- ja pitovoimana ja virkistyskäyttö nähdään tärkeinä näkökulmina. Kainuun maakuntaohjelmassa on tunnistettu, että biotalouden kärkitoimialalle läpileikkaavana teemana on kiertotalous. Siten Kainuun ELY-keskus ehdottaa, että biotalouden kärkitoimialaa laajennetaan kuvailemalla	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Yritysten hankinta- ja tarjouskilpailuihin osallistumisen osaamisen kehittäminen sisältyy julkisten hankintojen ja kilpailutuksen kehittämisen toimenpiteeseen. Maakuntaohjelman strategisen tason vuoksi maakuntaohjelmassa ei eritellä eri matkailun teemoja. Maakuntaohjelman arvoihin sisältyy kestävä kehitys, joka sisältää myös kiertotalouden ja vihreän siirtymän osana ekologista kestävä kehitystä. Maakuntaohjelmassa kiertotalous on Biotalous-kärkitoimialan läpileikkaava teema, jolle on määritelty omat toimenpidekokonaisuutensa. Kiertotalous sekä puhdas oikeudenmukainen siirtymä ovat myös älykkään erikoistumisen strategian läpileikkaavia teemoja, ja niille on määritelty omat toimenpidekokonaisuutensa. Maakuntaohjelman strategisena tavoitteena vuoteen 2029 on, että Kiertotalous on edennyt ja kierrätys on lisääntynyt ja maatalouden omavaraisuus on vahvistunut. Biokaasun tuotanto ja käyttö on merkittävästi lisääntynyt alueella. Maatalouden rooli paikallisen ruoan tuottajana ja luonnon monimuotoisuuden edistäjänä vahvistuu osana siirtymää vähähiiliseen kiertotalouteen, mikä luo uusia työpaikkoja ja vahvistaa alueen taloutta.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
toimialaa kierto- ja biotalouden kärkitoimialaksi, jossa toimia voisi täydentää keskeisten suurten materiaalivirtojen, alueellisten tarpeiden ja haasteiden sekä kiertotalouden heikkojen signaalien osalta. Kaivannaisalan ja kemianteollisuuden osalta vuonna 2024 julkaistu Kaivannaisteollisuuden sivukivien kiertotalouden koordinaatiotyöryhmän loppuraportti (Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2024:14) nostaa esiin ratkaisuja sivukiven hyödyntämiseksi. Yksi keskeinen kaivosalan sivuvirtojen hyödyntämisen edellytys on uudenlaisten arvoketjujen kehittäminen, joka on ansiokkaasti tunnistettu Kainuun älykkään erikoistumisen strategian osalta. Kainuun ELY-keskus kannustaa huomioimaan kyseisen loppuraportin maakuntaohjelman valmistelussa. Esimerkiksi uudessa CRMA-asetuksessa (EU:n kriittisten raaka-aineiden asetus) tarkasteluun otetaan myös kaivannaisjätteiden taloudellinen potentiaali sekä kaivannaisjätteet kriittisten raaka-aineiden lähteenä. <i>Kainuun älykäs erikoistuminen</i> Kainuun ELY-keskus näkee, että älykkään erikoistumisen tulisi siirtyä toimialakohtaisista näkökulmista kohti laajempaa ilmiölähtöistä kehittämistä. Kiertotalous sekä puhdas ja oikeudenmukainen siirtymän osalta tunnistettuihin toimiin Kainuun ELY-keskus esittää täsmennyksiä; -Tuotteiden elinkaaren pidentäminen ja teollisten symbioosien vahvistaminen - Tuotteiden ja palveluiden elinkaaritarkastelu ja -suunnittelu (Circular Design) sekä kierto- ja jakamistalouden synergioiden vahvistaminen -Päästöjen vähentäminen, luonnonmonimuotoisuus, ilmatoratkaisut ja yhteistyömallit – Ilmastonmuutoksen hillinnän ja sopeutumisen sekä luontokadon pysäyttäminen innovatiivisin ratkaisuin ja yhteistyömallein -Fossiilisten raaka-aineiden korvaaminen uusiutuvilla, tuotannon sivuvirroista ja jätteistä uusia tuotteita ja raaka-aineita – Fossiilisten raaka-aineiden korvaaminen paikallisia resursseja ja suljettuja kiertoja edistäen, uusiöraaka-aineosuuksien kasvattaminen.	Kainuussa on vahvaa puhtaan siirtymän osaamista ja koulutusta. TKI-toiminta ja alueen toimijoiden yhteistyö tuottavat innovatiivisia ratkaisuja ilmastonmuutokseen muun muassa puurakentamisen, uusiutuvan energian, bio- ja puhtaan energian saroilla. Kainuu kasvattaa rooliaan uusiutuvan energian tuottajana ja sen kestävässä teollisena hyödyntäjänä ja jatkojalostajana. Saatavissa oleva puhdas energia houkuttelee Kainuuseen uusia liiketoimintamahdollisuuksia, investointeja ja työpaikkoja. Maakuntaohjelmassa on siis määritelty tavoitteet kiertotaloudelle ja puhtaalle siirtymälle.
<i>Puhdas ja oikeudenmukainen siirtymä</i> Puhdas ja oikeuden mukainen siirtymä tulisi kuvata yhteiskunnan ekologisen rakennemuutoksen sijaan yhteiskunnan systeemisenä muutoksena, jonka toimijoiksi tunnistetaan yksinkertaisemmin kainuulaiset ja Kainuussa toimivat toimijat	Muutetaan maakuntaohjelmaa. Puhtaan ja oikeudenmukaisen siirtymän käsitettä täsmennetään.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
Vuoteen 2029 mennessä saavutettavat strategiset tavoitteet on esitetty laadullisesti, eikä sitovia määrällisiä tavoitteita ole asetettu. ELY-keskus näkee, että kyseisten tavoitteiden toteutuminen on hyvin todennäköistä pelkästään valtakunnallisen ohjauksen ja toimien vaikutusten kautta. Kainuun ELY-keskus ei siten näe tavoitteita kunnianhimoisina, eikä toimenpidekokonaisuuksia ole asetettu kokonaisvaltaisesti, systemaattisen muutoksen näkökulmin. Maakuntaohjelman tilannekuvassa todetaan hyvin ja ytimekkäästi; Uusiutuvan energian saatavuus, Kainuun saavutettavuus ja osaava työvoima ovat avaintekijöitä investointien realisoitumiselle ja aluetalouden kasvun jatkumiselle. Samalla on huomioitava elinkeinojen kestävä kasvu ja ympäristövastuullisuus sekä ilmastomuutokseen sopeutuminen sekä vähähiiliseen kiertotalouteen siirtyminen. Sama todetaan kriittisten menestystekijöiden alla. Nämä hyvin tunnistetut kriittiset menestystekijät eivät kuitenkaan heijastu selkeiksi toimenpidekokonaisuuksiksi. Ympäristön tilan seuranta ja uhkatekijöiden tunnistaminen ovat tärkeä lähtökohta toimien tunnistamisessa ja vaikuttavuuden arvioinnissa. Kainuun ELY-keskus kuitenkin arvioi, että seurannan ja tunnistamisen lisäksi ehdotettu luonnon monimuotoisuuden ja vesien hyvän tilan huomiointi elinkeinotoiminnassa eivät ole riittäviä toimenpiteitä ympäristön tilan ja monimuotoisuuden turvaamiseksi. Kainuun ELY-keskus näkee, että maa- ja metsätalouden roolin vahvistamisen toimenpidekokonaisuuden alle esitetyt toimet sopivat paremmin luonnonmonimuotoisuuden kokonaisuuden alle.	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Laadullisten tavoitteiden lisäksi ohjelmassa on asetettu määrällisiä tavoitteita seurattavien mittareiden osalta. Laadullisista tavoitteista esimerkiksi Puhtaan ja oikeudenmukaisen siirtymän Strateginen tavoite vuoteen 2029 sisältää mm. kiertotalouden sekä uusiutuvan energian tavoitteita. Sekä laadulliset että määrälliset tavoitteet ovat kunnianhimoisia ja vaativat aktiivista toimintaa kaikilta maakunnan toimijoilta. Kestävyys ja kiertotalous ovat ohjelmassa poikkileikkaavina läpi koko ohjelman, ja siksi niille ei ole perusteltua määritellä omia toimenpidekokonaisuuksiaan. Muutetaan maakuntaohjelmaa. Puhtaan ja oikeudenmukaisen siirtymän maa- ja metsätalouden roolin vahvistamisen alla oleva toimenpidekokonaisuus siirretään Ympäristön tilan seuranta ja monimuotoisuuden turvaaminen toimenpidekokonaisuuden alle.
Vesien hyvän tilan toimia ei ole kuvattu. ELY-keskus näkee, että valuma-alueellinen osaaminen ja kehittäminen maa- ja metsätalouden toimialoilla olisi keskeinen toimenpide.	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Palautteessa esitetyt näkökohdat sisältyvät maakuntaohjelmaan. Vesien hyvän tilan toimet kuvataan tarkemmin Oulujoen-Iijoen vesienhoitosuunnitelmassa 2022–2027 sekä Kainuun metsäohjelmassa 2026–2030, joka tarkentaa maakuntaohjelmassa asetettuja toimenpidekokonaisuuksia.
Kainuun ELY-keskus tuo esiin seuraavat jo tehdyt ja valmistelussa olevat luonnon monimuotoisuuden toimenpidekokonaisuuteen hyödynnettävät valmiit tunnistetut toimet ja näkökulmat; -Luonnonsuojelulain (9/2023) mukaan ELY-keskus voi laatia alueelleen luonnon monimuotoisuusstrategiaa ja toimintaohjelmaa koskevan luonnon monimuotoisuuden toimeenpanosuunnitelman. Toimeenpanosuunnitelman laatimisessa tulee varmistaa riittävä vuorovaikutus alueen keskeisten toimijoiden kanssa. Kainuussa on aloitettu LUMO-ohjelman laadinta. Luonnon	Muutetaan maakuntasuunnitelmaa. Lisätään aluerakennetta käsittelevään tekstiin ekologiset yhteydet. Maakuntasuunnitelma ohjaa maakuntakaavaa, jossa ekologistia yhteyksiä on niin päätettäessä mahdollista tarkastella ja selvittää tulevaisuudessa. Maakuntaohjelma on pyritty laatimaan aiempaa tiiviimmällä ja strategisemmalla tavalla, jonka toimenpiteet tarkentuvat muissa maakunnan suunnitelmissa kuten

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
monimuotoisuuden toimeenpanosuunnitelman laadintaa raamittavat kansainväliset ja kansalliset sopimukset ja strategiat. Ohjelmat vievät luonnon monimuotoisuuden edistämistoimia käytäntöön. LUMO-Ohjelma kokoaa alueelliset tavoitteet ja toimenpiteet luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi ja vahvistamiseksi. Se tukee Helmi-elin ympäristöohjelman ja kansallisen biodiversiteettistrategian alueellista toimeenpanoa sekä toimii jatkossa työkaluna maakunnallisessa luonnon monimuotoisuustyössä. -ARVOVESI- hankkeen toteuttama Oulujoen vesistön vesivisiossa on kuvattu toimenpiteitä ja niitä edistävät tahot. -Kainuuseen on perustettu HELMI-ohjelman mukaisesti alueellinen Helmi-keskittymä; Kainuun vaarajakso. Helmi-keskittymät ovat maakunnallisesti monimuotoisuuden kannalta tärkeiksi tunnistettuja seutuja. Niillä on runsaasti tarpeita ja erityisesti mahdollisuuksia elinympäristöjen ennallistamiseksi ja hoitamiseksi niin luonnonsuojelualueilla kuin niiden ulkopuolellakin. Kainuun ELY-keskus näkee, että maakuntasuunnitelmissa, -ohjelmissa toimeenpanosuunnitelmien sekä maakuntakaavassa määriteltävät alueidenkäytölliset ratkaisut ja kehittämistoimet vaikuttavat luonnon monimuotoisuuteen. Esimerkiksi tuulivoimamaakuntakaavan valmistelun yhteydessä laadittu ekologisten käytävien selvitys on todettu edistyskelliseksi ja luonnonmonimuotoisuuden turvaamisen konkreettiseksi työkaluksi. Kainuun ELY-keskus ehdottaa ylläpitämään selvitystä yhtenä toimena ja keskeisenä työkaluna osana alueidenkäytön suunnittelua sekä yhteisvaikutuksien tunnistajana.	ELY-keskuksen alueellisessa luonnon monimuotoisuuden toimeenpanosuunnitelmatyössä.
Viimeisimmän luontobarometrin tulokset kertovat, että kansalaiset näkevät tärkeäksi, että energiantuotannon aiheuttamia luontohaittoja pyrittäisiin kompensoimaan. Siten luonnon monimuotoisuuden turvaamisen toimina tulisi tunnistaa myös ennallistaminen, ja kompensaatoratkaisut. Barometrin mukaan tietoisuus luontokadon etenemisestä on lisääntynyt ja luontokadon nähdään vaikuttavan myös ruoantuotantoon, huoltovarmuuteen ja talouteen. Metsä- ja maatalouden toimenpidekokonaisuudessa toimia tulisi avata tarkemmin. Mikäli maankäyttösektorin päästöneutraalisuutta halutaan ylläpitää ja sektorin muodostamia päästölähteitä hillitä, ohjelmassa tulisi määrittää Kainuulle vaikuttavimmat, kustannustehokkaat ja oikeudenmukaiset keinot, joiden avulla maatalousmaan, metsätalouden ja muun maankäytön päästöjä voidaan vähentää ja hiilinieluja ja -varastoja vahvistaa. Puhtaalla siirtymällä, muulla maankäytön suunnittelulla ja ilmaston lämpenemisellä ennakoidaan olevan vaikutuksia metsäkatoon sekä	<i>Ei muutoksia maakuntaohjelmaan.</i> Maakuntaohjelma on pyritty laatimaan aiempaa tiiviimmällä ja strategisemmalla tavalla, jonka toimenpiteet tarkentuvat muissa maakunnan suunnitelmissa kuten ELY-keskuksen alueellisessa luonnon monimuotoisuuden toimeenpanosuunnitelmatyössä ja alueellisessa metsäohjelmassa. Kompensaatoratkaisut on lisätty ympäristöselostukseen.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
metsien kasvuun. Näin nykyisen tason ylläpitäminenkin vaatii toimenpiteitä.	
Energian kulutuksen vähentäminen nähdään hyvänä, mutta energian kulutuksen vähentäminen toimenpidekokonaisuutena ei ole linjassa tunnistettuihin kriittisiin menestystekijöihin. Kainuun ELY-keskus näkee myös maakunnallisessa kokonaisuudessa älykkäät tehostamisratkaisut marginaalisina hillinnän toimina. Kuntien ja yritysten sitouttaminen ja investointituki energian kulutuksen vähentämiseen sekä korjausrakentamisen ja lämmitysjärjestelmien muutosten edistäminen olisi vaikuttavampaa maakuntaohjelmalle luonteenomaiseen keskipitkän aikavälin toimenpiteenä. Muut energian kulutuksen alle kuvatut toimet voidaan nähdä painottuvan kiertotalouden edistämiseen.	Muutetaan maakuntaohjelmaa. Energian kulutuksen vähentämisen toimenpiteitä täydennetään.
Vähähiilisyyden edistämisen kokonaisuus tulisi tunnistaa selkeämmin kohdistaen se vaikuttaviin khk-päästöjen (kasvihuonekaasupäästöjä, jotka ovat ilmaston lämpenemistä aiheuttavia kaasupäästöjä ilmakehässä, ja ovat pääasiallisia ilmastomuutoksen aiheuttajia) hillinnän toimiin hyväksyttävyyden näkökulmat huomioiden, kuten liikenteen kehittämisen, pk-yritysten ja kuntien ilmastotyön tukemiseen. Kainuun ELY-keskus nostaa esiin, että kainuulaisten kulutusperustaiset päästöt ovat Suomen keskiarvoa merkittävästi suuremmat. Osallistava ilmastotyö asukkaiden ja järjestöjen kanssa nähdään siten arvokkaiksi myös vetovoiman ja imagon näkökulmista.	Muutetaan maakuntaohjelmaa. Vähähiilisyyden edistämisen toimenpidekokonaisuuden toimenpiteisiin täydennetään mm. yritysten ja kuntien ilmastotyön edistäminen.
Energiainfrastruktuurin osalta tulisi tunnistaa myös uusiutuvan energiantuotannon edistämisen olemassa olevassa rakennetussa ympäristössä, uusiutuvan energiantuotannon hybridihankkeet, energian varastoinnin kehittäminen sekä pitkällä aikatahtaimella hiilensidonta tekniset ratkaisut.	Maakuntaohjelmaa muutetaan. Energian varastointi ja älykkäät järjestelmät sisältyvät Älykkään erikoistumisen strategian prioriteetteihin. Energian varastoinnin tarpeet lisätään myös energiainfrastruktuurin kehittymistä koskevaan toimenpidekokonaisuuteen. Maakuntaohjelman luonnoksessa on todettu energiatuotannon (ml hybridiratkaisut) tarpeet energiainfrastruktuurin kehittämisessä. Maakuntaohjelman energiainfrastruktuurin tavoitteiden ja toimien alueidenkäytön suunnittelun kysymyksiä tarkastellaan ja ratkaistaan tarkemmin maakuntakaavoituksen sekä kuntien maankäytön suunnittelussa lainsäädäntö huomioiden.
Kainuun ELY-keskus näkee, että yhtenä toimenpidekokonaisuutena olisi hyvä tunnistaa kiertotalous; Kiertotalouden ydintoimet varmistavat raaka-aineiden suljetun kierron toteutumisen. Kiertotalouden mahdollistavat toimet poistavat esteitä ja edesauttavat kiertotalouden ydintehtävien	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Maakuntaohjelman arvoihin sisältyy kestävä kehitys, joka sisältää myös kiertotalouden ja vihreän siirtymän osana ekologista kestävää kehitystä. Maakuntaohjelmassa kiertotalous on Biotalous-kärkitoimialan läpileikkaava

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
toteutumista. Kiertotalouden epäsuorat tehtävät tuottavat kiertotaloutta tukevia palveluita. Tavoiteltavina toimia ovat mm. neitseellisten luonnonvarojen käytön vähentäminen, uusioraaka-aineiden lisääminen, materiaalitehokkuuden edistäminen, hiilenkiertoon liittyvät ratkaisut ja aineettomien palveluiden kehittäminen. Kainuun ELY-keskus jätelain velvoittamana koordinoi alueellista jätealan yhteistyöryhmää, joka on tunnistanut jätteiden käsittelyn ja hyödyntämisen kehittämistarpeita. Kiertotaloustoimet edistävät kokonaisuudessaan systemaattista muutosta.	teema, jolle on määritelty omat toimenpidekokonaisuutensa. Kiertotalous sekä puhdas oikeudenmukainen siirtymä ovat myös älykkään erikoistumisen strategian läpileikkaavia teemoja, ja niille on määritelty omat toimenpidekokonaisuutensa. Maakuntaohjelman strategisena tavoitteena vuoteen 2029 on, että Kiertotalous on edennyt ja kierrätys on lisääntynyt ja maatalouden omavaraisuus on vahvistunut. Biokaasun tuotanto ja käyttö on merkittävästi lisääntynyt alueella. Maatalouden rooli paikallisen ruoan tuottajana ja luonnon monimuotoisuuden edistäjänä vahvistuu osana siirtymää vähähiiliseen kiertotalouteen, mikä luo uusia työpaikkoja ja vahvistaa alueen taloutta. Kainuussa on vahvaa puhtaan siirtymän osaamista ja koulutusta. TKI-toiminta ja alueen toimijoiden yhteistyö tuottavat innovatiivisia ratkaisuja ilmastonmuutokseen muun muassa puurakentamisen, uusiutuvan energian, bio- ja puhtaan energian saroilla. Kainuu kasvattaa rooliaan uusiutuvan energian tuottajana ja sen kestävässä teollisena hyödyntäjänä ja jatkojalostajana. Saatavissa oleva puhdas energia houkuttelee Kainuuseen uusia liiketoimintamahdollisuuksia, investointeja ja työpaikkoja. Maakuntaohjelmassa on siis määritelty tavoitteet kiertotaloudelle ja puhtaalle siirtymälle.
Maakuntaohjelmassa ei tuoda esiin toimia, kuinka oikeudenmukaisuutta edistetään. Esimerkiksi energiainfrastruktuurin toimenpidekokonaisuuden edistymisen takaaminen vaatii myös sosiaalisen hyväksyttävyyden edistämistä ja keinovalikoimien esiintuomista. Kainuun ELY-keskus näkee kyseisen näkökulman huomiointia tärkeänä. Lisäksi tällä näkökulmalla on välitön vaikutus maakuntaohjelman Positiivinen maakunta ja Hyvinvoiva ja tasa-arvoinen Kainuu -tavoitteisiin.	Muutetaan maakuntaohjelmaa. Oikeudenmukaisuus energiainfrastruktuurin kehittämisessä voidaan varmistaa erityisesti osallistavan suunnittelun keinoin. Osallistava suunnittelu lisää toimenpidekokonaisuuteen.
Ilmastonmuutokseen sopeutumisen toimia ei ole määritetty erillisenä tai osana muita toimenpidekokonaisuuksia, vaikka ne tunnistetaan merkittävänä menestystekijöinä. Myöskään sopeutumisen mahdollisuuksia ei ole tunnistettu. Ilmastonmuutokseen sopeutuminen on parhaimmillaan mahdollisuus uuteen liiketoimintaan ja innovaatiovientiin. Tavoitteissa ja toimenpiteissä ei ole arvioitu, mitä vaikutuksia ilmastonmuutokseen sopeutumisella on esimerkiksi rakentamiseen ja/tai alueidenkäyttöön yleisellä tasolla tai miten maakunta voi vaikuttaa tavoitteillaan ilmastonmuutokseen sopeutumiseen vai	Muutetaan maakuntaohjelmaa. Lisätään maakuntaohjelmaan ilmastonmuutokseen sopeutumisen toimet.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
onko tämä sellainen "riskitekijä", joka ei ole suuressa roolissa Kainuussa?	
Turvallinen, saavutettava ja vetovoimainen Kainuu Saavutettavuus on olennainen osa kehittämisteemoja ja sen parantamisella voidaan edistää myös osaamisen kehittämistä, mutta etenkin yritysten toimintaedellytysten ja kilpailukyvyn vahvistamista. Hyvinvoiva ja tasa-arvoinen Kainuu Kainuun ELY-keskus katsoo, että työllisyyden edistämisen tulisi näkyä ohjelmassa vahvemmin ja sisältyvän myös Hyvinvointi ja liikunta -osion "strateginen tavoite 2029" -tekstiin. Lisäksi kannustetaan huomioimaan myös luonto hyvinvoinnin ja liikunnan mahdollistavana ympäristönä. Luonnon virkistyskäytön edistäminen täydentäisi toimenpidekokonaisuutta. Osaavan työvoiman saatavuuden turvaamisen lisäksi Kainuussa tarvitaan edelleen toimia mm. työllisyysasteen nostamiseksi. Väestökehityksen vuoksi on erittäin tärkeää, että maakunnassa tehdään pitkäjänteistä työtä työttömien osaamisen kehittämiseksi, ikääntyvien työurien jatkamiseksi sekä täsmätyökykyisten ja nuorten työmarkkinoille pääsemiseksi. Kainuun ELY-keskus toivoo, että maakuntaohjelma kannustaisi Kainuu-Koillismaan työllisyysaluetta ja kuntia erilaisiin kokeiluihin ja uudenlaisten palvelujen kehittämiseen työllisyyskehittämisessä.	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Ohjelman Hyvinvointi ja Terveys -osiossa yhtenä toimenpidekokonaisuutena on Työllisyyden edistäminen: "Tehdään määrätietoista työtä työllisyysasteen nostamiseksi ja tuetaan laajapohjaisella yhteistyöllä Kainuu-Koillismaa työllisyysaluetta. Integroidaan työvoiman ulkopuolella olevia työelämään. Integroidaan työvoiman ulkopuolella olevia työelämään ja toteutetaan aktiivista maahanmuuttajien kotouttamista." Muutetaan maakuntaohjelmaa. Lisätään luonnon virkistyskäytön edistäminen Hyvinvointi ja Terveys -kehittämiskohteen toimenpidekokonaisuuksiin.
On ymmärrettävää, että ohjelman tasa-arvoinen aluekehittäminen -osiossa painotetaan naisnäkökulmaa. Kainuun ELY-keskuksen näkemyksen mukaan maakuntaohjelmassa voitaisiin laajentaa näkökulmaa nais/mies-asetelmasta moninaisuuden kehittämiseen. Moninaisuus on yksi työelämän ja alueen veto- ja pitovoimatekijöistä työelämän laadun lisäksi. Moninaisuus liittyy läheisesti myös osaavan työvoiman saatavuuteen. Lisäksi todetaan, että maakuntaohjelmassa ei tuoda esille kainuulaisten miesten tilannetta, kuten miesten suurempi osuus työttömistä työnhakijoista ja pitkäaikaistyöttömistä.	Muutetaan maakuntaohjelmaa. Lisätään moninaisuus-termi ohjelman arvojen kuvaukseen.
Kulttuurissa painottuu vain sivistyksellinen näkökulmaa, maakuntaohjelmassa ei ole tuotu esille aineellista, rakennettua ympäristöä. Tätä näkökulmaa voisi tuoda esille.	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Rakennettu kulttuuriympäristö on osa kulttuuria.
<i>Läpileikkaavat teemat</i> Toimintaympäristössä on tapahtunut muutoksia ja Suomi mm. eroaa Barentsin euroarktisesta neuvostosta vuoden 2025 jälkeen.	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Barentsin neuvostosta eroamista ei ole tarpeen erikseen mainita ohjelmassa. Toimintaympäristön muutokset on kuvattu yleisemmällä tasolla.
Kainuun maakuntasuunnitelma 2045	Ei muutoksia maakuntasuunnitelmaan. Kestävä kehitys on yksi

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
Maakuntasuunnitelma on ytimekäs kokonaisuus, mutta Kainuun ELY-keskus näkee, että pitkän aikavälin tavoitteiden lähtökohtien asettamisessa tulisi siirtyä kohti laajempaa ilmiöpohjaista ja yhteiskunnan systemaattisen muutoksen mahdollistavaa ajattelua. Lisäksi maakuntasuunnitelmassa yhtenä tavoitteellisenä näkökulmana tulisi olla kainuulainen vahva luontosuhde. Kainuun luonto sitouttaa sekä luonnon tilan parantamisessa nähdään myös taloudellisenä mahdollisuutena. Kainuun maakuntasuunnitelmaan kirjattu tavoite: Kainuun hiilinielut säilyvät suurempina kuin päästöt, ei nähdä kunnianhimoisina eikä ilmastolain tavoitteiden mukaisena. Ilmastolain tavoitteena on kasvattaa hiilinielua- ja varastoja. Lisäksi suunnitelmassa on todettu tavoite, Kainuun hiilinegatiivisuutta vahvistetaan hiilidioksidipäästöjä vähentämällä, tulee tapahtumaan jo valtion ja EU:n asettamien poliittisten ohjauskeinojen avulla. Siten maakunnallisten tavoitteiden erillinen määrittäminen nähdään suositeltavaksi.	maakuntasuunnitelman ja -ohjelman arvoista. Puhdas ja oikeudenmukainen siirtymä -sisältäen luonnon monimuotoisuuden -on määritelty maakuntaohjelmassa kriittiseksi menestystekijäksi. Maakuntaohjelman strategisessa tavoitteessa vuoteen 2029 määritellään, että Kainuun luonnon monimuotoisuus, ilman ja vesistöjen hyvä tila ovat kainuulaisten hyvinvoinnin perusta. Metsät ovat aktiivisessa, kestävässä ja monipuolisessa käytössä huomioiden metsien elinvoimaisuus, monimuotoisuus ja sopeutumiskyky. Yhtenä tavoitteena on, että elinkeinotoiminnassa huomioidaan luonnon monimuotoisuus ja luonnon tilan parantaminen. Toimenpidekokonaisuuksissa on listattu, että maa- ja metsätalouden roolia luonnon monimuotoisuuden ja perinnebiotooppien vahvistajana sekä biomassan säilyttäjänä vahvistetaan. Myös maankäytön suunnittelun toimenpiteisiin sisältyy luonnon monimuotoisuuden turvaaminen sekä kestävä luonnonvarojen käyttö. Maakuntaohjelman puolella on siis huomioitu luontosuhde hyvinvoinnin lähteenä sekä luonnon tilan paraneminen taloudellisenä mahdollisuutena. Muutetaan maakuntasuunnitelmaa. Maakuntasuunnitelman tavoitteena on, että Kainuun hiilinielut säilyvät päästöjä suurempina. Tämä on viimeaikaisten tutkimustulosten valossa varsin kunnianhimoisen tavoite. Tavoitteena on, että metsiä hoidetaan kestävästi ja ammattitaitoisesti sekä samalla huolehditaan monikäyttömetsien hyvästä kasvukunnosta ja ylläpidetään kestävä metsien hiilinielua. Myös maakuntaohjelmassa strategisena tavoitteena on, että Kainuu säilyy hiilinieluna. Ilmastolaissa säädetään valtion viranomaisten velvoitteista Suomen ilmastopolitiikan suunnittelussa ja seurannassa. Laissa on säädetty hiilineutraaliustavoitteesta sekä hiilinielujen vahvistamisesta. Hiilinielujen vahvistaminen on osa Suomen tavoitetta hiilineutraaliudesta. Hiilinielujen vahvistaminen on osa LULUCF-sektorin toimia. Näitä toimia toteutetaan esimerkiksi alueellisten metsäohjelmien ja luonnonvarasuunnitelmien kautta. Maakuntasuunnitelmalla ja maakuntaohjelmalla ei ole ohjausvaikutusta esimerkiksi hakkuisiin. Muutetaan

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
	maakuntasuunnitelmaa: Poistetaan lause, jossa viitataan hakkuutasoihin.
Ympäristöselostus Kainuun ELY-keskus huomauttaa, että SOVA-lain mukaisen ympäristöarvioinnin opas (Ympäristöministeriön julkaisuja 2025:17) on päivittynyt vuonna 2025. Ympäristöselostuksessa olisi hyvä tuoda ilmi, miten päivitys on otettu huomioon ympäristöselostuksen laadinnassa.	Muutetaan ympäristöselostusta. SOVA-oppaat on lisätty lähdeluetteloon sekä viittaukset tekstiin.
Ympäristöselostuksen laadinnassa on otettu huomioon Valtioneuvoston asetus viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista. Ympäristöselostus täyttää sova-asetuksen 4 §:n ympäristöselostukselle asetetut sisältövaatimukset. Kainuun maakuntaohjelman 2026-2029 vaikutuksia on ympäristöselostuksessa käsitelty varsin kattavasti. Ohjelman mukaisilla kehittämistoimilla on myös erityisesti luonnonympäristöön kohdistuvia kielteisiä vaikutuksia, joita selostuksessa olisi ollut perusteltua käsitellä yksityiskohtaisemmin. Monet kielteiset vaikutukset jäävät pelkästään toteamisen asteelle. Puhtaan ja oikeudenmukaisen siirtymän hankkeilla on maakunnan kehittämisessä ohjelman mukaan keskeinen rooli. Hankkeet sijoittuvat pääsääntöisesti luonnonympäristöön alueille, joiden luonnontila tulee nykyisestään muuttumaan. Hankkeilla on siten ekologisia vaikutuksia, joita selostuksessa on perusteltua käsitellä tarkemmin. Hankkeilla on myös yhteisvaikutuksia. Yhteisvaikutusten arviointiin selostuksessa tulisikin kiinnittää erityistä huomiota.	Muutetaan ympäristöselostusta. Luontoon ja luonnonvaroihin kohdistuvia kokonaisvaikutuksia on täydennetty kappaleeseen 4.2.2. Lisäksi luonnon ja luonnonvarojen nykytilakuvaukseen 3.2. on täydennetty metsätalouden vaikutuksia luonnon monimuotoisuudelle. Yksityiskohtaisempaa vaikutusten arviointia tehdään hankekohtaisesti.
Selostuksessa on mainittu Helmi-elinympäristöohjelma ja sen toimenpiteiden vaikutukset vahvistavat luonnon monimuotoisuutta. Ohjelmakautta tulee hyvin todennäköisesti koskemaan myös ennallistamisasetuksen toimeenpano, jonka tavoitteena on parantaa luonnon tilaa laajasti eri ympäristöissä sekä suojelualueilla että niiden ulkopuolella. Tämäkin olisi hyvä mainita selostuksessa.	Muutetaan ympäristöselostusta. Täydennetään ympäristöselostuksen kappaleeseen 3.2 maininta ennallistamisasetuksen toimeenpanosta.
Luvussa 3.2. Luonto ja luonnonvarat on melko yleispiirteisesti käsitelty luonnon monimuotoisuuteen liittyviä kysymyksiä. Luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen on ilmastonmuutoksen ohella suurimpia maailmanlaajuisia uhkia ja sen on todettu selostuksessa heikenevän myös Kainuussa. Koska kyse on näin merkittävästä asiasta, olisi perusteltua tarkemmin avata, miten heikkeneminen on havaittavissa ja mistä se Kainuussa johtuu. Selostukseen tulisi sisällyttää myös arviointi siitä, miten maakuntaohjelman toteuttaminen kokonaisuutena vaikuttaa todettuun luonnon monimuotoisuuden heikenevään kehitykseen. Ovatko	Muutetaan ympäristöselostusta. Ympäristöselostuksen kappaleeseen 3.2. on lisätty kuvausta luonnon monimuotoisuuden heikkenemisestä Kainuussa.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
maakuntaohjelmassa esitetyt toimenpiteet riittäviä kielteisen kehityksen kääntämiseksi positiiviseksi?	
Luvussa 3.3. Aluerakenne ja saavutettavuus olisi kulttuuriympäristöä käsittelevässä kohdassa hyvä mainita maisema-alueiden lisäksi myös Naapurinvaaran valtakunnallinen maisemanhoitoalue, joka tukee maisema-alueita konkreettisemmin arvokkaiden maisema-aluekokonaisuuksien kulttuuri- ja maisema-arvojen säilymistä.	Muutetaan ympäristöselostusta. Naapurinvaaran valtakunnallisen maisemanhoitoalueen maininta lisätty kappaleeseen 3.3.
Luvussa 4.2.2. Kokonaisvaikutukset luontoon ja luonnonvaroihin on käsitelty varsin monipuolisesti ja kattavasti ohjelman luonnon ympäristöön kohdistuvia vaikutuksia. Uusiutuvan energian rakentamisella on mainittu olevan negatiivisia vaikutuksia luonnonympäristöön mm. elinympäristöjen pirstoutuminen. Vaikutuksia on myös lajistolle ja ekologiselle verkostolle, millä on vaikutuksia myös luonnon monimuotoisuudelle varsinkin hankkeiden yhteisvaikutusten kautta. Vaikutusten arviointia olisi siten perusteltua täydentää ja syventää.	Muutetaan ympäristöselostusta. Luontoon ja luonnonvaroihin kohdistuvia kokonaisvaikutuksia on täydennetty kappaleeseen 4.2.2.
Metsätaloudella on merkittävin heikentävä vaikutus metsäluonnon monimuotoisuudelle. Metsälajiston uhanalaistuminen johtuu pääosin nimenomaan metsien käsittelystä. Vaikutusten arvioinnissa ei metsätalouden negatiivisia vaikutuksia ole juurikaan tarkasteltu. Arviointia olisikin siten perusteltua täydentää.	Muutetaan ympäristöselostusta. Luontoon ja luonnonvaroihin kohdistuvia kokonaisvaikutuksia on täydennetty kappaleeseen 4.2.2. Lisäksi luonnon ja luonnonvarojen nykytilakuvaukseen 3.2. on täydennetty metsätalouden vaikutuksia luonnon monimuotoisuudelle.
Luvussa 4.2.4. Kokonaisvaikutukset kulttuuriympäristöön käsitellään laajasti vaikutuksia kulttuuriympäristöön. Kohdan 2 Osaava ja ilmastoviisas kestävä kasvun ja kansainvälistymisen Kainuu arviointia olisi kokonaisuutena hyvä avata ja perustella tarkemmin. Mm. maa- ja metsätalouden kehittämisellä todetaan olevan positiivisia vaikutuksia kulttuuriympäristöihin, mutta vaikutusmekanismia ei arvioinnissa ole tarkemmin kuvattu. Vaikka ohjelmassa ja suunnitelmassa asioita olisikin yksityiskohtaisemmin käsitelty, ympäristöselostus on oma kokonaisuutensa, jossa vaikutukset perusteluineen on käsiteltävä riittävän yksityiskohtaisesti ja selkeästi. Puhtaan siirtymän toimenpiteillä on vaikutusten arvioinnin mukaan sekä positiivisia että kielteisiä vaikutuksia. Näitä vaikutuksia olisi hyvä käsitellä tarkemmin, sillä arvioinnissa on vain mainittu, että puhtaan ja oikeudenmukaisen siirtymän kehittämistoimet voivat muuttaa merkittävästi maisemakuvaa ja kaukonäkymiä. Tekstin mukaan vaikutukset ovat maisemakuvan ja kaukonäkymän osalta pelkästään kielteisiä.	Muutetaan ympäristöselostusta. Vaikutusten arviointia kulttuuriympäristön osalta tarkennettu ympäristöselostukseen.
5.1 Haitallisten vaikutusten lieventäminen	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan tai -suunnitelmaan. Kestävä kehitys on yksi

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
Ympäristöselostuksessa on tuotu esiin maakuntasuunnitelman ja -ohjelman negatiiviset vaikutukset. Kainuun ELY-keskus näkee, että nämä myös negatiivisten vaikutusten lieventäminen ja estäminen tulisi tuoda esiin tavoitteina ja toimenpiteinä maakuntasuunnitelmaan ja -ohjelmaan.	Kainuun maakuntaohjelman ja -suunnitelman arvoista. Maakuntaohjelmassa ja -suunnitelmassa määritellään, että maakuntaohjelmaa toteuttavat toimenpiteet eivät saa olla ristiriidassa arvojen kanssa. Maakuntaohjelmassa ja -suunnitelmassa määritellään, että kehityksen kestävyys varmistaminen tarkoittaa, että toiminta, valinnat ja päätökset Kainuussa suunnitellaan ja toteutetaan niin, että ne lisäävät nykyisten ja tulevien sukupolvien sekä ihmisten ja luonnon hyvinvointia ja elämisen mahdollisuuksia. Kestävä kehitys jaetaan ekologiseen, sosiaaliseen, kulttuuriseen ja taloudelliseen ulottuvuuteen. Kainuun kehittämistoiminnassa tämän päivän valinnat eivät saa johtaa peruuttamattomasti tulevaisuuden mahdollisuuksia kaventaviin muutoksiin näissä ulottuvuuksissa. Kestävän kehityksen turvaaminen on myös kokonaisturvallisuudesta huolehtimista. Lisäksi ympäristöselostuksen kappaleessa 5.1. todetaan, että yksittäisten hankkeiden osalta tarvittaessa hankkeet jätetään toteuttamatta, mikäli haitat ovat saavutettuihin hyötyihin nähden liian suuret. Negatiivisten vaikutusten lieventäminen ja estäminen ovat siis selkeästi esillä maakuntaohjelmassa ja -suunnitelmassa.
Ympäristöselostus ei huomii ympäristöterveyden näkökulmia, jotka ovat taas suunnitelmassa ja -ohjelmassa huomioituina vain myönteisten vaikutusten näkökulmista.	Muutetaan ympäristöselostusta. Vaikutusten arviointia väestöön täydennetty. Yksityiskohtaisempaa vaikutusten arviointia tehdään hankekohtaisesti.
Kainuun hyvinvointialue	
Kainuun maakuntaohjelma 2026–2029 Lausunnossa tarkastellaan maakuntaohjelmaa Kainuun hyvinvointialueen näkökulmasta, arvioidaan ohjelman linjausten suhdetta hyvinvointialueen strategiaan ja kehittämiseen sekä pohditaan hyvinvointialueen roolia ohjelmassa. Hyvinvointialue mainitaan erityisesti hyvinvoinnin, terveyden ja osallisuuden vahvistajana sekä alueellisen elinvoiman mahdollistajana. Ohjelmassa todetaan, että Kainuun vahva ja itsenäinen asema maakuntana ja hyvinvointialueena tulee turvata. Kainuun hyvinvointialueella on sama tavoite. Hyvinvointialueen näkökulmasta on myönteistä, että ohjelmassa korostetaan poikkihallinnollista yhteistyötä kuntien, järjestöjen, hyvinvointialueen ja muiden toimijoiden kesken. Tämä tukee hyvinvointialueen tavoitetta rakentaa laaja-alaisia, asiakaslähtöisiä ja vaikuttavia palveluja sekä ehkäistä syrjäytymistä ja edistää asukkaiden terveyttä ja hyvinvointia. Ohjelmassa huomioidaan väestön hyvinvoinnin	-

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
tukeminen ja hyvinvointierojen kaventamisen tarve, sosioekonomisen eriarvoisuuden vähentäminen, osallisuuden ja yhteisöllisyyden vahvistaminen sekä terveyttä edistävän liikunnan ja kulttuurin kehittäminen. Nämä ovat myös hyvinvointialueen strategialinjausten mukaisia sekä strategiaa tukevia toimenpiteitä. Erityisen arvokasta hyvinvointialueen kannalta on ohjelman kokonaisvaltainen lähestymistapa: hyvinvointi nähdään laajana ilmiönä, joka liittyy sekä sosiaali- ja terveystalouteen että elinympäristöön, turvallisuuteen, osaamiseen ja koulutukseen, työllisyyteen, kulttuuriin, liikuntaan ja yhteisöllisyyteen. Tämä mahdollistaa palvelujen ja kehittämisen nivomisen osaksi laajempaa maakunnallista kokonaisuutta. Maakuntaohjelma tukee hyvinvointialueen kehittämistä useilla konkreettisilla tavoilla: -Edistetään asukkaiden omaehtoista hyvinvointia ja terveyttä kuntien, hyvinvointialueen ja järjestöjen yhteistyöllä. -Kehitetään digitaalisia ratkaisuja sote-palveluissa ja vahvistetaan sekä henkilöstön että asiakkaiden osaamista niiden hyödyntämisessä. -Panostetaan sosioekonomisen eriarvoisuuden kaventamiseen ja osallisuuden lisäämiseen. -Vahvistetaan järjestöjen roolia hyvinvoinnin ja yhteisöllisyyden tukijoina. -Tuetaan liikuntapalvelujen ja kulttuuritoiminnan saavutettavuutta koko maakunnassa, mikä osaltaan ehkäisee syrjäytymistä ja tukee terveyttä. Maakuntaohjelmassa tunnistetaan väestörakenteen muutos, ikääntyminen, muuttoliike sekä alueellinen polarisaatio. Näihin haasteisiin vastaaminen edellyttää hyvinvointialueelta ja muilta toimijoilta ennakkoivaa, innovatiivista ja yhteistyöhakuista kehittämistä. Ohjelmassa esitetyt toimenpiteet – kuten palveluverkoston kehittäminen, digipalvelujen hyödyntäminen ja yhteisöllisyyden vahvistaminen – antavat hyvät lähtökohdat hyvinvointialueen strategian toteuttamiselle.	
Hyvinvointialueen rooli yhtenä toimijana Kainuun kokonaisturvallisuuden toteuttamisessa tulisi tunnistaa maakuntaohjelmaluonnoksessa. Lisäksi hyvinvointialueen rooli ja sen erityistarpeet tulisi ottaa huomioon konkreettisesti, esimerkiksi palvelujen saatavuuden, matalan kynnyksen palvelujen ja ennaltaehkäisevän työn osalta. Lisäksi rahoituksen ja resurssien varmistaminen on kriittistä, jotta strategiset tavoitteet voidaan saavuttaa.	Muutetaan maakuntaohjelmaa. Lisätään hyvinvointialue (HVA) kokonaisturvallisuuden keskeisiin toimijoihin. Myös palvelujen saatavuus (matalan kynnyksen palvelut ja ennaltaehkäisevä työ) lisätty kokonaisturvallisuuden näkökulmien huomioimiseen.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
Hyvinvointialueen näkökulmasta ohjelman vaikuttavuutta voidaan edelleen vahvistaa: -Syventämällä hyvinvointialueen ja maakunnan muiden toimijoiden välistä vuoropuhelua ja yhteistä strategista suunnittelua. -Varmistamalla rahoituksen ja resurssien riittävyys hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimenpiteisiin. -Kiinnittämällä erityistä huomiota haavoittuvien ryhmien asemaan ja palvelujen saavutettavuuteen koko maakunnan alueella. -Seuraamalla ja arvioimalla ohjelman tavoitteiden toteutumista hyvinvointialueen näkökulmasta ja kehittämällä indikaattoreita, jotka mittaavat hyvinvoinnin kehittymistä. Kokonaisuudessaan Kainuun maakuntaohjelma tarjoaa hyvän pohjan hyvinvointialueen strategian toteuttamiseen ja alueen asukkaiden hyvinvoinnin vahvistamiseen tulevana vuosina. Älykkään erikoistumisen strategia antaa mahdollisuuden myös hyvinvointialueen strategisten painopistealueiden kehittämiseen ja rahoittamiseen.	-
Kainuun maakuntasuunnitelma 2045 Hyvinvointialueella on keskeinen rooli maakuntasuunnitelman tavoitteiden saavuttamisessa. Maakuntasuunnitelma korostaa Kainuun hyvinvointialueen itsenäisyyden ja elinvoimaisuuden vahvistamista sekä sen asemaa kansallisena toimijana ja TKI- sekä yritystoiminnan alustana. Hyvinvointialueen kehittäminen osana maakuntastrategiaa mahdollistaa monialaisen yhteistyön, jossa sosiaali- ja terveydenhuolto, koulutus, kulttuuri ja elinkeinoelämä tukevat toinen toistaan. Maakuntasuunnitelma tunnistaa väestön ikääntymisen, palvelutarpeiden kasvun ja työvoiman saatavuuden haasteet. Hyvinvointialueen strategian tulee vastata näihin haasteisiin kehittämällä palvelurakenteita, hyödyntämällä digitaalisia ratkaisuja sekä panostamalla henkilöstön osaamiseen ja työhyvinvointiin. Suunnitelmassa korostetaan myös ennaltaehkäisevän työn, kansalaisjärjestötoiminnan ja monipaikkaisuuden merkitystä hyvinvoinnin tukena. Kainuun maakuntasuunnitelma tukee hyvinvointialueen roolia mahdollistamalla monialaisen yhteistyön ja kannustamalla kokeilukulttuuriin sekä älykkäisiin ratkaisuihin. Maakuntasuunnitelma ja hyvinvointialueen strategia täydentävät toisiaan. Maakuntasuunnitelma tarjoaa yhteisen vision ja suuntaviivat, joiden pohjalta hyvinvointialue voi kehittää omia palvelujaan ja toimintamallejaan. Erityisen tärkeää on, että hyvinvointialue huomioi maakuntasuunnitelman tavoitteet omassa toiminnassaan, esimerkiksi palveluiden saavutettavuuden parantamisessa,	

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
digitaalisessa siirtymässä sekä kestävän kehityksen ja kansainvälistymisen edistämisessä. Näin voidaan varmistaa, että Kainuun asukkaat hyötyvät strategioiden yhteisvaikutuksesta parhaalla mahdollisella tavalla.	
Muuta lausuttavaa Tulevaisuusvaltanäkökulmasta on tärkeää, että nuorten mielipiteitä ja näkemyksiä on otettu huomioon maakuntasuunnitelman ja -ohjelman laadinnassa. Heikommassa ja haavoittuvassa asemassa olevien väestöryhmien näkemyksiä tulevaisuudesta tulisi myös huomioida vahvemmin jatkossa.	<i>Ei muutoksia maakuntaohjelmaan.</i> Nuorten kuuleminen on avannut uutta näkökulmaa tulevaisuuden tavoitteisiin. Nuorten näkemykset ovat vahvistaneet tiettyjä eri toimialojen ja teemojen työpajoissa esiin nousseita tavoitteita ja toimenpidekokonaisuuksia mm. koulutukseen, kulttuuriin ja maakuntakuvaan liittyen. Tavoitteena on huomioida nuorten näkemykset ohjelman toteuttamisessa ja maakunnan kehittämisessä eri tasoilla.
Kainuun ympäristöterveyspalvelut	
Kainuun liitto on pyytänyt terveydensuojeluviranomaisena toimivalta Kainuun ympäristöterveyspalveluilta lausuntoa otsikossa mainituista Kainuun maakuntasuunnitelman ja -ohjelman luonnoksista ja ympäristöselostuksesta. <i>*Lausunnon ohjelman esittelytekstin osuus on jätetty lausuntokoosteesta pois.</i> LAUSUNTO Terveydensuojeluviranomainen on tutustunut asiakirjoihin ja toteaa lausuntonaan seuraavaa: Terveydensuojelun näkökulmasta on tärkeää erityisesti ihmisten terveyteen ja elinympäristöön kohdistuvien vaikutusten huolellinen arviointi ja huomiointi ohjelman ja suunnitelman jatkotyöstämisessä. Maakuntaohjelman hankkeita toteutettaessa selvitetään yleensä sosiaalisia, ympäristöllisiä sekä taloudellisia vaikutuksia. Tästä johtuen terveydensuojeluviranomainen haluaa tuoda esille, että ihmisiin kohdistuvat terveysvaikutukset on nostettava samalle tasolle muiden selvitettävien vaikutusten kanssa. Maakuntaohjelman elinympäristövaikutukset hankkeiden suunnittelussa ja toteutuksessa on selvitettävä erityisesti alueiden asukkaita osallistamalla ja kuulemalla. Näin menetellen voidaan välillisesti vaikuttaa Kainuun väestön terveyteen ja hyvinvointiin sekä turvallisuuden tunteen vahvistumiseen. Kainuun väestö on keskimääräistä ikääntyneempää ja sairaampaa verrattuna koko maahan, jolloin korostuu lisäksi helposti saavutettavien palvelujen merkittävyys myös harvaan asutuilla alueilla. Ohjelmassa todetaankin hyvin kansalaisten luottamuksen	<i>Muutetaan ympäristöselostusta.</i> Vaikutusten arviointia väestöön täydennetty. Yksityiskohtaisempaa vaikutusten arviointia tehdään hankekohtaisesti.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
lisääntyminen viranomaistoimintaan, kun kaikille välttämättömien palvelujen saatavuutta varmistetaan ja parannetaan siten hyvinvointia.	
Terveysturvallisuusviranomaisen painottaa aluerakenteen osalta aluevarausten suunnittelun tärkeyttä, jolla voidaan myös ehkäistä väestöön kohdistuvia haitallisia terveysvaikutuksia sekä lisätä myönteisiä terveysvaikutuksia.	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Palautteessa esitetyt näkökohdat koskevat ensisijassa kaavoitusta ja alueidenkäytön suunnittelua.
Puhdas ja oikeudenmukainen siirtymä -osiossa on tunnistettu ihmisiin ja ihmisten terveyteen kohdistuvana kehittämisen tavoitteena elinympäristön hyvä tila sekä luonnon monimuotoisuuden vahvistuminen. Suunnitelmatekstissä todetaan, että "Kainuun luonnon monimuotoisuus, ilman ja vesistöjen hyvä tila ovat kainuulaisten hyvinvoinnin perusta". Tämän tavoitteen terveysturvallisuusviranomaisen näkee tärkeänä ja esittää siihen lisättäväksi myös hyvälaatuisen ja puhtaan pohjaveden säilyttämisen sekä sen talousvedeksi käytön varmistamisen koko Kainuun alueella. Muutoin ei terveysturvallisuusviranomaisella ole huomautettavaa Kainuun maakuntasuunnitelman ja -ohjelman luonnokseen.	Maakuntaohjelmaa muutetaan. Lisätään pohjaveden saatavuus tavoitteeksi.
Metsähallitus	
Metsähallitus kiittää saamastaan lausuntopyynnöstä. Pohjanmaa-Kainuu aluejohtoryhmän puolesta totean, että Metsähallituksella ei ole tässä vaiheessa lausuttavaa.	-
Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus	
Kainuun maakuntaohjelma 2026-2029 Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksen liikennevastuualue näkee Kainuun maakuntaohjelman saavutettavuusteeman tavoitteen ja toimenpidekokonaisuuden edistävän hyvin yhteistyössä laaditun Kainuun liikennejärjestelmäsuunnitelman tavoitteiden toteutumista. Toimenpidekokonaisuuksissa on tunnistettu hyvin liikenneinfrastruktuurin kehittämiseen, yhteistyön vahvistamiseen, julkisen liikennepalvelujen varmistamiseen, kestävien liikkumiskäytäntöjen edistämiseen, kansainvälisten yhteyksien vahvistamiseen sekä liikennejärjestelmäsuunnitelman ja valokuituverkon toteuttamiseen liittyvät kokonaisuudet.	-
Kainuun maakuntasuunnitelma 2045	-

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
Saavutettavuus ja aluerakenne 2045 kokoa Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksen liikennevastuualueen mielestä hyvin yhteen maakunnan liikennejärjestelmän keskeisimpiä tavoitteita mm. toimivat kansainväliset yhteydet, elinkeinoelämän toimintaedellytysten turvaaminen ja uusien investointien sekä asukkaiden sujuvan liikkumisen mahdollistamisen. Myös liikenteen puhdas siirtymä on tunnistettu hyvin. Suunnitelman kirjaus, että saavutettavuuden hyvä taso ja liikenteen puhtaan siirtymän toteutuminen edellyttävät riittävää rahoitusta ja investointeja mm. liikennejärjestelmään ja ne luovat onnistuessaan uutta liiketoimintaa ja palveluja, on myös hyvin todettu, kuten myös se, että tavoitteisiin päästään pitkäjänteisellä liikennejärjestelmätyöllä, hyvällä yhteistyöllä ja edunajamisella sekä alueidenkäytön suunnittelulla.	
Suomen metsäkeskus	
Kainuun maakuntaohjelma 2026–2029 Kainuun maakuntaohjelma 2026–2029 on linjassa juuri nyt valmisteilla olevan Kainuun metsäohjelman 2026–2030 toimenpiteiden kanssa. Metsäbiotalouden toimenpiteinä korostamme toimenpiteitä kuten: metsien hoidon lisääminen, tiestön kunnosta huolehtiminen, metsien elinvoimaisuuden ja monimuotoisuuden edistäminen. Tärkeää on myös metsien monikäytön, luonnontuotealan, luontomatkailun, virkistyskäytön ja toimialojen välisen yhteistyön kehittäminen. Elinkeinojen toimintaedellytysten varmistamisen tärkeimpiä toimenpiteinä on osaavan työvoiman turvaaminen alati jatkuvan väestön vähenemisen myötä. Myös Kainuun houkuttelevuuteen muuttaa tänne tulee panostaa viestinnän ja aktivoivien toimenpiteiden kautta. Esitämme siten Kainuun maakuntaohjelmassa viittausta Kainuun metsäohjelmaan 2026–2030.	Muutetaan maakuntaohjelmaa. Lisätään viittaus alueelliseen metsäohjelmaan.
Kainuun maakuntasuunnitelma 2045 Kainuun maakuntasuunnitelma 2045 on linjassa juuri nyt valmistuvan Kainuun metsäohjelman 2026–2030 tavoitteiden kanssa. Metsäohjelman kautta korostamme metsien aktiivista ja ilmastovaikuttavaa metsien hoitoa sekä kestävää luonnonvarojen hyödyntämistä. Painotamme luonnon monimuotoisuutta ja elinvoimaa. Nostamme esiin tiedon hyödyntämisen, koulutuksen, työvoiman riittävyyden ja metsäalan uudistumisen.	Muutetaan ympäristöselostusta. Kainuun metsäohjelman 2026–2030 luonnos lisätty ympäristöselostuksen lähteeksi.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
Samoin metsäohjelma tuo esille metsien ja puun jalostusarvon aluetalouden mahdollisuudet. Maakuntasuunnitelman lähdeaineistoa ei ollut nähtävillä. Mikäli sellainen on, niin varmistaisimme, että Kainuun metsäohjelmat (nykyinen ja 2026 alkava) ovat merkitty lähdeaineistoiksi, koska maakuntasuunnitelman ja metsäohjelman valmisteluun on molemmin puolin osallistuttu aktiivisesti eri sidosryhmien kanssa.	
Ympäristöselostus Kainuun metsäohjelma 2021-2025 on hienosti mainittu sivulla 7. Päivittäisin ohjelman koskemaan myös juuri valmistuvaa Kainuun metsäohjelma 2026-2030, koska nykyisen metsäohjelman ohella Kainuun maakuntasuunnitelman ja uuden metsäohjelman valmisteluun on vuoden 2025 aikana molemmin puolin osallistuttu aktiivisesti eri sidosryhmien kanssa. Samoin luonnon ja ympäristön hoitoon liittyvät toimet on sitä myötä päivitetty ympäristöselostukseen uuden metsäohjelman työstön edistymisen mukaisesti parhaan tiedossa olevien tavoitteiden ja toimenpiteiden kanssa. Lisäksi huomiona, jotta tärkeimmät ympäristön ja luonnonhoidon toimet toteutetaan talousmetsien luonnonhoidon keinoin. Talousmetsien luonnon ja ympäristön hoitoon edistetään ja panostetaan entistä enemmän metsien hoidon yhteydessä.	Muutetaan ympäristöselostusta. Kainuun metsäohjelman 2026-2030 luonnos lisätty ympäristöselostuksen lähteeksi.
Ympäristöministeriö	
Maakuntaohjelma 2026–2029 ja maakuntasuunnitelma 2045 Ympäristöministeriö kiittää mahdollisuudesta lausua Kainuun maakuntaohjelmasta, maakuntasuunnitelma ja maakuntaohjelman ympäristöselosteesta. Pääministeri Orpon hallituksen aluekehittämispäätöksestä vuosille 2024–2027 linjataan alueiden omiin vahvuuksiin ja tasapainoiseen aluekehittämiseen nojaavan politiikan tavoitteista, jotka kytkeytyvät hallitusohjelmaan. Vahva ja välittävä Suomi rakentuu erilaisten alueiden elinvoimaisuudesta ja toisiaan tukevasta, yhteisestä menestyksestä. Aluekehittämispäätöksessä on kolme painopistettä: 1) Kestävä elinvoima ja investoinnit, 2) Hyvinvoiva väestö ja yhteisöt sekä 3) Vetovoimainen elinympäristö ja monimuotoinen luonto. Ympäristöministeriö lausuu erityisesti aluekehittämispäätöksen vetovoimaista elinympäristöä ja monimuotoista luontoa koskevan painopisteen näkökulmasta.	Kestävä kehitys on yksi Kainuun maakuntaohjelman ja -suunnitelman arvoista. Ekologinen kestävä kehitys sisältää luonnon monimuotoisuuden ja vesien suojelun. Maakuntaohjelmassa ja -suunnitelmassa määritellään, että maakuntaohjelmaa toteuttavat toimenpiteet eivät saa olla ristiriidassa arvojen kanssa. Maakuntaohjelman strategisessa tavoitteessa vuoteen 2029 määritellään, että Kainuun luonnon monimuotoisuus, ilman ja vesistöjen hyvä tila ovat kainuulaisten hyvinvoinnin perusta. Metsät ovat aktiivisessa, kestävässä ja monipuolisessa käytössä huomioiden metsien elinvoimaisuus, monimuotoisuus ja sopeutumiskyky. Yhtenä tavoitteena on, että elinkeinotoiminnassa huomioidaan luonnon monimuotoisuus ja luonnon tilan parantaminen. Toimenpidekokonaisuuksissa on listattu, että maa- ja metsätalouden roolia luonnon monimuotoisuuden ja perinnebiotooppien vahvistajana sekä biomassan säilyttäjänä vahvistetaan. Myös maankäytön suunnittelun toimenpiteisiin sisältyy luonnon monimuotoisuuden

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
Ympäristöministeriö lausuu erityisesti aluekehittämispäätöksen vetovoimaista elinympäristöä ja monimuotoista luontoa koskevan painopisteen näkökulmasta. Luonnon monimuotoisuus on maakunnan elinvoimaa Ympäristöministeriö pitää tärkeänä, että Kainuu tunnistaa oman alueensa luonnonympäristön tarjoamat mahdollisuudet. Ympäristöministeriö katsoo, että Kainuun maakuntaohjelmassa Kainuun luonnon merkitys, luonto matkailun infrastruktuurina, luonnon tilan parantamistarpeiden tunnistaminen ja luonnon merkitys veto-, pito- ja elinvoiman lähteenä jäävät taka-alalle. Ympäristöministeriö yhtyy Kainuun näkemykseen, että alueen elinvoimaisuus luo edellytykset kokonaisturvallisuudelle. Ympäristöministeriö korostaa terveiden ja toimivien ekosysteemien sekä hyvän luonnon tilan monialaista merkitystä alueen elinvoimalle ja siten yhteiskunnan kokonaisturvallisuudelle. Ympäristöministeriö kiittää puhtaan ja oikeudenmukaisen siirtymän kuvailua ja asetettua strategista tavoitetta sekä toimenpidekokonaisuuksia. Ympäristöministeriö kuitenkin näkee, että luontokadon pysäyttämistä ja luonnon tilan parantamista ei ole riittävästi huomioitu suunnitelmassa tai ohjelmassa. Ympäristöministeriö korostaa, että maakuntaohjelmassa ja -suunnitelmassa on tarpeen tunnistaa luonnon tilan keskeinen ja perustavanlaatuinen merkitys alueen elin-, veto- ja pitovoimalle. Ekosysteemien turvaaminen ja aktiivinen tilan parantaminen on keino, jolla voidaan parantaa myös sekä ihmisten, yhteisöjen että elinkeinojen elinvoimaa sekä koko yhteiskunnan kokonaisturvallisuutta. Ympäristöministeriö pitää hyvänä, että maakuntasuunnitelmassa on tunnistettu ja asetettu tavoite säilyttää vesistöjen tila ja käyttökelpoisuus hyvänä ja parantaa vesistöjen tilaa. Tässä yhteydessä oleva viittaus vesilain mukaisiin tavoitteisiin tulisi korjata vesienhoitolaissa (1299/2004) asetuuttuihin vesien tilatavoitteisiin. Vesienhoidon tavoitteena on kaikkien vesien hyvä tila, eikä vesien tila saa heikentyä.	turvaaminen sekä kestävä luonnonvarojen käyttö. Maakuntaohjelmassa strategisena tavoitteena vuoteen 2029 on mm., kestävä metsänhoito, päästöjen vähentäminen sekä vesistöjen hyvä tila. Toimenpidekokonaisuuksiin on nostettu mm. vesien hoito osana elinkeinotoimintaa. Kainuun älykkään erikoistumisen strategia (ÄES) on tärkeä osa maakuntaohjelmaa, jonka painotukset ohjaavat osaltaan mm. aluekehitysrahoituksen kohdentamista ja alueellista sekä ylimaakunnallista yhteistyötä. ÄES:n prioriteetteihin kuuluu Maa, mineraalit, metsä ja vesi -kestävä luonnonvarojen hyödyntäminen. Prioriteetti perustuu korkeaan erikoistumiseen, jossa osana kestävää liiketoimintaa panostetaan ympäristövaikutusten hallintaan ja kiertotalouden kehittämiseen. Metsäbiotaloudessa painotetaan metsien kestävää käyttöä sekä kiertotalouden ratkaisuja. Lisäksi prioriteetissa painotetaan vesihuollon innovaatioita, ympäristöteknologioita ja kiertotaloutta, jotka tukevat myös vesistöjen suojelua. ÄES:n läpileikkaavana teemana on Kiertotalous sekä puhdas ja oikeudenmukainen siirtymä. Läpileikkaavassa teemassa korostetaan mm. päästöjen vähentämistä sekä uusia liiketoimintamalleja osana kestävää kehitystä. Luonnon monimuotoisuus ja vesiensuojelu on siis huomioitu osana maakuntaohjelman tavoitteita ja toimenpiteitä. Muutetaan maakuntasuunnitelmaa. Maakuntasuunnitelman Puhdas ja oikeudenmukainen siirtymä -teeman alla on tavoiteotsikko "Elinympäristön tila ja luonnon monimuotoisuus vahvistuvat" muutetaan muotoon: "Elinympäristön tila ja luonnon monimuotoisuus kohenee" Muutetaan maakuntasuunnitelmaa ja -ohjelmaa. Muutetaan kaksoispiste pilkuksi Puhtaan ja oikeudenmukaisen siirtymän kriittisen menestystekijän kuvauksessa "Ilmastonmuutos (hillintä ja sopeutuminen) sekä luonnon monimuotoisuus" -tekstin jälkeen. Muutetaan maakuntasuunnitelmaa. Korjataan viittaus vesienhoitolaissa asetettuihin vesien tilatavoitteisiin.
Ympäristöministeriö kannustaa asettamaan luonnon monimuotoisuuden ja ekosysteemien tilan	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Luonnon monimuotoisuuden tilaa

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
parantamiselle useamman täsmällisen tavoitteen sekä määrittelemään mittarit, joilla tavoitteiden saavuttamista arvioidaan.	kartoitetaan Kainuussa parhaillaan ELY-keskuksen johdolla. Luonnon monimuotoisuuden tilan täsmällisiä tavoitteita ja mittareita pystytään määrittelemään vasta tämän jälkeen.
Aluekehityksen edellytysten ja resurssien vahvistaminen edellyttää toimintaympäristön muutosten tunnistamista Maakunnan älykkään erikoistumisen strategiassa on tärkeää huomioida komission tiedonanto EU:n uudesta monivuotisesta rahoituskehyskaudesta, jonka mukaan 35 % EU:n kokonaisbudjetista ja 43 % kumppanuussuunnitelmien rahoituksesta tulee kohdistaa ilmasto- ja ympäristötoimiin. Muita huomionarvoisia seikkoja ovat kohdennukset turvallisuuteen ja EU:n itärajalle. Strategiassa tulisikin kytkeä luonnon monimuotoisuuden ja vesien suojelu läpileikkaavaksi osaksi alueen kehittämistavoitteita, kuten elinkeinoelämän uudistamista, matkailua, maataloutta ja vihreää siirtymää. Aluekehittämisen toimien vaikuttavuuden kannalta on tärkeää tunnistaa eri tavoitteiden liittymäkohdat. Ohjaamalla rahoitusta hankkeisiin, jotka tukevat useampia strategisia tavoitteita, voidaan vahvistaa aluekehityksen johdonmukaisuutta ja rahoituksen vaikuttavuutta. Ympäristöministeriö pitää tärkeänä, että älykkään erikoistumisen strategiassa prioriteetit ja teemat ohjaavat rahoitusta merkittävästi aktiivisiin ilmasto- ja ympäristötoimiin. Suurimman kustannusvaikuttavuuden saavuttamiseksi älykkään erikoistumisen strategian tulisi pyrkiä monivaikutteisten hankkeiden rahoittamiseen.	<i>Ei muutoksia maakuntaohjelmaan.</i> Kestävä kehitys on yksi Kainuun maakuntaohjelman ja -suunnitelman arvoista. Maakuntaohjelmassa ja -suunnitelmassa määritellään, että maakuntaohjelmaa toteuttavat toimenpiteet eivät saa olla ristiriidassa arvojen kanssa. Maakuntaohjelmassa ja -suunnitelmassa määritellään, että kehityksen kestävyysvarmistaminen tarkoittaa, että toiminta, valinnat ja päätökset Kainuussa suunnitellaan ja toteutetaan niin, että ne lisäävät nykyisten ja tulevien sukupolvien sekä ihmisten ja luonnon hyvinvointia ja elämisen mahdollisuuksia. Kestävä kehitys jaetaan ekologiseen, sosiaaliseen, kulttuuriseen ja taloudelliseen ulottuvuuteen. Kainuun kehittämistoiminnassa tämän päivän valinnat eivät saa johtaa peruuttamattomasti tulevaisuuden mahdollisuuksia kaventaviin muutoksiin näissä ulottuvuuksissa. Kestävän kehityksen turvaaminen on myös kokonaisturvallisuudesta huolehtimista. Lisäksi ympäristöselostuksen kappaleessa 5.1. todetaan, että yksittäisten hankkeiden osalta tarvittaessa hankkeet jätetään toteuttamatta, mikäli haitat ovat saavutettuihin hyötyihin nähden liian suuret. Kainuun Älykkään erikoistumisen strategia on osa Kainuun maakuntaohjelmaa. Kainuun älykkään erikoistumisen prioriteetteja ovat kestävä luonnonvarojen hyödyntäminen, uusiutuvan energian ratkaisut, elämykset, matkailu, hyvinvointi ja liikunta sekä nousevat kehitysteemat. Kiertotalous sekä puhdas ja oikeudenmukainen siirtymä ovat läpileikkaavia teemoja. Kainuun älykkään erikoistumisen strategian toteuttamisella on useita vaikutuksia: TKI-toiminnan ja innovaatioekosysteemin vahvistaminen, työn ja prosessien tuottavuuden ja tehokkuuden lisääminen, innovaatioiden kaupallistaminen ja työpaikkojen lisääminen. Kainuun maakuntaohjelman arvot, kuten kestävä kehitys sekä Älykkään erikoistumisen teemat ja poikkileikkaavat teemat aluekehitysvarojen käyttöä siis selkeästi ympäristö- ja ilmastotoimiin sekä monivaikutteisiin hankkeisiin.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
	Kainuun Älykkään erikoistumisen strategian nousevissa kehittymisteemoissa on listattu kriisi- ja pelastusteknologiat sekä puolustukseen, huoltovarmuuteen ja turvallisuuteen liittyvät erikoisosaamiset, kaksoiskehittäminen ja -käyttö. Asia on siis jo huomioitu maakuntaohjelmassa ja älykkään erikoistumisen strategiassa. Asia tullaan huomioimaan AES:n päivityksen yhteydessä, ja kun monivuotisen rahoituskehityksen valmistelu etenee pidemmälle.
Ilmastomuutokseen varautuminen turvaa elinkeinoja Ilmastomuutos on arvioitu yhdeksi suurimmista taloudellisista riskeistä keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä. Toisaalta puhtaampiin teknologioihin siirtyminen voi arvioiden mukaan lisätä taloudellista tuottavuutta ja työllisyyttä. Ilmastomuutoksen hillitsemiseksi Suomi on sitoutunut saavuttamaan hiilineutraaliuden vuoteen 2035 mennessä. Vihreä siirtymä edellyttää järjestelmätason muutosta läpi koko yhteiskunnan ja kokonaisvaltaista talouden rakenteiden uudistamista. Ilmastomuutoksen hillitsemiseksi TKI-toiminta fossiilisten korvaamiseksi, energian kulutuksen vähentäminen, vähähiilisyiden edistäminen julkisissa hankinnoissa ja energiainfrastruktuurin kehittäminen ovat kannatettavia toimia. Tärkeitä ovat myös esimerkiksi päästövähennystarpeet liikenteessä, rakennusten erillislämmitys, työkoneet ja jätehuolto. Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen ja ekosysteemien toiminnan vahvistaminen on keskeinen keino ilmastomuutokseen sopeutumisessa ja varautumisessa. Monimuotoinen luonto kestää paremmin ilmastomuutoksen vaikutuksia ja palautuu häiriöistä nopeammin. Ekosysteemien monimuotoisuuden väheneminen ja toiminallisuuden heikentyminen puolestaan tekevät ekosysteemeistä haavoittuvia, mikä on uhka monille elinkeinoille, kuten maa- ja metsätaloudelle. Ekosysteemien iskunkestävyyden parantaminen on näiden elinkeinojen turvaamisen kannalta olennaista. Ympäristöministeriö korostaa ilmastomuutoksen hillintään tähtäävän TKI-toiminnan tärkeyttä ja että maakuntaohjelmassa on tarpeen tunnistaa ekosysteemien hyvän tilan turvaamisen sekä ekosysteemien aktiivisen tilan parantamisen merkitys yhteiskunnalle laajasti.	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Kestävä kehitys on yksi maakuntasuunnitelman ja -ohjelman arvoista. Puhdas ja oikeudenmukainen siirtymä -sisältäen luonnon monimuotoisuuden -on määritelty maakuntaohjelmassa kriittiseksi menestystekijäksi. Maakuntaohjelman strategisessa tavoitteessa vuoteen 2029 määritellään, että Kainuun luonnon monimuotoisuus, ilman ja vesistöjen hyvä tila ovat kainuulaisten hyvinvoinnin perusta. Metsät ovat aktiivisessa, kestävässä ja monipuolisessa käytössä huomioiden metsien elinvoimaisuus, monimuotoisuus ja sopeutumiskyky. Yhtenä tavoitteena on, että elinkeinotoiminnassa huomioidaan luonnon monimuotoisuus ja luonnon tilan parantaminen. Toimenpidekokonaisuuksissa on listattu, että maa- ja metsätalouden roolia luonnon monimuotoisuuden ja perinnebiotooppien vahvistajana sekä biomassan säilyttäjänä vahvistetaan. Myös maankäytön suunnittelun toimenpiteisiin sisältyy luonnon monimuotoisuuden turvaaminen sekä kestävä luonnonvarojen käyttö. Maakuntaohjelmassa on siis huomioitu luontosuhde hyvinvoinnin lähteenä sekä luonnon tilan paraneminen taloudellisena mahdollisuutena, myös matkailun osalta. Vaikutuksia on arvioitu ympäristöselostuksessa. Maakuntasuunnitelman tavoitteena on, että Kainuun hiilinielut säilyvät päästöjä suurempina. Tavoitteena on, että metsiä hoidetaan kestävästi ja ammattitaitoisesti sekä samalla huolehditaan monikäyttömetsien hyvästä kasvukunnosta ja ylläpidetään kestävä metsien hiilinielua. Myös maakuntaohjelmassa strategisena

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
Luonnon monimuotoisuus säästää sosiaali- ja terveismenoissa Ympäristöministeriön Luontobarometrin mukaan peräti 97 % suomalaisista on sitä mieltä, että luonto lisää ihmisen hyvinvointia ja terveyttä. Luonnolla on todettu olevan mitattavia terveyshyötyjä, jotka ulottuvat fyysisestä terveydestä psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Esimerkiksi masennuksen ja tyyppin 2 diabeteksen ehkäisyssä luonto voi vuosittain tuottaa kansallisesti satojen miljoonien eurojen säästöt. Luontoympäristöjen hyödyt tunnistetaan entistä selvemmin myös sosiaali- ja terveystoimessa. Oleellista on, että luontoalueet ovat asukkaita lähellä ja helposti saavutettavia. Luontoympäristöt vähentävät tutkitusti stressiä ja ahdistusta sekä parantavat fyysistä terveyttä. Luontokokemukset vahvistavat myös tunnetta elämän hallinnasta. Luonnon monihyötyisyys ulottuu myös yhteisöllisyyteen, sekä henkilökohtaiseen että yhteisesti koettuun identiteettiin. Ympäristöministeriö kiittää hyvinvoiva ja tasa-arvoinen Kainuu kuvailua ja asetettuja strategisia tavoitetta sekä toimenpidekokonaisuuksia, mutta näkee, että toimivien ekosysteemien ja hyvinvoivan luonnon merkitystä ei ole riittävästi huomioitu. Ympäristöministeriö katsoo, että maakuntaohjelmassa tulisi tunnistaa luonnosta saatavat terveyshyödyt ja niiden potentiaali hillitä yhteiskunnalle aiheutuvia kustannuksia. Luonnon terveyshyötyjen turvaamiselle ja lisäämiselle tulisi asettaa tavoite ja toimenpiteitä. Osaamisen kehittäminen ja ennakoitavuus edellytyksenä luonnon tilan parantamiselle Luonnon tilan parantaminen ja luonnon monimuotoisuuden turvaaminen edellyttävät monenlaista osaamista toimenpiteiden suunnittelusta konkreettiseen konetyöhön. Tällaisen kapasiteetin kasvattamisessa, osaaajiin, osaamiseen ja kalustoon investoitaessa, ennustettava ja vakaa toimintaympäristö on ensisijaista. Ennustettavan toimintaympäristön luomisessa maakuntaohjelman merkitys on tärkeä. Luonnon tilan parantamiseen liittyvän osaamiseen tulee kiinnittää huomiota koulutuksessa. Sen lisäksi tarvitaan koulutusta laajemmin kestävyiden teemoista ja niiden tulisi olla poikkileikkaavasti osa kaikkien ammattilaisten koulutusta. Ympäristöministeriö katsoo, että luonnon tilan parantamiseen liittyvän osaamisen kehittämiseen ja tarvittavien investointien turvaamiseen tulee maakuntaohjelmassa erityistä huomiota.	tavoitteena on, että Kainuu säilyy hiilinieluna. Ilmastolaissa säädetään valtion viranomaisien velvoitteista Suomen ilmastopolitiikan suunnittelussa ja seurannassa. Laissa on säädetty hiilineutraaliustavoitteesta sekä hiilinielujen vahvistamisesta. Hiilinielujen vahvistaminen on osa Suomen tavoitetta hiilineutraaliudesta. Hiilinielujen vahvistaminen on osa LULUCF-sektorin toimia. Näitä toimia toteutetaan esimerkiksi alueellisten metsäohjelmien ja luonnonvarasuunnitelmien kautta. Maakuntasuunnitelmalla ja maakuntaohjelmalla ei ole ohjausvaikutusta esimerkiksi hakkuisiin. Kestävä kehitys on yksi maakuntasuunnitelman ja -ohjelman arvoista. Puhdas ja oikeudenmukainen siirtymä -sisältäen luonnon monimuotoisuuden -on määritelty maakuntaohjelmassa kriittiseksi menestystekijäksi. Maakuntaohjelman strategisessa tavoitteessa vuoteen 2029 määritellään, että Kainuun luonnon monimuotoisuus, ilman ja vesistöjen hyvä tila ovat kainuulaisten hyvinvoinnin perusta. Metsät ovat aktiivisessa, kestävässä ja monipuolisessa käytössä huomioiden metsien elinvoimaisuus, monimuotoisuus ja sopeutumiskyky. Yhtenä tavoitteena on, että elinkeinotoiminnassa huomioidaan luonnon monimuotoisuus ja luonnon tilan parantaminen. Toimenpidekokonaisuuksissa on listattu, että maa- ja metsätalouden roolia luonnon monimuotoisuuden ja perinnebiotooppien vahvistajana sekä biomassan säilyttäjänä vahvistetaan. Myös maankäytön suunnittelun toimenpiteisiin sisältyy luonnon monimuotoisuuden turvaaminen sekä kestävä luonnonvarojen käyttö. Maakuntaohjelmassa on siis huomioitu luontokadon pysäyttäminen ja luonnon tilan parantaminen monin tavoin. Tavoitteita on silti syytä täsmentää. Maakuntaohjelma on pyritty laatimaan aiempaa tiiviimmällä ja strategisemmalla tavalla, jonka toimenpiteet tarkentuvat muissa maakunnan suunnitelmissa kuten ELY-keskuksen alueellisessa luonnon monimuotoisuuden toimeenpanosuunnitelmatyössä, jossa on mahdollista tarkastella lausunnossa mainittuja tarkempia toimia.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
Maakuntaohjelmalla on tärkeä rooli ennakoitavan toimintaympäristön luomisessa. Erilaiset tavoitteet on yhteensovitettava ekologinen kestävyys turvaten Maakunnilla on keskeinen rooli luontokadon hillitsemisessä, sillä konkreettisia toimia luontokadon pysäyttämiseksi tehdään maakuntatasolla, rinnan elinkeino- ja aluekehittämisen kanssa. Erityisesti maa-, metsä- ja kaivannaistalous, matkailu sekä kasvukeskusten yhdyskuntarakenteen laajentamispaineet ja ekologinen kestävyys tulee pystyä yhteensovittamaan. Ympäristöministeriö huomauttaa, että Kainuun luonnon matkailullisen vetovoiman ja luonnonvarojen muun käytön mahdollista ristiriitaa ei ohjelmassa kommentoida. Ympäristöministeriö painottaa, että matkailuelinkeinon tukeminen voi edellyttää maankäyttötavoitteiden alueellista eriyttämistä sekä aktiivisia toimia luonnon ekosysteemien tilan parantamiseksi. Biotalous osalta metsien monipuolinen käyttö ja eri käyttömuotojen yhteensovittaminen voi olla matkailuelinkeinon kehittämisen kanssa ristiriidassa. Ratkaisuna voi olla maankäyttötavoitteiden alueellinen eriyttäminen. Biotalous edistäminen voi myös olla ristiriidassa ilmastolain mukaisen hiilineutraaliustavoitteen kanssa. Biotalous edistämiseksi tulisi huomioida merkittävä nieluvaje maankäyttösektorilla. Ympäristöministeriö kiittää puhtaan ja oikeudenmukaisen siirtymän kuvailua ja asetettua strategista tavoitetta sekä toimenpidekokonaisuuksia. Ympäristöministeriö kuitenkin näkee, että luontokadon pysäyttämistä ja luonnon tilan parantamista ei ole riittävästi huomioitu. Ympäristöministeriö pitää tärkeänä, että maakunnat tunnistavat oman alueensa luonnonympäristön tarjoamat mahdollisuudet sekä käyttötapojen ja eri tavoitteiden yhteensovittamisen haasteet. Esimerkiksi luonnon matkailullisen vetovoiman ja luonnonvarojen muun käytön mahdollinen ristiriita tulee tunnistaa ja hakea siihen ratkaisuja. Luonnon tilan parantamisen painopistealueet tulee tunnistaa Ympäristöministeriö korostaa maakunnan aluerakenteen merkitystä kestävästä maankäytön perustana. Maakuntakaava on usein ainoa maankäytön suunnitelma taajama-alueiden ulkopuolella, ja sillä on merkittävä vaikutus maakuntaohjelman tavoitteiden	Muutetaan maakuntasuunnitelmaa: Poistetaan lause, jossa viitataan hakkuutasoihin. Muutetaan maakuntasuunnitelmaa: Maakuntasuunnitelman Puhdas ja oikeudenmukainen siirtymä -teeman alla on tavoiteotsikko ”Elinympäristön tila ja luonnon monimuotoisuus vahvistuvat” muutetaan muotoon: ”Elinympäristön tila ja luonnon monimuotoisuus kohenee”. Muutetaan maakuntasuunnitelmaa ja -ohjelmaa. Muutetaan kaksoispiste pilkuksi Puhtaan ja oikeudenmukaisen siirtymän kriittisen menestystekijän kuvauksessa ”Ilmastomuutos (hillintä ja sopeutuminen) sekä luonnon monimuotoisuus” -tekstin jälkeen. Muutetaan maakuntaohjelmaa. Siirretään biotalouden osiosta uusiutuvaan energiaan liittyvät asiat puhtaan siirtymän osioon.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
saavuttamiselle sekä erityisesti ekologisen kestäväyyden varmistamisessa. Monimuotoisuuden vahvistamisen keskeisiä toimenpiteitä maakunnissa ovat suojelualueiden määrän lisääminen, ennallistaminen, talousmetsien monimuotoisuuden vahvistaminen ja vesivarojen hallinta. Vesiekosysteemien kunnostus ja tehokkaampi vesivarojen hallinta ovat tärkeitä huoltovarmuudenkin kannalta. Alueen elinvoimaa parantavia hankkeita ovat esimerkiksi erilaiset käytöstä poistuneet vaelluskalojen nousuesteet ja vaelluskalojen lisääntymisolosuhteiden parantaminen. Lisäksi tulisi tarkastella tilanteita, joissa luonnon tilan heikkeneminen on heikentänyt ihmisten toimeentuloa, virkistyskäytön mahdollisuuksia tai haittaa elinkeinoja. Esimerkiksi maataloudesta tai metsäojituksesta aiheutuva vesistöjen rehevöityminen ja tummuminen on merkittävä haitta virkistyskäytön, vapaa-ajan asumisen sekä elinkeinojen kuten matkailun ja kaupallisen kalastuksen kannalta. Myös turvemaiden ojituksesta johtuva vesistöjen elohopeapitoisuuden nousu vesistöissä voi aiheuttaa kaupalliselle kalastukselle merkittäviä rajoitteita. Ympäristöministeriö kehottaa yhteistyöhön luonnonsuojelulain mukaisen alueellisen luonnon monimuotoisuuden toimintaohjelman kanssa luonnon tilan parantamisen painopistealueiden tunnistamiseksi ja toimien kohdentamiseksi maakunnan kannalta kaikkein tärkeimpiin toimiin ja alueille.	
Ympäristöselostus Ympäristöministeriö katsoo, että ympäristöselosteessa ympäristön tilaa kuvaillaan ja ohjelman vaikutukset luonnon monimuotoisuuteen arvioidaan pääosin asianmukaisesti. Ympäristöministeriö kuitenkin huomauttaa, että luonnon monimuotoisuuden osalta lähtötilanteen kuvauksen tulisi olla laajempi ja siinä tulisi kuvailla Kainuun luonnon monimuotoisuuden erityispiirteet sekä luontokadon vaikutukset erityisesti Kainuussa. Ympäristöministeriö näkee, että aktiivisten luonnon tilaa ja ekosysteemien parantamisen toimien puuttumista ei tunnisteta ympäristöselosteessa. Ympäristöministeriö katsoo, että ohjelman tavoitteet ja toimenpiteet eivät ole riittäviä pysäyttämään luontokadon etenemistä Kainuussa. Keskeisenä ympäristöselosteessa esitettynä huomiona ympäristöministeriö pitää sitä, että maakuntaohjelman käytännön toteutuksella on keskeinen merkitys ympäristövaikutusten osalta. Ympäristöministeriö	Muutetaan ympäristöselostusta. Ympäristöselostuksen kappaleeseen 3.2. on lisätty kuvausta luonnon monimuotoisuuden heikkenemisestä Kainuussa. Muutetaan ympäristöselostusta. Helmi-ohjelman kuvausta täydennetty kappaleeseen 3.2.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
korostaakin Kainuun älykkään erikoistumisen strategiaan esittämiensä muutosehdotusten tärkeyttä.	
Yhdistykset, oppilaitokset, yhtiöt	
BirdLife Suomi ry	
Muuta lausuttavaa BirdLife Suomi ry lausuu Kainuun maakuntasuunnitelmasta 2045, maakuntaohjelman 2026–2029 luonnoksesta sekä maakuntaohjelman ympäristöselostuksesta seuraavaa. Pidämme tärkeänä, että aluepoliittiset ohjelmat sisältävät kattavat tavoitteet luontokadon pysäyttämiseksi. Ohjelmissa tulee varata riittävästi rahoitusta suojelualueverkoston laajentamiseen ja luonnon tilan ennallistamiseen. Näitä ei lausunnolla olevassa maakuntasuunnitelmassa ja maakuntaohjelmassa ole huomioitu riittävästi. Haluamme muistuttaa, että EU:n kansallisista tuista huomattava osa on käytettävissä ilmasto- ja luonnonsuojelutoimiin, mikä tulee huomioida alueellisessa suunnittelussa. Maakuntaohjelma 2026–2029 on keskeinen työkalu ohjattaessa maakuntaan osoitettujen EU-varojen käyttöä. Siksi on tärkeää, että ohjelmassa osoitetaan rahoitusta Suomen EU-sitoumusten mukaisesti myös luonnon monimuotoisuuden huomioimiseen, erityisesti ennallistamiseen, EU:n biodiversiteettistrategian ja ennallistamisasetuksen mukaisesti. Suomi on hyväksynyt yhdessä muiden EU-maiden kanssa ennallistamisasetuksen, jonka tavoitteena on ennallistaa vuoteen 2040 mennessä 60 prosenttia ja vuoteen 2050 mennessä 90 prosenttia niistä alueista, joiden luontoarvoja on heikennetty. Ennallistamistyö on hidasta ja vaatii paljon suunnittelua, joten asia on huomioitava myös Kainuun maakuntaohjelmassa 2026–2029. Ennallistamista tehdään Suomessa jo paljon esimerkiksi kosteikkoja ja virtavesiä hoitamalla. Ennallistaminen luo myös työpaikkoja, ja sillä voidaan luontokadon hidastamisen lisäksi hillitä ilmastonmuutosta. Kainuussa on suuri tarve ja potentiaali ennallistaa muun muassa turvetuotantoalueita ja ojituksen vuoksi tilaltaan heikentyneitä soita sekä metsiä ja virtavesiä. Maakuntasuunnitelma 2045 on merkittävässä roolissa uusia maakuntakaavoja suunnitellessa. On tärkeää, että suunnitelmassa huomioidaan EU:n biodiversiteettistrategia ja EU:n ennallistamisasetus.	Muutetaan maakuntaohjelmaa ja -suunnitelmaa. Kestävä kehitys on yksi maakuntasuunnitelman ja -ohjelman arvoista. Puhdas ja oikeudenmukainen siirtymä -sisältäen luonnon monimuotoisuuden -on määritelty maakuntaohjelmassa kriittiseksi menestystekijäksi. Maakuntaohjelman strategisessa tavoitteessa vuoteen 2029 määritellään, että Kainuun luonnon monimuotoisuus, ilman ja vesistöjen hyvä tila ovat kainuulaisten hyvinvoinnin perusta. Metsät ovat aktiivisessa, kestävässä ja monipuolisessa käytössä huomioiden metsien elinvoimaisuus, monimuotoisuus ja sopeutumiskyky. Yhtenä tavoitteena on, että elinkeinotoiminnassa huomioidaan luonnon monimuotoisuus ja luonnon tilan parantaminen. Toimenpidekokonaisuuksissa on listattu, että maa- ja metsätalouden roolia luonnon monimuotoisuuden ja perinnebiotooppien vahvistajana sekä biomassan säilyttäjänä vahvistetaan. Myös maankäytön suunnittelun toimenpiteisiin sisältyy luonnon monimuotoisuuden turvaaminen sekä kestävä luonnonvarojen käyttö. Maakuntaohjelmassa on siis huomioitu luontokadon pysäyttäminen ja luonnon tilan parantaminen monin tavoin. Tavoitteita on silti syytä täsmentää. Maakuntaohjelman luonnon monimuotoisuutta koskevaa tavoitetta tarkennetaan. Lisäksi luonnon monimuotoisuuden edistämisen ja ilmastotyön toimia täydennetään maakuntaohjelmaan. Maakuntasuunnitelman Puhdas ja oikeudenmukainen siirtymä -teeman alla olevaa tavoiteotsikkoa ”Elinympäristön tila ja luonnon monimuotoisuus vahvistuvat” muutetaan muotoon: ”Elinympäristön tila ja luonnon monimuotoisuus kohenee”

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
Edelle mainitun perusteella esitämme Kainuun liitolle maakuntasuunnitelman ja maakuntaohjelman kehittämisestä siten, että niissä on kattavasti huomioitu sekä ylikansalliset että kansalliset suunnitelmat luontokadon pysäyttämiseksi, ympäristön tilan parantamiseksi ja ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi.	Maakuntaohjelma on pyritty laatimaan aiempaa tiiviimmällä ja strategisemmalla tavalla, jonka toimenpiteet tarkentuvat muissa maakunnan suunnitelmissa kuten ELY-keskuksen alueellisessa luonnon monimuotoisuuden toimeenpanosuunnitelmatyössä, jossa on mahdollista tarkastella lausunnossa mainittuja tarkempia toimia. Muutetaan maakuntasuunnitelmaa: Poistetaan lause, jossa viitataan hakkuutasoihin. Muutetaan maakuntasuunnitelmaa: Maakuntasuunnitelman Puhdas ja oikeudenmukainen siirtymä -teeman alla on tavoiteotsikko ”Elinympäristön tila ja luonnon monimuotoisuus vahvistuvat” muutetaan muotoon: ”Elinympäristön tila ja luonnon monimuotoisuus kohenee”. Muutetaan maakuntasuunnitelmaa ja -ohjelmaa. Muutetaan kaksoispiste pilkuksi Puhtaan ja oikeudenmukaisen siirtymän kriittisen menestystekijän kuvauksessa ”Ilmastonmuutos (hillintä ja sopeutuminen) sekä luonnon monimuotoisuus” -tekstin jälkeen. Muutetaan maakuntaohjelmaa. Siirretään biotalouden osiosta uusiutuvaan energiaan liittyvät asiat puhtaan siirtymän osioon.
Eläkeliiton Kainuun piiri	
Kainuun maakuntaohjelma 2026-2029 Elinvoimainen Kainuu on kaikkien väestöryhmien etu. Ikäihmisille on tärkeää turvallinen elinympäristö, yhteisöllisyys ja tarvittavat päivittäis- ja hyvinvointia tukevat palvelut. Tärkeää on myös kulttuuriperinnön säilyttäminen ja saavutettavat kulttuuripalvelut. Palveluiden saavutettavuuden lisääminen digipalveluiden avulla on hyvä asia, mutta samalla tulee järjestää koulutusta niiden käyttöön kaikille väestöryhmille. Järjestöt tekevät merkityksellistä työtä kainuulaisten hyvinvoinnin eteen ja niiden merkitys on mainittu suunnitelmassa. Järjestöjen toimintaedellytykset on turvattava.	Muutetaan maakuntaohjelmaa. Ohjelman Hyvinvointi ja terveys muokattuun osioon on lisätty ”Digitaalisten ratkaisujen hyödyntäminen hyvinvointipalveluissa” -toimenpidekokonaisuuteen myös digitaalisten palvelujen käyttöönoton vahvistaminen.
Finnvera Oyj	
Kainuun maakuntasuunnitelma 2045	Merkitään tiedoksi.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
Maakuntasuunnitelmassa on huomioitu hyvin koko maakunnan yritystoiminta ja sen erityispiirteet vahvuuksineen ja haasteineen. Pidämme tärkeänä maakuntasuunnitelmassa Rahoituksen ja viestinnän kehittäminen -otsikon alle listattua toimenpidettä yrityksen rahoitusmahdollisuuksien viestinnän parantamisesta. Myös rahoitus investointeihin, omistajanvaihdoiksiin ja uusiin aloitaviin yrityksiin tulee varmistaa. Tässä tarkoituksessa on tärkeää löytää parhaat keinot yrityksen rahoitustarpeiden täyttämiseksi julkisen ja yksityisen rahoituksen hyvällä yhteistyöllä ja sujuvalla eri rahoituslähteiden rinnakkaiskäytöllä.	
Kainuun korkeakouluyhdistys ry, Kainuun kesäyliopisto	
Kainuun maakuntaohjelma 2026-2029 Kainuun Korkeakouluyhdistys ry. / Kainuun kesäyliopisto kiittää mahdollisuudesta esittää lausuntonsa maakuntaohjelman luonnokseen. Luonnosta tarkastelemme etenkin koulutuksen näkökulmasta. Luonnoksessa koulutusta tuottavaa verkostoa kuin myös koulutuksellisia tarpeita ja mahdollisuuksia nostetaan esiin hyvin. Asian käsittelyssä huomioidaan niin osaavan työvoiman tarve kuin myös toiselta asteelta valmistuneiden nuorten jatko-opintotarpeet ja -ajatukset. Digitalisaation mukaan ottaminen tulevaisuuden koulutusratkaisujen mahdollistajana on varsin asianmukainen ja ajankohtainen. Kainuun Korkeakouluyhdistys ry:n ylläpitämä Kainuun kesäyliopisto on maakunnallinen vapaan sivistystyön oppilaitos, joka tuo ja toteuttaa avoimen korkeakoulun opintoja sekä ammatillista täydennyskoulutusta Kainuussa. Yhdistyksen sääntöjen mukainen tehtävä on toimia korkeakouluopetuksen ja tutkimuksen kaikinpuoliseksi kehittämiseksi Kainuussa. Maakuntaohjelman luonnoksessa nostetaan hyvin esille nuorten toive saada maakuntaan lisää korkea-asteen jatko-opintomahdollisuuksia, ja sen mukanaan tuomia vaikutuksia mm. nuorten pysyvyyteen maakunnassa. Ko. toive resonoi keskeisesti Kainuun Korkeakouluyhdistyksen toiminnan tarkoitusta ja tavoitetta. Omaa yliopistoa Kainuussa ei ole. Tuota vajetta voidaan osin kattaa avoimen yliopisto-opetuksen tarjonnalla. Nuorelle avoimen yliopiston opinnot voivat olla tutustumista akateemiseen opiskelumaailmaan ja sen eri oppiaineisiin ja tutkintoihin, opinnoilla voidaan kirkastaa omaa jatko-opintosuunnitelmaa, opintojen avulla voidaan valmistautua valintakokeeseen tai tavoitella väylähakukelpoisuutta. Mahdollinen välivuosi	Merkitään tiedoksi.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
toisen ja korkea-asteen opintojen nivelvaiheessa on mahdollista hyödyntää avoimen yliopiston opinnoilla. Paitsi nuoret, avoimen yliopiston opinnoista hyötyvät toki myös jo työssäkäyvät, ammatillista täydennyskoulutusta tarvitsevat. Yliopistot tuottavat avointa yliopisto-opetusta valtakunnallisesti – pääosin verkossa – kohtuuhintaisena. Tähän mahdollisuuteen on helppo tarttua etenkin, jos tietää, mitä ja mistä etsiä. Kaikille itsenäinen verkko-opiskelu ei kuitenkaan sovellu. Nuortenkin näkemyksissä mainittua hybridimallia tulisi mielestämme Kainuussa kehittää osana monipuolista ja tasa-arvoista koulutuspolitiikkaa. Avoimen yliopisto-opetuksen opinnoissa hybridimalli voisi tarkoittaa sitä, että opetussuunnitelmaa vastaava opetus tuotetaan edelleen avoimen yliopiston puolelta verkkovälitteisesti. Mutta opiskelua tuetaan paikallisella ohjaustyöllä ja vertaistoiminnalla hyödyntämällä paikallista asiantuntijuutta ja opintoneuvontaa. Paikallista ohjaustyötä on mahdollista toteuttaa lähellä opiskelijaa omassa kotikunnassa, mikä tukee tasa-arvoisemman koulutuspolitiikan toteutumista. Hybridimallissa tuotettavien opintojen opetus- ja ohjauskustannukset ovat kuitenkin korkeammat kuin avoimen yliopiston tuottamien verkko-opintojen. Korkeampia kustannuksia ei tule siirtää sellaisinaan suoraan opiskelijan maksettaviin opintomaksuihin. Se asettaisi opiskelijat eriarvoiseen asemaan. Rahoitusvaihtoja tulee selvittää ja budjettineuvotteluissa varata taloudellinen resurssi, jonka turvin voidaan tukea opiskelua kotimaakunnassa Kainuussa. Avoimen yliopisto-opetuksen kuin myös avoimen AMK-opetuksen valtakunnallinen tarjonta on laaja. Kainuussa toteutettava opintotarjonta tulee suunnitella maakunnallisia tarpeita aidosti vastaavaksi. Tämä edellyttää yhteistyötä ja tiedonjakamista etenkin oppilaitosten ja työelämän välillä. Opintotarjontaa on hyvä suunnitella myös sukupuolinen lähestymistapa huomioiden. Kuten maakuntaohjelman luonnoksessakin mainitaan, tavoitteena on saavuttaa ja säilyttää sukupuolten välinen tasapaino ja yhtäläiset opiskelu- ja työskentelymahdollisuudet sukupuolten välillä. Kainuu kohtaa muuttotappiota etenkin nuorten naisten osalta. Myös koulutusta ja kouluttautumista koskevilla ratkaisuilla on vaikutusta siihen, miten saamme pidettyä nuoret naiset maakunnassa aiempaa paremmin. Maakuntaohjelman luonnoksessa tuodaan lisäksi esiin nuorten toive saada enemmän tietoa Kainuun elinkeinorakenteesta ja enemmän tietoa siitä, mille aloille voi työllistyä. Tieto auttaa nuoria tekemään tulevaisuuden koulutusvalintoja, jotka johtavat työllistymiseen maakunnassa. Aihe on mielestämme ensiarvoisen tärkeä ja edellyttää jatkuvaa	

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
tiedonkeruuta, tiedonjakamista ja laajaa yhteistyöverkostoa. Kainuun Korkeakouluyhdistyksen hallinnoima ESR-hanke Kainutlaatuinen työelämä tutuksi (S22497) rakentui juurikin ko. aiheen ympärille. Toimintamallin jatkolle olisi selkeä tarve, mutta rahoitus puuttuu. Kainuun Korkeakouluyhdistyksellä on vahva tahtotila olla mukana Kainuun kehittämistyössä ja verkostoissa.	
Kainuun Liikunta ry	
Kainuun maakuntaohjelma 2026-2029 Kainuun liikunta ry kiittää mahdollisuudesta lausua laadukkaasti ja laajasti tehdystä ohjelmatyöstä. Lausumme seuraavaa: Maakuntaohjelmassa on nostettu hyvin esille kainuulaisten hyvinvointi maakunnan elinvoimatekijänä. Esitämme kuitenkin kappaleeseen "Hyvinvoiva ja tasa-arvoinen Kainuu" muokkausta siten, että liikunta saa siinä oman kappaleensa, jolloin siinä olisi kolme tasa-arvoista osiota: Hyvinvointi ja terveys, Liikunta sekä Kulttuuri ja luovat alat. Liikunta -osiossa ehdotamme tänä vuonna valmistuneeseen Kainuun liikkumisohjelman pohjautuen tekstiksi seuraavaa: <i>Liikunta</i> <i>Strateginen tavoite 2029</i> Asukkaiden terveyttä ja toimintakykyä sekä kokonaisvaltaista hyvinvointia tukeva liikunnan harrastaminen on lisääntynyt kaikissa ikäryhmissä. Kainuussa on kansainvälisestikin merkittävä liikunnan ja urheilun koulutus- ja osaamiskeskittymä, jota hyödynnetään sekä maakunnan omassa liikkumisen edistämisen työssä että Kainuun maine- ja vetovoimatyössä. Liikunta ja urheilu ovat elinvoimatekijöitä, jotka synnyttävät uutta innovatiivista yritystoimintaa sekä liikuntamatkailua, ja siihen liittyvät tapahtumat ovat yksi Kainuun matkailun kärjistä. <i>Toimenpidekokonaisuudet 2026–2029</i> - Positiivisen liikunnan viestinnän vahvistaminen Vahvistetaan liikuntatoimijoiden viestinnällistä yhteistyötä ja lisätään positiivista liikuntaviestiä Kainuun liikkumisohjelmaan kirjattuja teemoja esille nostaen sekä vaikuttajia hyödyntäen. - Liikuntatoimijoiden yhteistyön lisääminen	Muutetaan maakuntaohjelmaa. Liikunta-osio lisätty ohjelmaan uutena kehittämiskohteenaan toimenpidekokonaisuuksineen. Hyvinvoiva ja tasa-arvoinen Kainuun kehittämisteeman alle.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
Vahvistetaan liikuntaa edistävien toimijoiden keskinäistä yhteistyötä ja kehittämistoiminnan koordinoitua aktiivisella verkostoyhteistyöllä. - Vaikuttavien ja elinvoimaisten liikuntapalvelujen kehittäminen Laajennetaan liikuntaneuvontapalveluja elintapamuutoksen sekä kehitetään elinvoimaiset ja saavutettavat liikuntapalvelut ja -olosuhteet koko Kainuussa. - Liikuntaosaamisen ja TKI-toiminnan integrointi Integroidaan maakunnan liikuntaosaaminen ja 2. asteelta tohtorin tutkintoon yltävä liikunnan koulutuspolku sekä TKI-toiminta yritystoimintaan ja uusien yritysten perustamiseen. Lisäksi esitämme, että matkailua koskevassa osassa liikuntamatkailu nostetaan nykyistä selkeämmin esille yhtenä Kainuun matkailun kärkenä. - Liikunnan hyödyntäminen matkailun kehittämisessä Kehitetään Kainuun kotimaista ja kansainvälistä matkailua tukevia uusia liikuntapalveluita ja -tapahtumia luontoliikunta erityisenä vahvuutena. - Urheilun hyödyntäminen maakunnan vetovoimatyössä Hyödynnetään maakunnan monipuolista urheiluosaamista ja -olosuhteita sekä oppilaitosyhteistyötä kotimaisten ja kansainvälisten opiskelijoiden saamisessa Kainuuseen etenkin Kajaanin urheilukampus ja Vuokatti-Ruka Urheiluakatemia ympäristöissä.	
Kainuun Vasemmisto ry	
Kainuun maakuntaohjelma 2026–2029 Kainuussa alueelle tulevat uudet investoinnit ja ympäristö toimivat kokonaisuutena käsi kädessä ja niiden keskinäiset vaikutukset otetaan hyvin huomioon, jolloin Kainuun monimuotoinen luonto säilyy ainutlaatuisena. <i>Saavutettavuus</i> Junaliikenteen yhteyksien parantaminen Kainuuseen on alueen elinvoiman kannalta elinehto. Paremmat raideliikenteen yhteydet tuovat tänne matkailijoita ja mahdollistavat ihmisten liikkumista ekologisesti. Raideliikenteen kehittäminen ja yöjunien makuuvaunupaikkojen palauttaminen Kainuuseen edistävät ekologista liikkumista sekä matkailua.	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Raideliikenteen kehittäminen on osa maakuntaohjelmaa. Kajaani-Helsinki-yöjunaliikenteen aloittaminen on mukana Kainuun liikennejärjestelmäsuunnitelman toimenpiteissä. Maakuntaohjelma on strateginen suunnitelma, jota liikennejärjestelmäsuunnitelma tarkentaa.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
<i>Kokonaisturvallisuus ja geopolitiikka</i> Yhteiskunnan elintärkeissä toiminnoissa korostetaan myös sosiaali-, terveys- ja pelastuspalveluiden merkitystä. Nostetaan strategiassa nämä tai yleisesti hyvinvointialueyhteistyö esiin. Lisäksi hyvinvointialue nostetaan esiin kokonaisturvallisuuden kaikkien eri näkökulmien huomioimisessa, jossa huomioidaan keskeiset näkökulmat ja toimijat. Puhuttaessa teknologiateollisuuden ympäristövaikutuksista on uskallettava myös tarkastella kriittisesti datakeskusten ympäristövaikutuksia.	Muutetaan maakuntaohjelmaa. Lisätään hyvinvointialue (HVA) kokonaisturvallisuuden keskeisiin toimijoihin. Myös palvelujen saatavuus (matalan kynnyksen palvelut ja ennaltaehkäisevä työ) lisätty kokonaisturvallisuuden näkökulmien huomioimiseen.
Maahanmuuton kehittämiseen tarvitaan konkreettisempi toimenpideohjelma.	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Maakuntaohjelman Osaava työvoima -toimenpidekokonaisuuksiin sisältyy maahanmuuton ja kotoutumisen toimenpiteitä, jotka voivat sisältää myös erilaisten toimenpideohjelmien laatimisen.
Kainuun Vihreät ry	
Kainuun maakuntaohjelma 2026–2029 Yhdenvertaisuus-arvon kuvaus. Asiana ja arvona juurikin paikallaan!! Sanoitus kuulostaa (toisaalta ihan ymmärrettävästikin) siltä, että kanta-kainuulaisten tulee osata huomioida paremmin erilaisuus. Mutta voisiko sanoituksen näkökulman muuttaa vähemmän "ylhäältä päin" katsovaksi ja enemmän inklusiiviseksi. Yhdenvertaisuuden näkökulmasta esimerkiksi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen syrjinnän vähentäminen on todella tärkeää. Tai se näkökulma, että romaneita on elänyt Suomessa todella pitkään. Yhdenvertaisuus ei siis ole pelkästään sitä, että suvaitaan nykyistä paremmin tänne ulkomailta muuttavia. Vaan myös sitä, että aktiivisesti tunnustetaan eri syistä tapahtuvaa syrjintää ja toimitaan sen vähentämiseksi. Kriittiset menestystekijät - Väestökehitys. Tässä kohti yhtenä kehittämistavoitteena tulee olla 'feministinen elinvoimapolitiikka' tai yhdenvertaisuuden huomiointi. Kainuun väestökehityksen kannalta on kaksi keskeistä asiaa a) maahanmuutto ja maahanmuuttajien pysyminen Kainuussa ja b) nuorten naisten määrä. Näissä molemmissa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusasioiden huomiointi on kriittistä (jotta sekä konkreettisesti että ilmapiiriltään maakunnassa viihdytään). Tämä asia tuleekin lisätä yhdeksi kehittämistavoitteeksi. Kriittiset menestystekijät: Puhdas ja oikeudenmukainen siirtymä. Suhteessa ekologisen kriisin tilanteeseen ja vakavuuteen, kehittämistoimet on kirjattu todella löysästi. Elinkeinomahdollisuudet kannattaa ottaa ensimmäisestä pallurasta pois, koska ne ovat jo jälkimmäisessä. Ensimmäistä pallukkaa kannattaa	Muutetaan maakuntaohjelmaa. Muokataan yhdenvertaisuus-kuvausta ja lisätään moninaisuus-termi kuvaukseen. Muutetaan maakuntaohjelmaa. Feministinen elinvoimapolitiikka nostaa esiin mm. koulutuksen ja työelämän segregaaation, tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden osana aluekehittämistä ja elinvoimapolitiikkaa. Tämä merkitsee esimerkiksi työelämän tasa-arvoa, koulutuksen saatavuutta, tasapainoista väestönkehitystä ja monipuolisten investointien saamista alueelle. Kainuun maakuntaohjelmassa esimerkiksi Tasa-arvoinen aluekehittäminen -teeman strategisena tavoitteena vuoteen 2029 on, että tasa-arvoinen Kainuu on paikka, jossa sukupuolten välinen tasapaino säilyy ja naisten sekä miesten työmahdollisuudet ovat yhtäläiset. Tavoitteena on monipuolinen ja kilpailukykyinen elinkeinorakenne, jossa etenkin naistenemmistöisiä aloja vahvistetaan ja segregatiota puretaan. Kainuu houkuttelee nuoria osaajia erityisesti positiivisella markkinoinnilla ja viestinnällä korostamalla alueen potentiaalia hyvän elämän paikkana, erityisesti nuorten naisten ja uuskainuulaisten näkökulmasta. Edistetään asukkaiden ja toimijoiden yhdenvertaisia osallistamismahdollisuuksia päätöksentekoon ja kehittämiseen. Maakunta tarjoaa turvallisen ympäristön, toimivat julkiset palvelut ja mahdollisuuksia arvojen mukaiseen elämään, joka huomioi monipuolisesti arjen tarpeet. Kainuun

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
terävöittää seuraavasti: Ilmastomuutos (hillintä ja sopeutuminen) sekä luonnon monimuotoisuus: vähähiiliseen kiertotalouteen siirtyminen, luonnonvarojen käytön vähentäminen, ilmastopäästöjen vähentäminen, hiilinielujen lisääminen, luonnon monimuotoisuuden kohentaminen sekä vesistöjen tilan parantaminen. Osaaminen-kohdan konkreettisissa toimenpiteissä voisi mainita ammattikorkeakoulun aseman ja roolin vahvistamisen entisestään. Tavoite pysyvien yliopistotasosten perustutkintokoulutusten saamiseksi on aivan oikea, mutta samalla kannattaa huomioida KAMKin merkitys ja sen kehittäminen. Osaava työvoima -tavoite. Ensinnäkin työvoimatarve Kainuussa kasvaa valtavasti datakeskusinvestointien myötä. Näin ollen tavoite digitalisaation myötä vähentyvästä työpaikkamäärästä ei ole validi (+ digitalisaatio ei vaikuta työpaikkojen määrän vähenemiseen niin isosti vielä neljän vuoden aikana). Meidän valtava ongelma tulee olemaan se, mistä tänne saadaan tekijät. Näin ollen tästä kohdasta kannattaa jättää etätö pois. Tämän asian ratkaisemiseksi pitää tehdä todella paljon todella monia asioita. Esimerkiksi vahvistaa edelleen tarinaa siitä, että Kainuulla menee hyvin ja että täällä on töitä; lisätä maahanmuuttoa ja huolehtia heidän työllistymisestään; parantaa ilmapiiriä, viihtyvyyttä ja pitovoimaa; kertoa kainuulaisille lapsille ja nuorille, että täällä on töitä. Ja vielä kaikkea muuta mahdollista. Toimenpiteissä näitä oli jo ihan hyvin, mutta kannattaa tämä kohta miettiä todella hyvin. Elinkeinot. Tavoiteasetanta on miljardin euron investoinnit vuosina 26–29. Pelkästään tiedetyt Kajaanin datakeskusten investoinnit ovat lähes kaksi miljardia euroa. Osa siitä toki toteutuu jo tänä vuonna. Mutta tässä luvussa on vain tiedetyt ja julkistetut investoinnit - niitä voi helposti tulla paljon enemmänkin (esim. Googlen kokonaisuus). Elinkeinot-kohdan toimenpiteet ovat lähinnä pk-yrityksiä koskettavia. Datakeskusinvestointien ja ekosysteemin kehittäminen -kohtaan kannattaa vielä erikseen mainita hukkalämmön hyödyntämiseen liittyvän potentiaalin ja kehittämisen. Siinä Kajaanissa ollaan jo aika edelläkävijöitä ja se asema kannattaa todellakin säilyttää. Miksi biotalouden alla on uusiutuva energia? Metsäbiomassaan perustuva energiantuotanto vähenee merkittävästi tulevaisuudessa ja se on erinomainen asia luonnon monimuotoisuuden sekä hiilitaseen näkökulmasta. Biokaasun tuotantoa ja käyttöä toki soisi lisättävän, paljonkin. Mutta ennemmin energia-asiat kannattaa käsitellä osana vihreää siirtymää ja ottaa siihen mukaan muutkin uusiutuvan energian muodot, jotka vielä kaiken lisäksi oikeasti kasvavat.	muuttovoitto jatkuu ja maakunnan erityinen vetovoima on se, että Kainuussa on Suomen onnellisimmat lapset vuonna 2029. Kainuun sisäinen ilmapiiri on myönteistä ja kannustavaa. Tavoitteelle on määritelty myös toimenpidekokonaisuudet. Kainuun maakuntaohjelma siis sisältää feministisen elinvoimapolitiikan ajamia asioita. On syytä kuitenkin tarkentaa ohjelmaa. Muutetaan maakuntaohjelmaa: Lisätään ohjelmaan, että toimialojen kehittämisessä pyritään luomaan ja markkinoimaan työpaikkoja sekä naisille että miehille. Rekrytointiin ja koulutukseen liittyvässä markkinoinnissa painotetaan sukupuolisensitiivistä lähestymistä. Muutetaan ohjelmaa Lisätään ohjelmaan naisryhtäjäyden tukeminen yhtenä mahdollisuutena tehdä Kainuuta veto-voimaisemmaksi naisille. Muutetaan maakuntasuunnitelmaa. Maakuntasuunnitelman Puhdas ja oikeudenmukainen siirtymä -teeman alla on tavoiteotsikko "Elinympäristön tila ja luonnon monimuotoisuus vahvistuvat" muutetaan muotoon: "Elinympäristön tila ja luonnon monimuotoisuus kohenee" Muutetaan maakuntasuunnitelmaa ja -ohjelmaa. Muutetaan kaksoispiste pilkuksi Puhtaan ja oikeudenmukaisen siirtymän kriittisen menestystekijän kuvauksessa "Ilmastomuutos (hillintä ja sopeutuminen) sekä luonnon monimuotoisuus" -tekstin jälkeen. Muutetaan maakuntaohjelmaa. Lisätään ohjelmaan: Osaamistarpeiden mukaisesti uudistetut oppimisympäristöt ja tiivis yhteistyö oppilaitosten ja yritysten kesken takaa alueen koulutuksen veto- ja pitovoiman, jossa ammattikorkeakoululla on entistä vahvempi rooli. Muutetaan maakuntaohjelmaa. Vähintään 5 miljardin investointitavoite ajalla 2026–2029 lisätty ohjelmaan. Muutetaan maakuntaohjelmaa. Lisätään datakeskusten hukkalämmön hyödyntäminen yhtenä datakeskusekosysteemin

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
	liiketoiminnan kehittämisen ja lisäämisen elementtinä. Kainuussa on ansiokkaasti selvitetty hukkalämpöjen kiertotalouden mahdollisuuksia. Muutetaan maakuntaohjelmaa. Selkeytetään biotalouden teemakokonaisuutta ja käsitellään ”uusiutuva energia” ”Puhtaan ja oikeudenmukaisen siirtymä” -alla.
Kainuun älykkään erikoistumisen strategiaan kannattaisi nostaa datakeskukset ja niiden ympärille kehittyvä ekosysteemi. Kajaani on datakeskusmaailmassa todella tunnettu paikka, täällä tehdään paljon juuri oikeita asioita. Tätä kokonaisuutta kannattaa hyödyntää nyt.	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Datakeskustoimiala on nimetty maakuntaohjelmassa yhdeksi Kainuun kärkitoimialaksi. Maakuntaohjelmassa mainitaan datakeskukset ja niihin liittyvä datatoimiala Kainuun vahvuuksina. Koko alan tavoitteena yritysten kasvutavoitteen lisäksi on kehittää teknologiateollisuuden toimialojen vetovoimaa, tiivistää koulutuksen ja yritysten yhteistyötä yritysten osaamisen, uudistumisen ja uuden osaavan työvoiman saamiseksi sen eri toimialoille. Vuosien 2026–2029 toimenpidekokonaisuuksiin kuuluu, että Datakeskusinvestointien ja ekosysteemin kehittämisen osalta varmistetaan Kainuuseen uusia datakeskusinvestointeja sekä vahvistetaan Kajaanin datakeskusekosysteemiä, vahvistetaan Kainuun teknologiateollisuuden koulutuksen, tutkimuksen, yritysten, rahoituksen ja julkisen hallinnon ekosysteemiä yhteistyötä, joilla lisätään toimialan tuomaa aluetaloudellista lisäarvoa. Lisäksi maakuntaohjelmassa linjataan, että kasvatetaan Kainuun datatalouden yritystoiminnan kannattavaa kasvua ja luodaan uusia datatalouden mahdollisuuksia eri toimialoille osana kansallista datatalouden kasvuohjelmaa. Datakeskukset ja näiden ekosysteemien nosto on siis jo sisällytetty maakuntaohjelmaan.
Älykkään erikoistumisen strategian kiertotalous ja vihreä siirtymä -kohdassa kannattaa selvästi tavoitella luonnon monimuotoisuuden kohentamista, luonnonvarojen käytön vähentämistä. Puhdas ja oikeudenmukaisen siirtymän strategisen tavoitteen ensimmäisen kappaleen kommentointi: ”Kainuu säilyy hiilinieluna kestävän metsänhoidon ja suojelualueiden ansiosta, hyödyntäen metsiään monipuolisesti ja kestävästi.”	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Maakuntaohjelman arvoihin sisältyy kestävä kehitys, joka sisältää myös kiertotalouden ja vihreän siirtymän osana ekologista kestävää kehitystä. Maakuntaohjelmassa kiertotalous on Biotalous-kärkitoimialan läpileikkaava teema, jolle on määritelty omat toimenpidekokonsuutensa. Kiertotalous sekä puhdas oikeudenmukainen siirtymä ovat myös älykkään erikoistumisen strategian läpileikkaavia teemoja, ja niille on määritelty omat toimenpidekokonsuutensa.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
-> Kainuun hiilinielu on niin suuri, että oikeampi tavoite on hiilinielutason kasvattaminen. Lisäksi metsänhoito ei ole kestävää nykytasolla, koska luonnon monimuotoisuus heikkenee jatkuvasti. Tämä lause kannattaa muotoilla seuraavasti: Kainuun metsien hiilinielu vahvistuu ja metsien hoidon käytäntöjä kehitetään entistä kestävämmiksi. ”Kainuun päästöt vähentyvät ja paikallisten biopohjaiset tuotteet korvaavat fossiiliset.” -> Päästöjen väheneminen on hyvä tavoite. Mutta esimerkiksi sellutuotteiden substitutiovaikutukset eivät ole todellisia. Puurakentamista sen sijaan kannattaa lisätä, se on ilmaston kannalta hyvä asia. Joten, kirjaus ehdotus: Kainuun päästöt vähentyvät ja puurakentamisen lisääntymisen myötä pitkäkestoisten hiilivarastojen määrä kasvaa. ”Kainuun luonnon monimuotoisuus, ilman ja vesistöjen hyvä tila ovat kainuulaisten hyvinvoinnin perusta.” -> Luonnon monimuotoisuuden tila ei kaikella ymmärryksellä ole Kainuussakaan hyvällä tolalla. Lisäksi vesistöt ovat säännösteltyjä ja kohtalaisen rehevöityneitä tai ainakin humuspitoisia. Joten: Kainuun luonnon monimuotoisuus kohenee ja vesistöjen tila paranee. ”Metsät ovat aktiivisessa, kestävässä ja monipuolisessa käytössä huomioiden metsien elinvoimaisuus, monimuotoisuus ja sopeutumiskyky.” -> Tästä tulee sellainen vaikutelma, että metsien talouskäytön halutaan jatkuvan kuten tähänkin asti. Ehkä jopa lisääntyvän. Mutta kuten edellä todettu, ekologisen kestävyuden näkökulmasta metsien käyttöä ei ainakaan voi lisätä yhtään (todennäköisesti Kainuussakin vähentää) ja lisäksi metsänhoidon käytäntöjä muuttaa kestävämmiksi. Joten: Metsien käyttöä kehitetään huomioimaan ekologisen kestävyuden reunaehdot nykyistä paremmin, samalla säilyttäen niiden taloudellinen merkittävyys. Puhdas ja oikeudenmukainen siirtymä -kohdan toimenpidekokonaisuuksissa on paljon hyvää. Fossiilisten raaka-aineiden korvaaminen kannattaa ottaa sieltä pois, ainakin jos se tarkoittaa sellupohjaisia tuotteita. Monimuotoisuuden turvaamisen alle voisi lisätä sen, että elinkeinotoiminnassa tavoitellaan luontopositiivisuutta ja että erilaisten ekologisten kompensatioiden mahdollisuudet hyödynnetään. Esim. kirjoittamalla ”...vesien hoito ja luonnon tilan parantaminen.” jälkeen seuraava lause: Elinkeinotoiminnassa pyritään kaikilta osin luontopositiivisuuteen ensisijaisesti luontohaittaa	Maakuntaohjelman strategisena tavoitteena vuoteen 2029 on, että Kiertotalous on edennyt ja kierrätys on lisääntynyt ja maatalouden omavaraisuus on vahvistunut. Biokaasun tuotanto ja käyttö on merkittävästi lisääntynyt alueella. Maatalouden rooli paikallisen ruoan tuottajana ja luonnon monimuotoisuuden edistäjänä vahvistuu osana siirtymää vähähiiliseen kiertotalouteen, mikä luo uusia työpaikkoja ja vahvistaa alueen taloutta. Kainuussa on vahvaa puhtaan siirtymän osaamista ja koulutusta. TKI-toiminta ja alueen toimijoiden yhteistyö tuottavat innovatiivisia ratkaisuja ilmastonmuutokseen muun muassa puurakentamisen, uusiutuvan energian, bio- ja puhtaan energian saroilla. Kainuu kasvattaa rooliaan uusiutuvan energian tuottajana ja sen kestävästä teollisena hyödyntäjänä ja jatkojalostajana. Saatavissa oleva puhdas energia houkuttelee Kainuuseen uusia liiketoimintamahdollisuuksia, investointeja ja työpaikkoja. Maakuntaohjelmassa on siis määritelty tavoitteet kiertotaloudelle ja puhtaalle siirtymälle. Puurakentaminen sisältyy maakuntaohjelman biotalouden kokonaisuuteen. Maakuntaohjelmaa muutetaan. Luonnon monimuotoisuuden ja vesistöjen tavoitteita tarkennetaan, ml. aluerakenne-osio. Muutetaan maakuntasuunnitelmaa: Poistetaan lause, jossa viitataan hakkuutasoihin. Maakuntasuunnitelman tavoitteena on, että Kainuun hiilinielut säilyvät päästöjä suurempina. Tämä on viimeaikaisten tutkimustulosten valossa varsin kunnianhimoinen tavoite. Tavoitteena on, että metsiä hoidetaan kestävästi ja ammattitaitoisesti sekä samalla huolehditaan monikäyttömetsien hyvästä kasvukunnosta ja ylläpidetään kestävästä metsien hiilinielua. Myös maakuntaohjelmassa strategisena tavoitteena on, että Kainuu säilyy hiilinieluna. Ilmastolaissa säädetään valtion viranomaisten velvoitteista Suomen ilmastopolitiikan suunnittelussa ja seurannassa. Laissa on säädetty hiilineutraaliustavoitteesta sekä hiilinielujen vahvistamisesta. Hiilinielujen vahvistaminen on osa Suomen tavoitetta hiilineutraaliudesta. Hiilinielujen vahvistaminen on osa LULUCF-sektorin

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
välttämällä, mutta myös erilaiset ekologisen kompensaation mahdollisuudet tunnistetaan. (Tämä on myös linjassa monien Kainuun keskeisten elinkeinojen vastuullisuustavoitteiden kanssa.) Vähähiilisyiden osalta kannattaa enemminkin kirjata vaikkapa: Vähähiilisyttä edistetään esimerkiksi kestävillä julkisilla hankinnoilla (vähähiilisyyskriteerit, uusiolaitteet, elinkaariominaisuudet...), liikenteen päästöjen vähentämisellä, teollisuuden vähähiilisyystoimilla, kestävillä kulutustottumuksilla sekä planetaarisella ruokavaliolla. Hienoa, että saavutettavuuteen liittyen oli kirjattu tavoite kestävien ratkaisujen käyttöönotosta! Aluerakenne ja monipaikkaisuus -kohdassa on syytä näkyä myös luonto. Ei Kainuuta kehitetä vain ihmisten näkökulmasta, vaan myös luonnolle, luonnonsuojelualueille, ekologisille yhteyksille pitää jättää tilaa ja aluetta. Tämä asia on syytä kirjata osaksi strategista tavoitetta sekä omaksi toimenpidekokonaisuudekseen. Kirjaukset liittyen 'Kulttuuri ja luovat alat' -aihepiiriin ovat hyviä. Olisi hyvä auki kirjoittaa laajemmin, kuinka sivistyspalveluilla luodaan henkisen kriisinkestävyyden edellytyksiä. On tärkeää, että Kainuu tunnistaa kulttuurin ja luovien alojen merkityksen niin aluetaloudellisesti, yhteisöllisyyttä ja kotouttamista edistävinä toimina sekä erityisesti myös taiteen itseisarvoisesti. Kainuussa on pimeyttä, hiljaisuutta, rauhaa ja tilaa ajatella ja tehdä taidetta. Pitäkäämme niistä ylpeydellä kiinni. Olisi hyvä myös kirjata auki, että kainuulaiset elävät elämänmittaisessa kulttuuripolussa, jossa jokaisen ikäisenä on mahdollisuus kohdistettujen kulttuuripalvelujen äärelle. (Vrt. kulttuuripolkutoiminta varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa). Kulttuuripalvelujen saavutettavuus niin maantieteellisesti kuin elämäntilanteisiin liittyen on merkittävää. 'Hyvinvointi ja liikunta' -osiossa pitäisi kirjoittaa auki tarkemmin auki se, että aitoja pitää madaltaa liikunnallisen elämäntavan äärelle. Kainuussa ymmärretään ihminen psykofyysisenä kokonaisuutena, ja kokonaisvaltainen hyvinvointi tarkoittaa niin psyykkistä, fyysistä, sosiaalista kuin ekologistakin hyvinvointia. Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvoisuuden lisääntyminen tarkoittaa myös sitä, että jokainen voi olla näkyvä omanlaisenaan, ja sitä meidän pitää myös pystyä tukemaan. Tasa-arvoisen aluekehittämisen kokonaisuus on myös aivan timanttinen. Ja myös yksi Kainuun kriittisistä asioista.	toimia. Näitä toimia toteutetaan esimerkiksi alueellisten metsäohjelmien ja luonnonvarasuunnitelmien kautta. Maakuntasuunnitelmalla ja maakuntaohjelmalla ei ole ohjausvaikutusta esimerkiksi hakkuisiin. Muutetaan maakuntaohjelmaa: Lisätään teksti: Luovat alat ovat keskeisiä elinvoiman rakentajia niin alueen vetovoiman kuin pitovoimankin näkökulmasta. Muutetaan maakuntaohjelmaa: Ohjelmaa muutetaan siten, että liikunta on omana kehittämisen kohteenaan Hyvinvoiva ja tasa-arvoinen Kainuu -osion alla. Uudessa osiossa huomioitu liikunnan kynnyksen madaltaminen.
Kainuun maakuntasuunnitelma 2045	

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
1. Tunnistetut kriittiset menestystekijät ovat pääsääntöisesti juuri hyviä ja oikeita. On tärkeää tavoitella muuttovoittoa, koska väestökehitys on maakuntamme kannalta kaikista kriittisin asia. Kuitenkaan suuren kuolleisuuden ja alhaisen syntyvyyden tilanteessa kasvava väestömäärä on ainakin lyhyellä aikajänteellä mahdoton toteuttaa. Mutta muuttovoiton osalta meillä on kaikki hyvät edellytykset ja tähän liittyen on myös erinomaisen tärkeää, että maahanmuuton merkitys on huomattu ja kirjattu. Toisaalta toteuma on ainakin edeltävät pari vuotta ollut muuttovoiton suhteen positiivinen, joten tavoitetta tulee jollain lailla korottaa.	Ei muutoksia maakuntasuunnitelmaan. Muuttovoiton saaminen on tunnistettu Kainuun kriittiseksi menestystekijäksi. Muuttovoiton ja monipaikkaisuuden vahvistaminen ovat kehittämisen tavoitteina Kainuu 2045 visiossa. Vision tavoitteena on, että muuttovoitto kasvaa vuosittain. Muuttovoitolle on siis asetettu melko kunnianhimoinen tavoite, joka perustuu myös laadittuihin skenaarioihin tulevasta kehityksestä.
2. Kainuun kriittisissä menestystekijöissä on kuitenkin syytä mainita myös selvästi, että myös Kainuu osaltaan on ratkaisemassa aikamme ekologisia kriisejä. Me emme pelkästään voi ajatella hyötyvämmä tilanteesta vihreän siirtymän elinkeinoinhin panostamalla, vaikka vihreä siirtymä tarjoaa juuri sen kestävä elinkeinoelämän pohjan Kainuuseenkin. Mutta meidänkin tulee osaltamme ratkaista ilmastokriisiä (vähentää päästöjä ja lisätä nieluja), luontokatoa (varmistaa etenkin metsien osalta luonnon monimuotoisuuden kohentuminen) sekä vähentää reippaasti luonnonvarojen ylikulutusta (suunnata vahvasti kiertotalouteen, joka siis on paljon muutakin kuin vain jätehuoltoa).	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Aikamme ekologisiin kriiseihin kuuluu mm. luonnonvarojen kestämaton kulutus ja ilmastonmuutos. Kainuun kriittisissä menestystekijöissä kuvataan, että Kainuun luonnonvaroja on hyödynnettävä kestävästi, siirryttävä vähähiiliseen kiertotalouteen, hillittävä ilmastonmuutosta ja sopeuduttava siihen. Kainuu on siis maakuntaohjelman mukaisesti osaltaan ratkaisemassa aikamme ekologisia kriisejä.
3. Kainuun kriittinen menestystekijä on myös feministisen elinvoimapolitiikan tekeminen, jossa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusasiat otetaan elinvoimapolitiikan ytimeen. Sillä lailla luodaan Kainuuta, jossa kaikki viihtyvät ja johon monenlaisten ihmisten on helppo muuttaa ja kiinnittyä. Nykyisen väestökehityksen, ja etenkin muuttoliikkeen, tilanteessa, feministiseen elinvoimapolitiikkaan panostaminen on todella tärkeää. Sen myötä huomioidaan erityisesti naisten, ja nuorten naisten, tilanne, koska maakunnan kehityksen kannalta he ovat avainasemassa. Samoin feministisen elinvoimapolitiikan myötä luodaan maakuntaa, jossa myös ulkomailta tänne muuttaneet viihtyvät ja pysyvät. Sillä torjutaan rasismia, panostetaan yhdenvertaisuuteen, josta hyötyvät monet eri ihmisryhmät ja lopulta koko maakunta.	Ei muutoksia maakuntasuunnitelmaan. Maakuntasuunnitelman arvot ovat feministisen elinvoimapolitiikan mukaisia. Feministisen elinvoimapolitiikan mukaisia tavoitteita on maakuntaohjelmassa.
4. Tämä tavoite on syytä jakaa kahteen osaan, koska siinä on kaksi erillistä asiaa. Tavoite: luonnonläheisyys edellyttää ilmasto- ja ympäristövastuullisuuden toteutumista ja merkityksellisyys elinvoimaisista ja avoimia merkitysyhteisöjä, jotka koostuvat hyvinvoivista yksilöistä ja perheistä sekä elinvoimaisista työ- ja opiskelupaikoista, yrityksistä, julkisesta sektorista, kunnista ja järjestöistä. Kainuulaisiin	Muutetaan maakuntasuunnitelmaa ja -ohjelmaa Selkeytetään Luonnonläheisyys -tavoite-kappaletta.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
merkitysyhteisöihin on helppo tulla ja kiinnittyä. Kaikki tuntevat itsensä tervetulleiksi ja olonsa turvalliseksi. Ehdotamme sen muotoilua seuraavasti: Tavoite: Kainuu osaltaan toteuttaa ilmasto- ja ympäristövastuullisuutta vähentämällä ilmastopäästöjä, lisäämällä hiilinieluja, kohentamalla luonnon tilaa sekä panostamalla kiertotalouteen. Tavoite: Merkityksellisyys edellyttää elinvoimaisia ja avoimia merkitysyhteisöjä, jotka koostuvat hyvinvoivista yksilöistä ja perheistä sekä elinvoimaisista työ- ja opiskelupaikoista, yrityksistä, julkisesta sektorista, kunnista ja järjestöistä. Kainuulaisiin merkitysyhteisöihin on helppo tulla ja kiinnittyä. Kaikki tuntevat itsensä tervetulleiksi ja olonsa turvalliseksi. (Tosin ehkä tätä olisi vielä hyvä terävöittää ja selkeyttää.)	
5. Tavoite "Kainuussa on yhtä paljon työ- ja opiskeluaikaisia naisia ja miehiä" on todella olennainen Kainuun kehityksen kannalta. Kuitenkin sitä tarkentavaa tekstiä on syytä kehittää paljonkin. Ensinnäkin on syytä päästä ja päästää irti ajatuksesta, että (nuoret) naiset = perhe. Perhemyönteisyys, lasten huomiointi, työn ja perheen yhteensovittaminen ovat todella tärkeitä asioita, mutta elinvoimapolitiikan naisnäkökulma (tai kokonaisvaltaisemmin ajateltu feministinen elinvoimapolitiikka) on paljon muutakin kuin naiset äiteinä ja perheellisinä. Kun siitä ajatuksesta on päästy (ja perhemyönteisyyskirjaukset siirretty työelämän kehittämiskohtaan tavoitteen "Työelämän laatu sekä veto- ja pitovoima vahvistuvat" alle), voidaan miettiä, miten maakunnasta saadaan myös (nuorille) naisille houkutteleva. Korkeakoulutuspaikkoihin panostaminen on yksi asia, toinen asia on se, että korkeakoulutetuille työntekijöille on työpaikkoja. Naisten koulutustaso on miehiä korkeampi, joten kun maakunnassa tulee olla hyvä tarjonta korkeaa koulutusta vaativia työpaikkoja. Maakunnan ilmapiirin tulee olla sellainen, että täällä viihtyy ja pysyy. Tästä syystä ylipäättänsä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusasioihin panostaminen on elinvoimapolitiikan kovaa ydintä, ja osana tätä on myös antirasistinen työ. Panostukset kulttuuriin tuovat liittyvät myös tähän kokonaisuuteen, joskin ne on hyvin tunnistettu ja kirjattu toisaalla ohjelmassa. Työmarkkinoiden segregaatio on valitettavan totta myös Kainuussa. Sote-ala on hyvin naisvaltaista, ja siinä mielessä sen erityinen huomiointi perusteltua. Kannattaa kuitenkin välttää urautumasta ajatuskulkuun, jossa naiset ovat sote-alalla työssäkäyviä äitejä. (Ja kun näihin asioihin panostetaan, lisätään naisten määrää maakunnassa.) Sote-alan panostusten lisäksi kannattaa a) purkaa	Muutetaan maakuntasuunnitelmaa. Jotta muuttovoiton tavoitteessa onnistutaan, on maakunnan ilmapiirin oltava veto- ja pitovoimainen. Hyvän ilmapiirin kannalta tärkeitä tekijöitä ovat tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden huomiointi siten, että ne näkyvät konkreettisesti elinkeinoelämässä työpaikkojen ja koulutusten tarjonnassa. Korkeakoulutetuille suunnattujen työpaikkojen määrää tulisi lisätä, mikä antaa korkeakoulutuksen omaaville nuorille naisille mahdollisuuden muuttaa alueelle tasapainottamaan sukupuolijakaumaa.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
työmarkkinoiden segregaatiota monipuolisin keinoin ja b) hakea muitakin naisvaltaisia aloja kärkitoimialoiksi tai vähintään laajentaa sote-alaa käsittämään myös hyvinvointipalvelut	
6. "Kainuun hiilinielut säilyvät suurempina kuin päästöt" tavoitteen kohdalla on paljon parannettavaa. Ensinnäkin tällä tavoin kirjattuna se ei ole mikään tavoite, koska Kainuun hiilinielut ovat jo nyt paljon päästöjä suuremmat. Tavoitetilan tulee olla: "Kainuun hiilinegatiivisuus vahvistuu entisestään". Tämä globaalistikin tärkeä tavoite toteutuu jo meillä. Se kannattaa sanoa ja sitä kannattaa vahvistaa. Kestävyyden näkökulmasta hakkuista ei voi lisätä, koska etenkin luonnon monimuotoisuuden heikentyvä kehitys johtuu pitkälti hakkuiden suuresta määrästä. Kun metsätalouden halutaan olevan kokonaiskestävällä pohjalla, ei hakkuista ole mahdollista lisätä. Myöskään ns. substituutiovaikutuksiin ei voi varata. Ilmastopaneelin julkaisun mukaan: "Koko Suomen kattava tarkastelu osoitti, että vaikka nykyisen kaltaisilla puutuotteilla ja -polttoaineilla korvataan fossiilisia materiaaleja, vältetyt päästöt ovat niin alhaiset, etteivät päästövähennykset ja puutuotteiden hiilivarastot pysty kompensoimaan hakkuiden lisäämisen kautta aiheutettuja hiilinielumenetyksiä ainakaan 150 vuoden aikajänteellä, jos hakkuutaso jää pysyvästi nykyistä suuremmaksi." Puutuoteteollisuuden osalta panostuksia kannattaa tehdä ja etenkin edesauttaa, että jatkojalostusta mekaanisen metsäteollisuudessa (eli sahatavaralle) olisi. Kuhmon Woodpoliksen kehittäminen ja puurakennuksiin tarkoitetun tilaelementtituotannon jatko olisi sekä elinvoima- että ilmastoteko. Sen sijaan maakuntaan kaavailtu sellutehdashanke ei ole ekologisesti kestävällä pohjalla.	Muutetaan maakuntasuunnitelmaa. Maakuntasuunnitelman tavoitteena on, että Kainuun hiilinielut säilyvät päästöjä suurempina. Tämä on viimeaikaisten tutkimustulosten valossa varsin kunnianhimoinen tavoite. Tavoitteena on, että metsiä hoidetaan kestävästi ja ammattitaitoisesti sekä samalla huolehditaan monikäyttömetsien hyvästä kasvukunnosta ja ylläpidetään kestävä metsien hiilinielua. Myös maakuntaohjelmassa strategisena tavoitteena on, että Kainuu säilyy hiilinieluna. Ilmastolaissa säädetään valtion viranomaisten velvoitteista Suomen ilmastopolitiikan suunnittelussa ja seurannassa. Laissa on säädetty hiilineutraaliustavoitteesta sekä hiilinielujen vahvistamisesta. Hiilinielujen vahvistaminen on osa Suomen tavoitetta hiilineutraaliudesta. Hiilinielujen vahvistaminen on osa LULUCF-sektorin toimia. Näitä toimia toteutetaan esimerkiksi alueellisten metsäohjelmien ja luonnonvarasuunnitelmien kautta. Maakuntasuunnitelmalla ja maakuntaohjelmalla ei ole ohjausvaikutusta esimerkiksi hakkuisiin. Maakuntaohjelman mittareissa on myös asetettu kasvihuonekaasupäästötavoite. Muutetaan maakuntasuunnitelmaa: Poistetaan lause, jossa viitataan hakkuutasoihin
7. "Elinympäristön hyvä tila ja luonnon monimuotoisuus vahvistuvat" Tavoitteen alle kannattaa selvemmin kirjata vielä, että luonnon monimuotoisuutta kohennetaan. Ei vain elinkeinojen edellytyksenä, vaan ihan omana itseisarvoollisena tavoitteenaan. Otsikossa asia on jo hyvin, mutta tekstissä puutteellisesti.	Puhdas ja oikeudenmukainen siirtymä - teeman alla on tavoiteotsikko "Elinympäristön tila ja luonnon monimuotoisuus vahvistuvat". Muutetaan maakuntasuunnitelmaa: "Elinympäristön tila ja luonnon monimuotoisuus kohenee"
8. Viimeisen sivun karttakuvaa Kainuun tavoiteltavasta aluerakenteesta on syytä lisätä myös valtakunnallisesti sekä maakunnallisesti tärkeät ekologiset yhteydet. Luontoarvoiltaan merkittävät alueet siellä jo oli, mutta osana maakuntakaavaa (ja Kajaanin kaupungin osalta omana selvityksenä tehtynä) tiedetään riittävän hyvin myös tärkeä ekologiset yhteydet.	Muutetaan maakuntasuunnitelmaa. Ekologiset yhteydet lisätään maakuntasuunnitelman aluerakennetta 2045 koskevaan tekstiin.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
9. Myös maakuntaohjelman ja -suunnitelmaan on hyvä sisällyttää kirjaus Kainuun oman hyvinvointialueen säilyttämisestä.	Ei muutoksia maakuntasuunnitelmaan. Palauteessa mainittu näkökulma on jo kirjattu maakuntasuunnitelmaan sekä -ohjelmaan.
10. Olisi hyvä, että myös maakuntasuunnitelmassa nähtäisiin tarkemmin ja laajemmin kulttuurin ja luovien alojen mahdollisuudet Kainuussa, nyt kirjaus on vähän yleinen tai suuriin linjoihin summaava. Maakuntaohjelman kirjaukset kulttuurista ovat ymmärrettävästi enemmän konkretian päällä, mutta niistä voisi ottaa kirjauksia myös pidemmälle tähtäimelle. Lisäksi olisi hyvä kirjata auki, että Kainuussa nähdään kuntien kulttuuritoiminnan merkitys tärkeänä, niin kuin vapaan kentän ja kolmannen sektorin kulttuuritoimintakin. On tärkeää ylläpitää myös saavutettavia, kaikille tasa-arvoisia kuntien kulttuuripalveluita samalla kun mahdollistetaan myös kolmannen sektorin ammattimainen sekä harrastajapohjainen kulttuuritoiminta.	Ei muutoksia maakuntasuunnitelmaan. Suunnitelmassa luovat alat on mainittu kulttuurin rinnalla "Kulttuurilla ja luovilla aloilla on tärkeä rooli paitsi sivistyksen ja hyvinvoinnin lähteenä, myös aluetaloudessa."
Muuta lausuttavaa Kainuun Vihreät ry sekä vihreät kainuulaiset päättäjät kiittävät mahdollisuudesta ottaa kantaa Kainuun maakuntasuunnitelmaan ja -ohjelmaan. Ensimmäisenä, ja tärkeimpänä kommenttina haluamme todeta, että ohjelmaa on jälleen kerran valmisteltu hyvin, perusteellisesti ja osallistavasti. Kokonaisuudesta näkee, että sen valmistelussa on mukana paljon syvää viisautta ja kokonaisvaltaista ymmärrystä eri ilmiöistä ja niiden riippuvuuksista. Tästä olemme erityisen tyytyväisiä.	
Kajaanin Akateemiset Naiset ry	
Kajaanin Akateemiset Naiset ry haluaa lausua Kainuun maakuntaohjelman luonnoksesta seuraavaa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusnäkökulmasta sekä koulutuksen kehittämisestä. kiinnitimme huomiota seuraaviin asioihin. Myönteistä on, että luonnoksessa mainittiin: • Segregaation purkaminen. • Maakuntaohjelman yhtenä arvona yhdenvertaisuus • Nuorten naisten poistuminen Kainuusta ja tarve sukupuolirakenteen tasapainottamiselle • Ohjelmaan on kirjattu oma "tasa-arvoinen aluekehittäminen" kappale. Lisäksi huomioimme kohtia, joissa ei mielestämme ole kiinnitetty tarpeeksi huomiota tasa-arvoon liittyviin asioihin ja toisaalta haluamme myös antaa joitain konkreettisia toimenpide-ehdotuksia:	Muutetaan maakuntaohjelmaa: Lisätään ohjelmaan, että toimialojen kehittämisessä pyritään luomaan ja markkinoimaan työpaikkoja sekä naisille että miehille. Rekrytointiin ja koulutukseen liittyvässä markkinoinnissa painotetaan sukupuolisensitiivistä lähestymistä. Muutetaan ohjelmaa Lisätään ohjelmaan naisryhtäjyyden tukeminen yhtenä mahdollisuutena tehdä Kainuuta veto-voimaisemmaksi naisille. Muutetaan ohjelmaa: Tasa-arvoisen aluekehittämisen osion toimenpidekokonaisuuksiin lisätään naisryhtäjyyden tukeminen. Toimenpidekokonaisuudet voivat sisältää

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
• Kaikki mainitut kärkialat matkailua lukuun ottamatta, joka työllistää sekä miehiä että naisia, ovat miesvaltaisia. Jos yhtenä tavoitteena on sukupuolten välisen työnjaon purkaminen, tulisi Kainuun maakuntaohjelmassa pohtia myös sitä, miten helpotetaan naisten pääsyä kärkialoille, kuten teknologiateollisuuteen, biotalouteen ja kaivannaisalalle. • Voitaisiin esimerkiksi mainita, että biotalouden kehittämisessä pyritään luomaan ja markkinoimaan työpaikkoja sekä naisille että miehille. Rekrytointiin ja koulutukseen liittyvä mainonta tulisi tietoisesti suunnitella niin, että työpaikkojen ja koulutusten rekrytoinnissa ja markkinoinnissa painotetaan sukupuolisensitiivistä lähestymistä. Osoitetaan hakijoille, että Kainuussa ei ole merkitystä sukupuolella vaan esim. metallialalle haluamme myös osaavia naisia ja päiväkotiiin miehiä töihin. • Kainuussa on vahva segregaatio. Ohjelman sivulla 24 on maininta "Tavoitteena on monipuolinen ja kilpailukykyinen elinkeinorakenne, jossa etenkin naistenemmistöisiä aloja vahvistetaan ja segregatiota puretaan." Kuitenkin tiedämme, että naisvaltaiset alat pitävät yllä ja vahvistavat segregatiota. Ratkaisut segregatioon tulee löytää rakenteellisista ratkaisuista, joka vie aikaa mutta tuottaa tulosta. Pitäisi mieluummin sanoa, että edistetään naisten hakeutumista perinteisesti miehiä työllistävälle aloille. • Kaikki kärkialat ovat ns. ventialoja, jotka työllistävät enemmän miehiä kuin naisia. Sosiaali- ja terveydenhuollon alat ja niiden tuotteet ja palvelut puuttuvat kärkialojen joukosta. Väistämättä sosiaali- ja terveysalat voisivat omata sellaisia konsepteja ja osaamista, jotka tekisivät niistä ventialoja. On epätasa-arvoistavaa tuotteistamista, jos kärkialoina on vain miesvaltaisia aloja. • Erityisesti huomiota tulisi Kainuu-ohjelmassa kiinnittää sosiaalipuolen innovaatioihin ja niiden kannustamiseen. Terveystuotannon alalla innovaatioita nyt jo tunnustetaan, mutta sosiaalialalla ei. Sosiaalialan innovaatioiden tunnistamista ja niiden tunnustamista tarvitaan tulevaisuudessa. Tästä voitaisiin esimerkiksi muodostaa tutkimus- ja kehittämishanke tunnistavuudesta ja tunnistettavuudesta; selvitys siitä, missä tällä hetkellä ollaan kehittämistyöhön liittyen. Koulutusvienti on hyvä esimerkki suomalaisesta hyvinvointiviennistä. Kainuussakin elettiin kerran koulutusviennin etsikköaikaa. • Ohjelmassa huomioidaan erityisesti nuorten naisten poistuminen Kainuusta ja sukupuolirakenteen vinouma. Näin ollen tulisi painottaa tasapainottavia toimenpiteitä; miten saadaan nuoret naiset sitoutumaan kotiseutuun, jäämään opiskelemaan ja hybridiopiskelemaan tai	myös muita uusia elementtejä ja toimenpiteitä.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
palaamaan seudulle? Alumnitoiminta on yksi keino pitää yhteyttä Kainuusta pois muuttaneeseen nuorisoon. Rekrytointi on paluumuuttoa ajatellen merkittävässä roolissa. • Ohjelmaluonnoksesta puuttuu naisten yrittäjyyden edistäminen ja ei-perinteisen yrittäjyyden tukeminen. Voitaisiin miettiä, kuinka voidaan aktivoida ja tukea naisyrittäjyyttä keinona tehdä Kainuuta vetovoimaisemmaksi naisille... • Myös työnantajien asenteiden muuttamiseen tulee kiinnittää huomiota. Maakuntaohjelman osallisuus- ja arviointisuunnitelmassa on taulukko, mikä kertoo, mihin tahoihin on oltu yhteydessä ohjelmaa laadittaessa. Tasa-arvoasioita on pohdittu yhdessä työpajassa. Ehdotamme, että jatkossa kuultaisiin tasa-arvoon ja naisten asemaan liittyvissä asioissa Kainuun Nytkis toimikuntaa (Naisjärjestöt yhteistyössä) ja Kajaanin Akateemiset Naiset ry:tä.	
Kajaanin ammattikorkeakoulu Oy	
Kainuun maakuntaohjelma 2026–2029 Kainuun maakuntaohjelma 2026–2029 ja sen ympäristöselostus sekä Kainuun maakuntasuunnitelman luonnos 2045 ovat kattavia ja laadukkaita suunnitelmia tavoitteineen ja konkreettisine toimenpite - ehdotuksineen maakuntamme tulevaisuudesta. Niissä on huomioitu hyvin eri näkökulmat, keskeiset teemat ja kriittiset menestystekijät, jotka vaikuttavat nyt ja tulevaisuudessa kehitykseen. Suunnitelmakokonaisuudessa korostetaan osaamisen, koulutuksen, kansainvälisyyden, digitaalisuuden ja alueellisen elinvoiman merkitystä - nämä kaikki seikat ovat myös keskiössä Kajaanin ammattikorkeakoulun strategisissa linjauksissa ja niistä johdetuissa käytännön toiminnoissa. Osaamisen strategisessa tavoitteessa näkisimme, että pääpaino tulee olla veto- ja pitovoimassa, jotta Kainuussa on osaajia ja osaajiksi opiskelevia myös jatkossa. Erityisen keskeistä koko maakunnan kannalta on se, että nostetaan korkeakoulutettujen osuutta työvoimasta. Sen kautta osaamistaso nousee ja tuottavuus kohoaa sekä alueen vetovoima asuin- ja työpaikkana vahvistuu. Kainuun kv-opiskelijoiden sitouttamisstrategia on tärkeä nosto maakuntaohjelmassa, koska se vaatii toteutuakseen useiden toimijoiden yhteistyötä niin koulutusorganisaatioiden, työnantajien kuin kuntien kesken.	<i>Muutetaan maakuntaohjelmaa.</i> Veto- ja pitovoiman osuutta lisätään: "Kainuussa on vetovoimainen ja kansainvälinen perusopetuksesta yliopistokoulutukseen ulottuva koulutuspolku, joka houkuttelee ja palvelee koti- ja ulkomaisia opiskelijoita oppimaan, työskentelemään ja asumaan Kainuuseen. Koulutuksen ja oppimisympäristöjen kehittämisellä ja oppilaitosten ja yritysten yhteistyöllä vahvistetaan alueen veto- ja pitovoimaa. Ammattikorkeakoulun rooli on merkittävä."

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
Maakuntaohjelmassa tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta (TKI) nostetaan esiin kärkitoimialojen yhteydessä ja erityisesti älykkään erikoistumisen osiossa. Asian nostaminen on tärkeää, koska sen merkitys on hyvin suuri niin tuottavuuden, arvoketjujen, talouskasvun kuin veto- ja pitovoimankin osalta. Kajaanin ammattikorkeakoulun visio on olla pieni, suuri korkeakoulu, joka jättää kokoaan suuremman jäljen niin koulutuksessa, TKI-toiminnassa kuin aluevaikuttamisessa. Kainuun lausunnolla oleva uusi maakuntaohjelma osaltaan näyttää suuntaa ja mahdollistaa tähän visioon pääsemisen yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa.	
Kajaanin ammattikorkeakoulu Oy - Arvovesi 3-hanke: Oulujoen vesistöalueen vesistövision 2035 toimeenpano	
Kainuun maakuntaohjelma 2026-2029 Lausuntoni keskittyy tarkastelemaan Oulujoen vesistöalueen vesistövision 2035 ja Kainuun maakuntaohjelmaluonnoksen 2026-2029 rajapintaa. Vesistövisio ja Kainuu 2045 -visio ovat molemmat alueellisen kestävä kehityksen strategioita ja ajallisesti ne menevät päällekkäin. Tästä syystä on tärkeää, että strategioiden ja niitä toteuttavien ohjelmien välillä ei ole ristiriitoja, vaan tavoitteet ja toimenpiteet ovat toisiaan tukevia niin että maakuntaohjelma kiinnittyy vesistöjä koskeviissa toimenpiteissään Oulujoen vesistöalueen vesivastuulliseen kehittämiseen. Vesistövisiossa (s. 12) todetaan: "Vesistövision tavoitteiden vieminen maakuntaliittojen ja kuntien strategioihin ja toimenpide-ehdotusten edistäminen yhdessä muiden toimijoiden kanssa olisi osoitus alueen yhteisestä tahtotilasta ja osaltaan vahvistaisi keskinäistä luottamusta". Vedet nousevat esiin maakuntaohjelmassa useammassa tavoitteissa ja toimenpiteissä ja tarkastelen seuraavassa näitä kirjauksia vesistövision näkökulmasta. Strategisen tavoitteen Osaava työvoima alla on nostettu toimenpiteessä Kainuun veto- ja pitovoiman vahvistaminen esille rakentaminen vesistöjen ääreen (s. 9). Vesistövisiossa tähän toimenpiteeseen kytkeytyvät teemat Yhdyskunnat, elinkeinot ja vetovoima ja Virkistyskäyttö ja luontomatkailu. Vesistövision toimenpiteitä (luonnosvaiheessa oleva toimeenpano-ohjelma) edistää vesistöihin liittyvää veto- ja pitovoimaa ovat mm. 43. Vesistökunnostushankkeiden edistäminen, 57. Luontopohjaiset ratkaisut tulvariskien ja hulevesien hallinnassa ja 61. Kuntien vesiriskianalyysit ja vesiriskiprofiilit ja 62. Vesivastuullisuus elinkeinotoiminnan käytännöiksi kunnissa. Asumisen ja matkailun rakentamispaineisten vesistöjen äärellä on	Merkitään tiedoksi.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
korostetun tärkeä huolehtia rakentamisen vesistövaikutusten hallinnasta ja luonnontilaisten rantojen elinympäristöjen turvaamisesta. Valuma-alueen kyky pidättää vesien tilaa heikentäviä ravinnekuormia ja kasvavien hulevesimäärien hallinta ovat tässä olennaisia. Asfaltoidun alan kasvu on pois valumia pidättävästä maapeitteisestä pinta-alasta. Kirkkaat, puhtaat lähivesistöt elinympäristöineen ja elinvoimaiset kalakannat ovat Kainuun vetovoimatekijä muuttoliikkeessä, sekä matkailun Arctic Lakeland -brändin ekologinen perusta. Siksi myös niiden säilymisestä on huolehdittava rannoilla tapahtuvan rakentamisen lisääntyessä, jotta vesistöt eivät kuormituksen kasvaessa rehevöidy ja ”sinileväänny”, vaan pysyvät pitovoimatekijänä myös ilmastonmuutoksen entisestään voimistaessa vesistöjä kuormittavia prosesseja.	
Maakuntaohjelmassa olisi tarpeen sanoittaa konkreettisesti, mitä vastuullisuus tarkoittaa vesistöjen äärellä tapahtuvaa rakentamista laajennettaessa – esimerkiksi linkittämällä vastuullisuus vesistövision toimenpiteisiin.	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Maakuntaohjelmassa on esitetty, mitä sen arvoilla mm. kestävän kehityksellä tarkoitetaan. Arvot on pyritty huomioimaan läpileikkaavasti maakuntaohjelmassa.
Kainuun älykkään erikoistumisen strategiassa 2026-2029 on yhtenä läpileikkaavana teemana Maa, mineraalit, metsä ja vesi – kestävä luonnonvarojen hyödyntäminen (s.14-15). On hyvä, että nämä osa-alueet on yhdistetty samaan teemaan, sillä Suomea vesien tilan parantamisessa sitova EU:n ympäristöoikeudellinen sääntely luo näiden alojen vesistövaikutuksille vahvan keskinäisriippuvuuden. Esimerkiksi kaivoshankkeen kehittämiselle voi muodostua ympäristölupaa hakiessa oikeudellinen este, jos sen tulevien päästöjen vaikuttamaan vesimuodostumaan kohdistuu valuma-alueelta tilaa heikentävä maa- ja metsätalouden tai vaikkapa muun kaivostoiminnan kuormitus. Tämä olisi tärkeä tunnistaa maakuntaohjelmassa. Luonnokseen on kirjattu vesiensuojelun osalta: Vesihuollon innovaatiot, ympäristönsuojeluteknologiat ja kiertotalous, jotka tukevat myös vesiensuojelua (s.15). Nämä ovat hyviä ja tarpeellisia toimenpiteitä, mutta on tärkeä ymmärtää, etteivät ne yksin maakunnan tasolla riitä turvaamaan vesien hyvää tilaa, ellei valuma-alueperäisen vesistökuormituksen juurisyihin puututa. Lisäksi on huomioitava, että innovaatioiden matka laboratoriosta pilotiksi ja edelleen kaupalliseksi ratkaisuksi ylittää helposti maakuntaohjelman aikajänteen, kun taas vesien tila voi paikoin olla kaiken aikaa riskissä heiketä. Tulevilla teknologisilla innovaatioilla ja kiertotaloudella ei voida vesiensuojelullisesti kestäväällä tavalla maksimoida tämän päivän luonnonvarojen maankäytöllistä, metsätaloudellista, vesitaloudellista ja mineraalitaloudellista hyödyntämistä.	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Maakuntaohjelmassa strategisena tavoitteena vuoteen 2029 on mm. päästöjen vähentäminen sekä vesistöjen hyvä tila. Toimenpidekokonaisuuksiin on nostettu mm. vesien hoito osana elinkeinotoimintaa. Vesistövaikutusten tarkempaa, valuma-aluekohtaista suunnittelua ja hallintaa tehdään mm. vesienhoitosuunnitelmien sekä luvituksen ja kaavoituksen kautta. Maakuntaohjelmassa strategisena tavoitteena vuoteen 2029 on mm. päästöjen vähentäminen sekä vesistöjen hyvä tila. Toimenpidekokonaisuuksiin on nostettu mm. vesien hoito osana elinkeinotoimintaa. Vesistövaikutusten tarkempaa, valuma-aluekohtaista suunnittelua ja hallintaa tehdään mm. vesienhoitosuunnitelmien sekä luvituksen ja kaavoituksen kautta.
Vesistövision luonnonvarojen vesiensuojelullisesti kestävään hyödyntämiseen kiinnittyvät toimeenpano-	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Maakuntaohjelma on pyritty laatimaan

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
ohjelmaluonnokseen kirjatut toimenpiteet ovat: 4. Vesistölle ja ilmastolle hyvät käytännöt turvepelloilla ja suometsissä, 5. Turvetuotantoalueiden kestävä jatkokäyttö, 6. Raakkukantojen suojelu ja elvyttäminen, 7. Teollisuuden ja jätevesien puhdistamisen tehostaminen, 8. Haitta-aineiden vesistöihin päätyminen vähentäminen, 9. Vesistöihin kytkeytyvien arvokkaiden ekosysteemien suojelu ja kunnostaminen, 10. Oulujärven rantojen hoitotoimenpiteet ja 58. Kaivosaltaiden kunnan seurantajärjestelmät ja rakenteiden kehitystyö. Kainuun maakuntaohjelmassa olisi tärkeä kiinnittää erityistä huomiota metsänhoidollisiin mahdollisuuksiin vähentää turvemetsien ojien aiheuttamaa vesistökuormitusta – se on avain luonnonvarojen vesistökestävään hyödyntämiseen.	aiempaa tiiviimmällä ja strategisemmalla tavalla, jonka toimenpiteet tarkentuvat muissa maakunnan toimiala- tai teemakohtaisissa suunnitelmissa.
Puhtaan ja oikeudenmukaisen siirtymän strategiseen tavoitteeseen on kirjattu: Kainuun luonnon monimuotoisuus, ilman ja vesistöjen hyvä tila ovat kainuulaisten hyvinvoinnin perusta. Metsät ovat aktiivisessa, kestävässä ja monipuolisessa käytössä huomioiden metsien elinvoimaisuus, monimuotoisuus ja sopeutumiskyky (s.17). Edelliseen kappaleeseen viitaten, tässä olisi tärkeä tunnistaa erityisesti turvemaiden metsien metsätalouteen liittyvät ilmastomuutoksen voimistamat vesien tilaan kohdistuvat vaikutukset ja riskit. Toimenpiteeseen Maa- ja metsätalouden roolin vahvistaminen olisi tarpeen lisätä: maa- ja metsätalouden roolin vahvistaminen vesien tilan parantamisessa ottamalla käyttöön parhaat vesiensuojelliset metsänhoidon käytännöt erityisesti suometsissä.	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Maakuntaohjelma on pyritty laatimaan aiempaa tiiviimmällä ja strategisemmalla tavalla, jonka toimenpiteet tarkentuvat muissa maakunnan toimiala- tai teemakohtaisissa suunnitelmissa.
Ympäristöselostus Ympäristöselostuksessa mainittu "Kuitenkin metsätalous ja laajasti ojitetut suot aiheuttavat edelleen merkittävän osan alueen ravinnekuormasta. Vesistöt ovat yleisesti puhtaita verrattuna teollistuneempiin alueisiin, mutta humuspitoisuus, heikko puskurikyky ja kohonneet fosforipitoisuudet erottavat Kainuun järvet valtakunnallisesta keskiarvosta" tulisi luonnosta painokkaammin viedä osaksi maakuntaohjelman tavoitteita ja toimenpiteitä. Oulujoen-Iijoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelman lisäksi olisi hyvä kytkeä ympäristöselostus myös sisällöllisesti Oulujoen vesistöalueen vesistövisioon, erityisesti metsätalouden vesiensuojelun ja rantojen maankäytön laajentamisen osalta. Rantojen maankäytön lisääminen potentiaalisesti heikentää ennestään valuma-alueen puskurikykyä.	
Kajaanin ammattikorkeakoulun opiskelijakunta KAMO	

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
Kainuun maakuntaohjelma 2026-2029 • Kattavat ja ymmärrettävät tavoitteet ja toimenpiteet. • Strateginen tavoite seuraa ohjelman tavoitetta. • Toimenpiteistä on selitetty kattavasti ja selkeästi. • Selkeä ja helppolukuinen kokonaisuudessaan. <i>Kainuun tilannekuva:</i> • Aluetalouden kasvu lupaa hyvää opiskelijoiden työllistymismahdollisuuksille. ◦ Etenkin teknologiateollisuusalan kasvu. <i>Arvot:</i> • Arvot ovat realistiset sekä sopivat. Kainuun monikulttuurisuuden kasvu luo tarvetta entistä vahvemmalle yhdenvertaisuudelle niin työmarkkinoilla, yhteisöissä kuin osallistamisessa. <i>Visio:</i> • Arvostamme sitä, että luonto on tärkeässä roolissa tässä visiossa. Kainuun luonto on yksi maakunnan vetonauloista, ja sen puhtauteen ja koskemattomuuteen tulee panostaa yhä enemmän. • Elinvoimaisen järjestötoiminnan osalta toivomme, että tämä pätee myös opiskelijakuntaan sekä paikallisiin ainejärjestöihin. • Oletteko miettineet opiskelijakunnan vaikuttavuuden lisäystä maakunnallisesti?	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Visio-tekstissä on mainittuna opiskelijat ja opiskelupaikat.
<i>Kainuun kriittiset menestystekijät:</i> • On tärkeä panostaa siihen, että Kainuu saa houkuteltua uusia asukkaita maakuntaan, mutta on vielä tärkeämpää huomioida, että nykyisten asukkaiden hyvinvointi pysyy vahvana. Työttömyyden kitkeminen tulee olla etulinjassa tämän tekemisessä. • Alueen kehittäminen ja alueelle investointien saaminen tulevat olemaan tärkeässä roolissa alueen veto- ja pitovoimaisuudessa. <i>Tavoitteet ja toimenpiteet:</i> • Koulutustarjonnan kasvattaminen kuulostaa hyvältä, toivottavasti tässä osataan huomioida riittävät resurssit, jotta koulutuksen laadukkuus ei kärsi sen kasvavasta määrästä. Harjoittelupaikat myös alueellisesti, mukaan lukien kansainväliset opiskelijoiden harjoittelupaikat olisi hyvä ottaa koulutustarjonnan kasvattamisessa huomioon.	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Kokonaisturvallisuus-teeman toimenpidekokonaisuudessa huomioidaan eri näkökulmat, ml. kansalaisten taso sekä väestön osallisuus.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
Yritysten sukupolvenvaihdokset tulevat todellakin kaipaamaan lisäköyhtä, ikääntyvän väestön myötä luonnollisesti sukupolvenvaihdoksetkin tulevat taatusti olemaan kasvavissa määrin.	
<i>Turvallinen, saavutettava ja vetovoimainen Kainuu:</i> - Itärajan epävakauden huomioinnin tärkeys ja priorisointi näkyy ohjelmassa ja toimenpiteissä hyvin. - Tässä tärkeä lisäys myös väestön huomiointi. - Joukkoliikenteen kehittäminen ja digitalisointi tärkeitä asioita, peruspalveluja unohtamatta. Tämä nostettu selkeästi ja hyvin esille. - Positiiviseen maakuntakuvaan voisi erikseen sisällyttää nuorten ja nuorten aikuisten mielipiteiden ja kehitysehdotusten kartoitusta, usein ongelmana on nuorien pysyminen paikkakunnalla, tai heidän paluumuuttamisensa opintojen jälkeen. - Kainuun maakuntakuvan kasvatusta nuoriin kohdistettuna lisäksi sosiaaliseen mediaan alustoille, joissa nuoret viihtyvät. Sisällön tuottajaksi valikoisimme nuoren henkilön, joka ymmärtää nykyaikaisia trendejä, ja pysyy niiden perässä. <i>Hyvinvoiva ja tasa-arvoinen Kainuu</i> - Tasa-arvoisuuden toimenpiteet vaikuttavat todella hyvältä, ja näistä ei pidä tinkiä. Yleinen kysymys lausuntoon: Miten saadaan eri toimijat sitoutumaan suunnitelmaan ja tavoitteisiin? Yhteistyön merkitys ja kehityshalukkuus korostuu, jota olisi tärkeä parantaa alueellisesti eri toimijoiden ja sektoreiden välillä.	Merkitään tiedoksi.
Kainuun maakuntasuunnitelma 2045 - Menestystekijät hyvin listattu, jotta saa tilannekuvasta ja tulevaisuusskenaarioista kiinni. - Arvot ovat hyvät ja kerrottu selkeästi. <i>Kainuun kriittiset menestystekijät</i> - Väestön kehitys ja väestön hyvinvointi: - Veto- ja pitovoiman vahvistaminen on tärkeää huomioida. Erityisen tärkeä on huomioida nuoret ja opiskeluiden perässä muuttaneet. Miten tätä konkreettisesti toteutetaan? Asuntovoimat eivät tällä hetkellä tarjoa vetovoimaa.	Merkitään tiedoksi. Konkreettiset toimenpiteet tarkentuvat maakuntaohjelman vuosittaisessa suunnittelussa (TOPSU)

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
- Aluetalouden kestävä kasvu ja muutos kestävyys: - Osaamisen, koulutuksen ja osaavan työvoiman riittävyyden turvaaminen on erityisen tärkeä huomioida ja vastata työvoiman tarpeeseen koulutuksella. - Puhdas ja oikeudenmukainen siirtymä: - Ilmastonmuutoksen hillintä ja siihen sopeutuminen on tärkeä osa suunnitelmaa. - Kainuun aluekehittämisen edellytysten ja resurssien vahvistaminen: - Miten konkreettisesti huomioidaan kokonaisturvallisuus ja huoltovarmuus? - Miten konkreettisesti maksimoidaan NATO- jäsenyyden hyödyt? <i>Kainuu-ohjelman arvot</i> - Arvot ovat hyviä ja realistisia. - Kansainvälisyys ja sen lisääntyminen on tärkeää huomioida arvoista lähtien. <i>Kainuu 2045 -visio</i> - Visio on monipuolinen, kaikki huomioon ottava ja realistinen. <i>Kainuu 2045 tavoitteet</i> - Hyvinvointi ja työllisyys: - Koulutus tarjonnan laajentamiseen on tärkeä kiinnittää huomiota. - Tavoite sukupuoli jakauman tasoittumisesta on hyvä huomio. - Väestö ikääntyy ja syntyvyys laskee. Tarvitsisiko suunnitelmaan ideaa syntyvyyden lisäämiseksi? - Kainuusta tulee monipaikkaisuuden ja etätyön mallimaakunta: - Työllistymiseen ja erilaisiin työllistymismahdollisuuksiin panostaminen on tärkeä osa tulevaisuudessa. - Harraste- ja vapaa-ajan toiminnan kiinnostavuuteen ja monipuolisuuteen on hyvä satsata, koska se tukee hyvinvointia, ja näin myös pitovoimaa. - Kainuun itsenäinen asema turvataan: - Kainuun ja Kainuun hyvinvointialueen elinvoimaisuuden lisääminen on tärkeä osa. Miten konkreettisesti tätä edistetään? - Kainuun julkisen talouden kestävyys vahvistuu: - Työpaikkojen lisääminen on erittäin tärkeää, kun työttömyys lukemat ovat nousussa. Miten pystytään lisäämään ja mikä on määrällinen tavoite? Pyritäänkö	

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
laskemaan työttömyysprosenttia vai saamaan muuttovoittoa? ○ Ikääntyminen lisää erilaisten palvelujen tarvetta, mutta miten huomioidaan nuorten tarpeet, jotta pitovoima kasvaa? • Kainuulaisten hyvinvointi vahvistuu ennaltaehkäisevän työn sekä kainuulaisten oman aktiivisen henkisestä ja fyysisestä hyvinvoinnista huolehtimisen avulla: ○ Miten konkreettisesti voidaan hyvinvointi- ja terveyseroja kaventaa? Onko harkinnassa lisää työpaikkoja hyvinvointialueelle tai terveyskeskuksien toiminnan tukemista maakunnissa? ○ Miten kannustetaan omaehtoista fyysisestä tai henkisestä hyvinvoinnista ja kunnosta huolehtimisesta? ○ Miten maahanmuuttajien kotoutumista tuetaan konkreettisesti? • Aktiivinen kulttuuritoiminta vahvistaa veto- ja pitovoimaa sekä asukkaiden hyvinvointia: ○ Miten taiteen ammattilaisia pyritään tukemaan murroksessa? <i>Elinkeinot, osaaminen ja digitaalinen siirtymä 2045</i> • Osaavan työvoiman riittävyys turvataan: ○ Työvoimapulan huomiointi ja tässä vaiheessa on erittäin tärkeää ja sen huomioiminen. ○ Kainuun koulutusastetta halutaan nostaa (enemmän korkeakoulun suorittaneita). Miten etenkin nuoria motivoidaan kouluttautumaan? Miten KAMKin resurssit huomioidaan (riittävätkö aloituspaikat, riittävätkö KAMKin tilat nykyisellään)? ○ Onko realistinen tavoite saada työllisyysaste lähelle 80 %, kun otetaan huomioon nykyinen tilanne? Miten edistetään konkreettisesti? • Uusien yritysten määrä on kestäväällä kasvu-uralla: ○ Työelämän laatua halutaan kehittää. Mitä konkreettisia toimia tämän eteen tehdään? • Aluetalous ja vienti kasvavat sekä resilienssi vahvistuu: ○ Hyvä, että on mietitty, miten kasvavat palveluntarpeet voidaan kattaa. • Yritysten ja maatalojen omistajanvaihdokset onnistuvat: ○ Hyvä, että toiminnan jatkumista halutaan turvata ja säilyttää, mutta miten? • Kainuuseen rakentuu laadukas koulutuspolku:	

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
○ Erittäin hyvä nosto, että kaikille koulutusasteille pitää pystyä luomaan läsnäolo opintoihin perustuvaa koulutustarjontaa. Läsnäolo-opinnot tuovat ehdottomasti vetovoimaa. ○ Tärkeää ennakoida ja vastata työelämän tarpeisiin. ○ Aikuis- ja täydennyskoulutuksessa on erittäin tärkeä huomioida, että aikuiskoulutustuki loppuu vuoden 2025 loppuun. • Kainuussa on yhtä paljon työ- ja opiskeluikäisiä miehiä ja naisia: ○ Erittäin hyvä nosto huomioida naisten ja äitien prioriteetit. ○ ”Erittäin kehitetään sosiaali- ja terveysalaa” Miten konkreettisesti kehitetään? • Kainuu on kestävästi kasvava: ○ Hyviä pointteja matkailijoiden määrän kasvattamisesta. Nostaa varmasti alalle työpaikkoja. <i>Puhdas ja oikeudenmukainen siirtymä</i> Kokonaisuudessaan monipuolisesti ja hyvin mietittyä asiaa. • Yritykset toimivat vastuullisesti: ○ On tärkeää, että koulutuksella, viestinnällä ja yhteistyöllä varmistetaan, että yritykset pysyvät mukana puhtaassa siirtymisessä. • Kainuussa hiilinielut säilyvät suurempina, kuin päästöt? ○ Hyvä, että metsien hoitoon kiinnitetään huomiota. <i>Saavutettavuus ja aluerakenne</i> • Kainuun saavutettavuus: ○ Joukkoliikenteeseen tehtävä panostusta. • Tavoiteltava aluerakenne: ○ Tavoiteltava aluerakenne vaikuttaa hyvälle.	
Ympäristöselostus Johdanto hyvä ja avaa tekstin sisällön ymmärrettävästi. <i>Maakuntaohjelman tavoitteet ja suhde muihin ohjelmiin</i> • Kainuu 2045 -visiossa korostuu tärkeät arvot. • Tavoitteelliset kehittämisteemat avattu hyvin kuvissa ja selkeyttävät lukemista. • Maakuntakaava avattu hyvin.	Muutetaan ympäristöselostusta. Helmi-ohjelman kuvausta täydennetty kappaleeseen 3.2. Muutetaan ympäristöselostusta. Ilmastotavoitteiden edistymisen osuutta täydennetty kappaleeseen 3.2.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
- Maakuntakaavasta puhuttaessa asiaa ei avata paljoa. <i>Kainuun ympäristön nykytila ja ominaispiirteet</i> - Hyvä, että nostettu vähenevä asukasmäärä sekä erityisesti 19–29-vuotiaiden naisten vähyys. - Kainuussa pieni ulkomaalaistaustaisten osuus, miksi näin? - Kainuussa työttömyys sekä työllisyys isommat kuin muualla maassa? - Kainuun matkailun tärkeys on hyvä nosto ja hyvin näkyvillä tekstissä. - Hyvä, että matkailun liikevaihto on noussut, vaikka henkilöstö kasvu on jämähtänyt. - Miten Helmi-elinympäristöohjelma vahvistaa Suomen luonnon monimuotoisuutta ja hillitsee ilmastonmuutosta? - Ei yhtään ekologisesti huonoa järkeä. - Hyvä, ja tiivis teksti Kainuun vesistökuormituksesta. - Miten Kainuun päästövähennykset toteutetaan ja miten ne näkyvät? - Juna- ja lentokoneliikenteen heikkouden nosto on tärkeä. - Hyvä, että nostettu julkisen liikenteen heikkoa laatua. - Laajakaistan ja valokuidun saatavuuden heikkous on tärkeä nosto. - Hyvää ja selkeää tekstiä, suurin osa avattu erittäin hyvin, sekä tärkeät asiat otettu huomioon tai nostettu tietoon. <i>Hyvinvoiva ja tasa-arvoinen Kainuu</i> - Työllistymiseen on hyvä kiinnittää huomiota, varsinkin niille, joille vaikeaa saada töitä. Hyvä myös, että nuoret ovat otettu huomioon tässä. - On hyvä nosto, että hyvinvointialueen järjestelyyn on löydettävä aiempaa edullisempia ja vaikuttavampia malleja syrjäseuduille sekä kiinnittää huomiota sen ympäristöystävällisyyteen. Terveystieteiden huolto on kuitenkin peruspilari elämään. - Asiat selkeästi ja helposti ymmärrettävissä tekstissä. - On hyvä tuoda ilmi nuorten naisten ja miesten välinen epätasapaino ja siihen keinot, joilla tasapainottaa epätasapainoa. - Tasa-arvo ja erilaiset etnisyydet ovat otettu hyvin huomioon. <i>Osaava ja ilmastoviisas kestävä kasvun ja Kansainvälistymisen Kainuu</i> - Hyvä nosto matkailusta on myös korkeakoulutettujen palkkaaminen töihin. On hyvä, että nuoretkin otetaan huomioon, mutta	

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
myös korkeakoulutettujen tietotaito on hyväksi matkailun puolella. - Hyvin otettu myös huomioon ympäristöystävällisyys uusien majoituspaikkojen rakennus haaveissa. - On hyvä, että kulttuuria otetaan huomioon ja siihen halutaan panostaa. Mitkä ovat ne konkreettiset teot panostamiseen? - Tekstissä on tosi hyvin otettu huomioon ympäristöystävällisyys ja siihen edistävät toimet <i>Turvallinen, saavutettava ja vetovoimainen Kainuu</i> - Otettu hyvin huomioon ympäristöystävällisyys ja väestön tarpeet.	
Kajaanin kaupungin koulutusliikelaitos	
Kainuun maakuntaohjelma 2026-2029 Kiitämme mahdollisuudesta lausuntojen antamiseen. Ohjelman päätavoite (Osaava ja ilmastoviisas kestävä kasvun ja kansainvälistymisen Kainuu) on selkeästi sanoitettu ja hyvin kiteytetty. Toimenpiteitä ja teemoja on runsaasti. Tavoiteltavien tulosten ja vaikutusten mitattavuus ja seurattavuus on tärkeä suunnitella ohjelman toteutukseen hyvin. Osaaminen -teeman strateginen tavoite vuodelle 2029 on kokonaisuudessaan hyvä, tosin pysyvän yliopistollisen perustutkintokoulutuksen alueelle saaminen on hyvin kunnianhimoinen haaste. Oppilaitosten ja yritysten yhteistyön tehostaminen ja kehittäminen on avainasemassa, jotta koulutustarjonta on tarvelähtöistä. Oppilaitosten resurssit (osaaminen, palvelut, oppimisympäristöt ym.) voisivat olla nykyistä tehokkaammassa ja kattavammassa käytössä yritysten toiminnan kehittämisessä ja tuottavuuden kasvattamisessa, ja isossa mittakaavassa kautta koko Suomen talouskasvun nostamisessa. Tähän voisi rakentaa nykyistä mittakaavaa kattavampaa ja kokonaisvaltaisempaa kehittämistoimintaa oppilaitosten ja yritysten välille. Koulutustarjonnan kehittäminen ja monipuolistaminen on hyvä tavoite, jos samalla ymmärretään, että tavoite voi edellyttää myös luopumisosaamista sekä kykyä kokeilla asioiden tekemistä uusilla tavoilla. Tämänhetkinen näkymä on, että nuorten ikäluokat ovat pienenemässä merkittävästi, ellei esim. maakuntaohjelman kehittämistoimenpiteillä saada aikaan merkittävää käännettä. Vähenevässä väestökehityksessä fakta on, että jos tarjontaa laajennetaan, jostain joutuu myös luopumaan. Älykkään sopeutumisen nimissä onkin keskeistä painottaa koulutustarjonta entistä vahvemmin alueen	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Kärkitoimialat painottuvat koulutuksessa. Älykästä sopeutumista tehdään jatkuvasti.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
kärkitoimialoihin ja muuten yhteiskunnan toimivuuden kannalta kriittisiin toimialoihin (esim. sote). Älykäs sopeutuminen edellyttää ratkaisukeskeistä muuntautumiskykyä.	
Englanninkielisen koulutustarjonnan lisääminen voi mahdollistua Kainuun ammattiopistossa, mikäli Kajaanin kaupunki tulisi koulutuksen järjestäjänä valituksi kansalliseen ammatillisen koulutuksen toiminnanohjauksen kokeiluun. Toiminnanohjauskokeiluun mukaan pääseminen mahdollistaisi muutoinkin nykyistä järjestämisaluetta ketterämmät mahdollisuudet järjestää uudenlaisia koulutuksia alueen elinkeinoelämän muuttuviin tarpeisiin peilaten. Päätös kokeiluun valittavista koulutuksen järjestäjistä saadaan syksyn aikana. Ammatillisen koulutuksen rahoitusjärjestelmä ohjaa jatkossa koulutuksen järjestäjiä entistäkin vahvemmin vaikuttavaan tekemiseen. Rahoituksen saamisessa painottuu valmistuvien opiskelijoiden jatkopolut työllistymiseen tai jatko-opintoihin. Tästäkin syystä on tärkeää, että koulutamme alueellamme aloille, jotka työllistävät. Kainuussa ammatillisen koulutuksen suorittaneet ovat sijoittuneet hyvin kotiseudulleen. Tämä on hyvä huomioida pitovoimakeskustelussa. Huolehditään siitä, että ammatillisen koulutuksen toimintaedellytykset mahdollistavat jatkossakin laadukkaan ja vaikuttavan tekemisen, jotta opiskelijat saavat tarvitsemansa valmiudet ja työllistyvät alueellemme. Strateginen tavoite nostaa kainuulaisten koulutustasoa on linjassa siihen, että toiselta asteelta valmistuvia ohjataan työllistymistavoitteen lisäksi jatkossakin tehokkaasti myös korkea-asteen opintoihin. Korkea-asteen koulutusmahdollisuuksien laajentaminen mahdollistaisi entistä useamman kainuulaisen nuoren suorittaa korkea-asteen opinnot Kainuussa. Osaava työvoima -teeman alla kv-opiskelijoiden sitouttamisstrategia -termi herättää mielenkiintoa, millaisia toimenpiteitä se voisi käsittää. Näkemyksemme ja kokemuksemme mukaan kv-opiskelijoiden kouluttaminen ja kv-rekrytointi ovat kestäväällä pohjalla silloin, kun toiminta perustuu tiiviiseen ja käytännönläheiseen yhteistyöhön oppilaitoksen ja työnantajan kesken. Tästä esimerkkinä Kainuulainen polku hoitajaksi -hankkeen toimintamallit, jossa on koulutettu oppisopimuksella hoitajia työnantajien tarpeisiin Filippiineiltä tulleita henkilöitä. Työ ja sitä kautta toimeentulo on usein ihmiselle tärkein alueelle sitouttava tekijä, toki lisäksi merkitystä on myös muilla asioilla, esim. yhteisöllisyyden ja viihtyisyyden kokemuksilla. Kainuu tarvitsee maahanmuuttoa ja uusia tulijoita, mutta samalla jää edelleen liian vähälle huomiolle se,	Merkitään tiedoksi.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
että alueella on jo runsain mitoin muualta tulleita henkilöitä, korkeastikin koulutettuja osaajia, joilla on halustaan huolimatta vaikeuksia sitoutua alueeseen, koska työpaikan saaminen on vaikeaa. Tämä joukko käsittää muitakin kuin KAMK:n kv-opiskelijoita, joiden osuus on toki myöskin suuri viimevuosien kehityksen myötä. Uusien tulijoiden houkuttelun rinnalla tarvitaan lisää tehokkaita toimenpiteitä siihen, että alueella jo olevat muuttaneet saadaan pidettyä kainuulaisina. Oppilaitosten, työnantajien ja työllisyyspalveluiden välinen ratkaisukeskeinen yhteistyö on tässä keskiössä. Tarvitaan työnantajien tarpeisiin perustuvia täsmäkoulutuksia ja tukipalveluita vieraskielisen henkilön rekrytoinnin helpottamiseksi. Maahanmuuttajien palveluihin ja kotoutumisen tukemiseen käytetään joka tapauksessa Kainuunkin alueella mittavia resursseja, mutta jos työnantajien työllistämistarpeet/-mahdollisuudet ja työtä hakevat eivät kohtaa, rajallisten julkisten resurssien käyttö asian edistämiseksi ei ole kestävällä pohjalla. Koulutuksen vetovoiman parantaminen maakunnan kärkitoimialoihin liittyen on tärkeää. Vetovoiman kehittämisessä tulee ottaa käyttöön monipuolinen keinovalikoima, jos yksi ei toimi, kokeillaan toisia. Nuorten hakukäyttäytymistä on vaikeaa ennakoida, mutta E2:n huomio, että nuoret kaipaavat enemmän tietoa Kainuun elinkeinorakenteesta kannattaa jatkossakin huomioida paitsi oppilaitosten, niin myös yritysten omassa markkinointityössä. Pidetään kannatettavana liikunnan, luonnon ja kulttuurin toimintojen vahvistamista matkailutoimialan kehittämisessä. Hyödynnetään niitä vahvuuksia, joita meillä alueella on. Nostamme esille myös yrittäjyyskasvatuksen yhtenä alueen pitovoimaa lisäävänä tekijänä. Yrittäjyyskasvatus antaa nuorille valmiuksia paitsi yrittäjyyteen niin myös laajemminkin työelämään. Yrittäjyys työllistymisen vaihtoehtona ja sitä kautta alueen pitovoimaa lisäävänä tekijänä on hyvä huomioida paitsi nuorten, niin myös kv-taustaisten tulijoiden osalta. Yrittäjäksi ryhtymisen tukemista tarvitaan siis jatkossakin.	
Työllisyyden edistämisen teeman liittyen: Varsinkin siltä osin, kun kyse on nuorista työkyvyttömyyden vuoksi työelämän ulkopuolella olevista henkilöistä, tähän kohderyhmään tulee kohdistaa monipuolisesti sekä ennaltaehkäiseviä että korjaavia toimenpiteitä. Kun ajatellaan alueen väestömäärää ja sen kehitysnäkymiä, myös työelämän ulkopuolella olevien mittava henkilöreservi tulee huomioida entistä paremmin sen rinnalla, että alueelle pyritään saamaan uusia tulijoita.	Muutetaan maakuntaohjelmaa. Lisätään ohjelmaan työelämän ulkopuolella olevien, etenkin nuorten, entistä tiiviimpi huomiointi.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
Kainuun maakuntasuunnitelma 2045 Elinkeinot, osaaminen ja digitaalinen siirtymä 2045: Otsikko Kainuuseen rakentuu laadukas koulutuspolku varhaiskasvatuksesta ja perusopetuksesta ammattikorkea- ja yliopistokoulutukseen Muutetaan muotoon: Kainuuseen rakentuu laadukas koulutuspolku varhaiskasvatuksesta, perusopetuksesta ja toiselta asteelta ammattikorkea- ja yliopistokoulutukseen. Tai: Kainuuseen rakentuu laadukas koulutuspolku varhaiskasvatuksesta korkeakoulutukseen Onko ristiriitaa siinä, että maakuntaohjelman toimenpidekokonaisuuksissa halutaan hyödyntää koulutuksessa digitalisaatiota ja kehittää etäopiskelun olosuhteita ja toisaalta maakuntasuunnitelmassa ilmaistaan tarve luoda läsnäopintoihin perustuvaa koulutustarjontaa?	Muutetaan maakuntasuunnitelmaa: Kainuuseen rakentuu laadukas koulutuspolku varhaiskasvatuksesta, perusopetuksesta ja toiselta asteelta ammattikorkea- ja yliopistokoulutukseen.
Kajaanin kaupungin nuorisovaltuusto	
Kainuun maakuntaohjelma 2026-2029 Mielestämme Kajaanin nuorisovaltuusto on toiminut alusta alkaen Kainuun maakuntaohjelman arvojen mukaisesti ja pyrkii varmasti toteuttamaan vielä paremmin myös tulevaisuudessa. Vision mukaan tavoitteena olisi ympäristöystävällisyys sekä turismi Kainuuseen ja sen osalta nuorisovaltuusto voisi ottaa osaa nuorten näkökulmassa näiden tavoitteiden toteuttamisen suhteen sekä antaa ideoita, miten nuoria voisi osallistaa tavoitteissa. Maakuntaohjelma on kehitetty hyvin ja siihen on mietitty monia kantoja, voisi ottaa esiin sen, että tulisi mahdollistaa työssä käymisen opiskelujen ohessa vielä tehokkaammin. Maakuntaohjelmassa on hyvin huomioitu kaikki ikäluokat sekä ympäristöystävällisyys sekä siihen siirtyminen.	Merkitään tiedoksi.
Kajaanin keskustan valtuustoryhmä	
Kainuun maakuntaohjelma 2026-2029 Oulujärven maisematie maakuntaohjelman kärkihankkeisiin Maakuntakaavassa on varaus VT22n oikaisulle Kajaanista Toukansaaren kautta Petäjälahteen. Se on ollut jatkuvasti Pohjois- ja Itä-Suomen maakuntaliittojen yhteisissä edunvalvontakannanotoissa, mutta maakuntasuunnitelman ja -ohjelman luonnoksessa se ei selkeästi näy. Esitämme po. hankkeen kirjaamista	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Kainuun maakuntasuunnitelman 2045 luonnoksessa on mukana Oulunjärven ylittävä maantieliikenteen yhteystarve. Maakuntaohjelma on pyritty laatimaan aiempaa tiiviimmällä ja strategisemmalla tavalla, jonka toimenpiteet tarkentuvat myöhemmin tarkemman päätöksenteon yhteydessä ja mm. Kainuun liikennejärjestelmäsuunnitelman avulla.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
Kainuun saavutettavuutta kehittävänä kärkihankkeena maakuntasuunnitelmaan ja -ohjelmaan sekä sen toteutettavuutta koskevien hankkeiden käynnistämistä (yva, liikennesuunnittelu) Uudistuva ja osaava Suomi - ohjelman uudelleen kohdistetuista varoista puolustusvalmiuksien vahvistamiseksi. Hankkeen edistäminen ja toteuttaminen on nyt noussut entistä tärkeämmäksi sotilaallisen liikkuvuuden ja huoltovarmuuden näkökulmasta. Kun Nato-jäsenyyden edellyttämä 5 %n menot puolustukseen ja ns. kaksoiskäyttöinvestointeihin tulevat velvoittaviksi, tällainen poikittaisliikenneväylä tulee lähiaikoina entistä helpommin toteutettavaksi. Kainuun saavutettavuuden näkökulmasta perustelut ovat edelleen validit. Oikaisu lyhentää Kajaanin ja Kainuun ydinalueilta 25 km:llä matkaa Ouluun ja parantaa näin sekä elinkeinoelämän että arkiliikenteen saavutettavuutta. 90 % liikennesuoritteista tapahtuu kumipyörillä. Tällä hetkellä Oulujärven matkailukäyttö on jäänyt syrjään liikenneväylän puuttumisen takia. Toukansaari on Kajaanin suunnitelmissa varattu ison matkailuinvestoinnin toteuttamiseen. Kajaanin päätöksenteossa on jatkuvasti esitetty toiveita haluttujen asumiskäyttöön soveltuvien rantatonttien kaavoittamiseksi, johon uusi tieyhteys tuo huomattavasti uusia mahdollisuuksia.	Tähän liittyen yksittäiset hankkeet ovat maakuntaohjelman ulkopuolella.
Kainuun maakuntasuunnitelma 2045 <i>Sama kuin yllä.</i> Oulujärven maisematie maakuntasuunnitelmaan / Kainuun saavutettavuuden parantaminen Maakuntakaavassa on varaus VT22n oikaisulle Kajaanista Toukansaaren kautta Petäjälahteen. Se on ollut jatkuvasti Pohjois- ja Itä-Suomen maakuntaliittojen yhteisissä edunvalvontakannanotoissa, mutta maakuntasuunnitelman ja -ohjelman luonnoksessa se ei selkeästi näy. Esitämme po. hankkeen kirjaamista Kainuun saavutettavuutta kehittävänä kärkihankkeena maakuntasuunnitelmaan ja -ohjelmaan sekä sen toteutettavuutta koskevien hankkeiden käynnistämistä (yva, liikennesuunnittelu) Uudistuva ja osaava Suomi - ohjelman uudelleen kohdistetuista varoista puolustusvalmiuksien vahvistamiseksi. Hankkeen edistäminen ja toteuttaminen on nyt noussut entistä tärkeämmäksi sotilaallisen liikkuvuuden ja huoltovarmuuden näkökulmasta. Kun Nato-jäsenyyden edellyttämä 5 %n menot puolustukseen ja ns. kaksoiskäyttöinvestointeihin tulevat velvoittaviksi, tällainen poikittaisliikenneväylä tulee lähiaikoina entistä helpommin toteutettavaksi.	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Kainuun maakuntasuunnitelman 2045 luonnoksessa on mukana Oulunjärven ylittävä maantieliikenteen yhteystarve. Maakuntaohjelma on pyritty laatimaan aiempaa tiiviimmällä ja strategisemmalla tavalla, jonka toimenpiteet tarkentuvat myöhemmin tarkemman päätöksenteon yhteydessä ja mm. Kainuun liikennejärjestelmäsuunnitelman avulla. Tähän liittyen yksittäiset hankkeet ovat maakuntaohjelman ulkopuolella.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
Kainuun saavutettavuuden näkökulmasta perustelut ovat edelleen validit. Oikaisu lyhentää Kajaanin ja Kainuun ydinalueilta 25 km:llä matkaa Ouluun ja parantaa näin sekä elinkeinoelämän että arkiliikenteen saavutettavuutta. 90 % liikennesuoritteista tapahtuu kumipyörillä. Tällä hetkellä Oulujärven matkailukäyttö on jäänyt syrjään liikenneväylän puuttumisen takia.	
MTK Pohjois-Suomen maakuntavaliokunta	
MTK Pohjois-Suomen maakuntavaliokunta (jäljempänä Maakuntavaliokunta) on Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun Metsänhoitoyhdistysten sekä MTK Pohjois-Suomi ry:n yhteistyöelin, jonka tehtävänä on tukea maa- ja metsätalouden edunvalvontaa Kainuussa ja Pohjois-Pohjanmaalla. Maakuntavaliokunta kiittää mahdollisuudesta lausua Kainuun maakuntaohjelmaan. Kainuun maakuntaohjelma 2026–2029 tunnistaa maa- ja metsätalouden keskeiseksi osaksi maakunnan elinvoimaa, huoltovarmuutta ja kestäväää kasvua. Ohjelmassa korostetaan metsien monipuolista ja kestäväää käyttöä, puurakentamisen ja puutuoteteollisuuden kehittämistä sekä jalostusasteen nostoa. Maatalouden ja ruoantuotannon toimintaedellytysten vahvistaminen, omavaraisuuden lisääminen sekä ilmasto- ja ympäristövastuullisuuden kehittäminen ovat ohjelman keskeisiä tavoitteita. Maakuntavaliokunta korostaa, että maa- ja metsätalous sekä raaka-aineiden jalostus lopputuotteiksi markkinoille on Kainuun taloudelle erittäin merkittävä. Kestävästi tuotettuja, paikallisia raaka-aineita jalostetaan paikallisella työvoimalla tuottamaan hyvinvointia koko Suomelle. Ohjelmassa tunnistetaan selkeästi maa- ja metsätalouden kasvu- ja kehittymismahdollisuudet. Näihin vastataan muun muassa investointien ja sukupolvenvaihdosten tukemisella, kiertotalouden ratkaisujen kehittämisellä, uusiutuvan energian tuotannon lisäämisellä sekä tutkimuksen, koulutuksen ja yritysten yhteistyön vahvistamisella. Maaseudun elinvoiman ja palveluiden kehittäminen nähdään koko maakunnan tulevaisuuden kannalta ratkaisevana. Ohjelma luo hyvät edellytykset maa- ja metsätalouden kestäväälle kehitykselle, kilpailukyvyn vahvistamiselle sekä huoltovarmuuden ja omavaraisuuden parantamiselle Kainuussa. Maakuntavaliokunta kehottaa täydentämään Kainuun maakuntaohjelmaa seuraavin lisäyksin. 1. Kiertotalouden ja biokaasutuotannon pilotit Suosittelaa, että Kainuussa käynnistetään pilottihankkeita, joissa kehitetään maatilojen ja metsätalouden sivuvirtojen hyödyntämistä uusiksi tuotteiksi sekä biokaasun tuotantoa ja käyttöä. Näin	Muutetaan maakuntaohjelmaa: Täsmennetään ja täydennetään maakuntaohjelmaa mm. biotalouden ja rahoitustaulukon osalta. Muilta osin asiat sisältyvät jo maakuntaohjelmaan.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
voidaan lisätä omavaraisuutta ja luoda uusia tulonlähteitä. 2. Osaavan työvoiman saatavuuden turvaaminen Ehdotetaan, että ohjelmaan lisätään konkreettisia toimenpiteitä maa- ja metsätalouden koulutuksen ja alan vetovoiman parantamiseksi, esimerkiksi yhteistyössä oppilaitosten ja yritysten kanssa. Kansainvälisen työvoiman rekrytointia ja kotouttamista voidaan kehittää edelleen. 3. Digitaalisten ratkaisujen ja datan hyödyntäminen Kannustetaan ohjelmaa tukemaan digitaalisten työkalujen, paikkatiedon ja datan hyödyntämistä maa- ja metsätaloudessa. Tämä voi parantaa tuottavuutta, resurssitehokkuutta ja ympäristövastuullisuutta. 4. Maaseudun palveluiden ja saavutettavuuden kehittäminen Ehdotetaan, että ohjelmassa huomioidaan maaseudun palveluiden turvaaminen ja saavutettavuuden parantaminen, esimerkiksi liikenne- ja tietoliikenneyhteyksien kehittämisen kautta. Tämä tukee maaseudun elinvoimaa ja houkuttelevuutta sekä edesauttaa maaseudun pysymistä asuttuna parantaen kokonaisturvallisuutta. 5. Kansainvälisen yhteistyön ja rahoituksen hyödyntäminen Suosittelaa, että ohjelmassa korostetaan kansainvälisten hankkeiden ja EU-rahoituksen aktiivista hyödyntämistä maa- ja metsätalouden kehittämisessä.	
SAK ry	
Kainuun maakuntaohjelma 2026-2029 Suomen ammattiliittojen keskusjärjestö SAK:n katsoo tärkeäksi, että vastuullisuus on nostettu maakuntaohjelmassa esille useissa eri yhteyksissä. Ohjelmassa on mainittu vastuullisuus muun muassa kansainvälisessä rekrytoinnissa, matkailussa, ruuantuotannossa, kaivos Hankkeissa ja kulttuurintuotannossa. Niin ikään Maakuntasuunnitelma 2045:ssä on mainittu yritysten vastuullinen toiminta. Koska yritykset ovat enemmän kuin osiensa summa, tätä vastuullisuuden teemaa on Maakuntasuunnitelma 2045:n esimerkillä syvennettävä vastuullisiin työpaikkoihin. Maakuntaohjelmassa on syytä mainita vastuullinen toiminta työpaikoilla ja tarve osallistaa työyhteisöt mukaan vastuulliseen toimintaan. Kainuulaisten työyhteisöjen osallistaminen kytkeytyy samalla maakuntasuunnitelman toiseen keskeiseen arvoon, Koko Kainuun huomioimiseen. Tämä on linjassa	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Kestävä kehitys on yksi maakuntaohjelman arvoista. Siihen sisältyy sosiaalinen kestävyys, joka merkitsee myös vastuullista toimintaa työpaikoilla. Järjestöt sisältyvät koulutuksen tarjoajiin. Maakuntaohjelman toimenpidekokonaisuuksilla kehitetään ja edistetään yritysten vientimahdollisuuksia ja kansainvälisen kasvun edellytyksiä (yhteistyössä Business Finlandin ja muiden toimijoiden kanssa) ja tuetaan mahdollisuuksien mukaan kainuulaisten yritysten mahdollisuuksia päästä mukaan Ukrainan jälleenrakentamiseen. Yritysten mukaan pääsy on yksi Kainuun liiton ja maakunnan kansainvälisen toiminnan

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
myös Vision 2045 "Kainuussa on osaamista, yhteistyökykyä ja tahtoa edelläkävijyyteen sekä älykkäisiin ja rohkeisiin ratkaisuihin" kanssa. <i>Koko Kainuun huomioiminen</i> Keskeinen keino varmistaa alueen työllisyys ja kilpailukyky on työelämän laaja-alainen yhteistyö. Katsomme, että tästä syystä järjestöjen rooli on tärkeää huomioida lopullisessa maakuntaohjelmassa lausuntokierroksella olevaa luonnosta laajemmin. Työllisyyden edistämisen osalta luonnoksessa on toki mainittu laajapohjainen yhteistyö Kainuu-Koillismaa työllisyysalueen tukemisessa, mutta järjestöjen potentiaali osana työllisyyden ja koulutuksen edistämistä sekä kehittämishankkeita on tärkeää mainita selkeästi. Täten katsomme Koko Kainuun huomioimisen osalta, että toimenpidekokonaisuudessa 2026–2029 "Vahvistetaan Kainuun koulutustarjontaa ja koulutuksen vetovoimaa työnantajien, koulutuksen tarjoajien ja julkisen sektorin yhteistyönä" tarkoitetaan koulutuksen tarjoajilla myös järjestöjä, joiden merkitys jatkuvan oppimisen ja osaamisen kehittämisen tunnustetaan. On syytä tarkastella, avautuuko tämä kirjaus ohjelman lukijoille kyseisellä tavalla. <i>Osaaminen ja Itäraja</i> Annamme tunnustusta, että työvoiman saatavuus ja osaamisen kehittäminen nähdään luonnoksessa strategisena kysymyksenä, johon panostamalla houkutellaan alueelle uusia investointeja ja työpaikkoja. Myös EU:n komissio on tunnistanut ongelmaksi ammatillisten osaajien riittämättömyyden Euroopassa. Samalla, kun työnantajien tarjoama koulutus on vähentynyt, Suomen hallitus on leikannut aikuiskoulutuksesta. Tämän noidankehän purkamiseksi tarvitaan EU:n rakennerahastojen entistä suurempaa apua osaamisvajeen paikkaamiselle. Kainuun tilannekuvassa on tunnustettu, että autioituva ja asumaton itäraja on turvallisuusriski ja tästä syystä Kainuulla on korostunut rooli myös EU-rahoituksen näkökulmasta tulevaisuudessa. Maakunnissa varaudutaan jo Ukrainan sodan päättymiseen ja sen jälkeiseen uudelleenrakentamisen aikaan. Koulutus ja osaaminen ovat avainasemassa investointien toteutumiselle eri alueille. Samalla on syytä pohtia, minkälaisia vaikutuksia sodan päättymisellä on itärajan osalta. Asia voidaan nähdä etäisenä ja mahdollisen tulevaisuuden asetelman pohtiminen on varmasti vielä liian kompleksinen kokonaisuus. Kuitenkin katsomme, että on syytä mainita, minkälaisiin toimenpiteisiin maakunnassa	tavoitteista. Kansainvälistymisen teema on horisontaalinen ja kuvattu ylemmällä tasolla. Mahdollisen rauhan saavuttaminen Ukrainassa edellyttää toimintaympäristön ja skenaarioiden uudelleentarkastelua ja mahdollisesti maakuntaohjelman päivitystä kesken ohjelmakauden.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
varaudutaan mahdollisen rauhan toteutuessa maakuntaohjelmakaudella.	
Ympäristöselostus Puhtaan ja oikeudenmukaisen siirtymän osalta on huomioitava työntekijöiden jatkuvan oppimisen tarpeet. Energiaintensiivisen teollisuuden ja energiasektorin yritysten työntekijöiden osaamisen vahvistamiseen ja työllisyyden edistämiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Työllisyys- ja osaamistarpeiden vaikutuksia on aktiivisesti seurattava osallistaen relevantteja sidosryhmiä, kuten työmarkkinaosapuolia.	Ei muutoksia ympäristöselostukseen. Ennakointi- ja seurantaryhmä seuraa maakuntaohjelman toteutumista ja toimenpiteiden vaikutuksia. Maakuntaohjelman ja rahoituksen seurantareportit tuodaan vuosittain maakunnan yhteistyöryhmän (MYR) käsiteltäväksi, jossa on mukana työmarkkinaosapuolten edustajia. Seurantareportit tuodaan myös maakuntahallitukselle tiedoksi vuosittain.
Snowpolis Oy	
Kainuun maakuntaohjelma 2026–2029 Hienoa ja kattavaa työtä. Hyvä, hyvä. Mikäli mahdollista, huomioisin ohjelmassa kuitenkin seuraavaa: Määrälliset tavoitteet - Strategisissa tavoitteissa oli kirjattu yksi hieno määrällinen tavoite: Kainuuseen varmistuu vähintään miljardin euron arvoiset teolliset investoinnit vuosina 2026–2029. Strategisissa tavoitteissa on tavoillaan muutosta vuoden 2025 tilanteeseen verrattuna. Kysymykseni on, löytyykö meiltä vuonna 2029 verrokkiluvut vuodelta 2025 seuraavien tavoitteiden mittaamiselle; vientiä harjoittavien kasvuyritysten määrä lisääntyy, viennin volyyymi, tuotannon jalostusarvo, työn tuottavuus, tutkimus- ja kehittämistoiminnan menot sekä yksityisen sektorin työpaikkojen määrä kasvavat vuosina 2026–2029 vuoden 2025 tilanteeseen verrattuna. Teknolohiateollisuuden toimialan laajuus - Teknolohiateollisuus on maakuntaohjelmassa mukana yhtenä möhkäleenä. Tiedän toki, että tämä johtuu kansallisesta päätöksestä. Alan liikevaihto on Kainuussa laskelmien mukaan noin 800M€, josta leijonan osa Terrafamen liikevaihtoa. Alalla työskentelee yhteensä noin 3500 henkeä, joista leijonan osa kaivoksilla, metallialan yrityksissä sekä energian ja sähköverkkojen parissa. Alaan kuuluu kuitenkin myös tietotekniikka eli ICT-ala, joka myös Kainuussa on suurimman kasvupotentiaalin omaava toimiala. Ehdotukseni on, että maakuntaohjelmasta lähtien asetetaan erityisiä tavoitteita ICT-toimialalle ja, kuten monilla muillakin alueilla, myös Kainuussa aloitetaan ICT-alan kasvun ja kehityksen määrämuotoinen seuraaminen. Nykyinen tilanne hukuttaa Kainuun ICT-alan kehityksen muutokset kaivannaisteollisuuden suhdannevaihtelujen kohinaan.	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Kahdesti vuodessa julkaistaan suhdanneluvut, joissa ainakin osa mainituista indikaattoreista on mukana ja niiden kehitys on seurattavissa. Maakuntaohjelmassa elinkeinojen tavoitteet on yhteisesti tiivistetty Strateginen tavoite 2029 -otsikon alle. Maakuntaohjelman mittaristossa seurataan kärkitoimialojen ja aluetalouden kehitystä erinäisillä mittareilla. Kärkitoimialojen seurantaa tehdään kahdesti vuodessa, jolloin voidaan huomioida kärkitoimialojen tavoitteiden kehitystä (ml. ICT-ala) niiden tarkemman luokittelun mukaisesti.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
Kainuun maakuntasuunnitelma 2045 Laaja ja kattava suunnitelma, joka etenee loogisesti nykytilasta arvojen kautta tavoitteisiin. Yritysten määrällisiä ja etenkin laadullisia tavoitteita on asetettu hienosti seuraaville vuosikymmenille. Jotta tämä varmuudella saadaan toteutumaan, toivoisin myös, että maakuntasuunnitelmassa olisi selkeä tavoite kaupallisen ja / tai tekniikan alan yliopistollisen korkeakouluopetuksen, DI, saamiseksi Kainuuseen. Osaaminen vetää yrityksiä puoleensa.	<i>Ei muutoksia maakuntasuunnitelmaan.</i> Maakuntaohjelman strateginen tavoite osaamisen osalta vuoteen 2029 on, että Kainuun koulutustarjonta sekä koulutusten toteuttamistavat ja -yhteistyö kehittyvät ja monipuolistuvat niin, että alueella annettavalla tutkinto- ja täydennyskoulutuksella sekä jatkuvan oppimisen mahdollistavilla ratkaisulla vastataan ennakoivasti Kainuun työelämän tarpeisiin sekä turvataan ja kehitetään koulutuspalveluja koko Kainuun alueella. Toimenpidekokonaisuuksiin sisältyy yliopistollisen perustutkintokoulutuksen järjestäminen, jossa organisoidaan Kainuuseen uutta pysyvää yliopistollista perustutkintokoulutusta, jossa on vuosittainen sisäänotto tai vähintäänkin tuodaan maakuntaan joustavasti eri yliopistojen koulutusohjelmia alueen elinkeinoelämän ja työelämän tarpeisiin. Tavoitteena on, että Kainuussa on vetovoimainen ja kansainvälinen perusopetuksesta yliopistokoulutukseen ulottuva koulutuspolku, joka houkuttelee koti- ja ulkomaisia opiskelijoita oppimaan, työskentelemään ja asumaan Kainuuseen. Toimenpidekokonaisuuksiin sisältyy myös mm. digitalisaation hyödyntäminen koulutuksessa vahvistamaan Kainuun koulutuspolkua (perusopetus, lukiot, ammatillinen koulutus, ammattikorkea- ja yliopistokoulutus sekä vapaa 8 sivistystyö). Tavoitteena on tuottaa pieneneville ikäluokille koulutuspalveluja älykkäillä ratkaisulla yhteistyössä, turvaten koulutuksen saatavuus ja toimintaedellytykset koko Kainuussa sekä luoda uusia koulutuspalveluja digitalisaation avulla. - Puhtaan ja digitaalisen siirtymän koulutustarpeiden huomioimisen osalta ennakoidaan puhtaan ja digitaalisen siirtymän osaamistarpeet ja luodaan tarpeita vastaavaa koulutusta Kainuuseen. Maakuntaohjelman toimenpidekokonaisuuksiin kuuluu myös Kaivannaisalan koulutuksen ja tutkimuksen kehittäminen, tavoitteena on mm. kehittää koulutusta (toinen aste, ammattikorkea- ja yliopistokoulutus), jonka avulla turvataan alan osaavan työvoiman riittävyys maakunnassa. Maakuntaohjelmassa on siis selkeä tavoite yliopistollisen korkeakouluopetuksen lisäämisestä Kainuussa. Korkeakoulutuksen toimialat tarkentuvat toimenpiteiden edetessä, vastaten maakunnan tarpeisiin, joten

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
	yksittäisiä tiettyjä toimialoja ei ole syytä mainita maakunnan kärki- älykkään erikoistumisen toimialoja lukuun ottamatta.
Suomen Biokierto ja Biokaasu ry	
Kainuun maakuntaohjelma 2026–2029 Suomen Biokierto ja Biokaasu ry, SBB, kiittää mahdollisuudesta toimittaa lausunnon. Ohjelma tunnistaa ansiokkaasti biotalouden, kiertotalouden ja uusiutuvan energian merkityksen Kainuun elinvoiman, huoltovarmuuden ja vihreän siirtymän kannalta. Haluamme lausunnossamme tuoda esiin biokaasun ja biokiertotalouden keskeisen roolin näiden tavoitteiden saavuttamisessa sekä ehdottaa toimenpiteitä, joilla maakunta voi vahvistaa strategista otettaan tällä alalla. Kainuulla on poikkeuksellisen suuri hyödyntämätön potentiaali biokaasun tuotannossa ja biokiertotalouden kehittämisessä. Kainuun liiton selvityksen mukaan alueella syntyy vuosittain merkittäviä määriä maatalouden ja muiden toimialojen biomassoja, joiden laskennallinen biokaasupotentiaali on noin 9 miljoonaa kuutiometriä biokaasua vuodessa, vastaten noin 5,4 miljoonaa kuutiometriä metaania. Tällä hetkellä tästä hyödynnetään vain noin 1,5 %, mikä kertoo huomattavasta kasvumahdollisuudesta. (Kainuun biologiset kierrot, 2021). Biokaasun tuotannon lisääminen Kainuussa vahvistaisi monella tavalla maakunnan strategisia tavoitteita. Paikallinen biokaasutuotanto vähentää riippuvuutta fossiilisista polttoaineista ja tuo energiantuotannon lähemmäs kulutuskohteita, mikä parantaa huoltovarmuutta ja energiaomavaraisuutta. Samalla mädäte mahdollistaa ravinteiden kierrättämisen takaisin pelloille ja voi korvata merkittävän osan tuontilannoitteista, mikä tukee maatalouden kannattavuutta ja ravinnekiertoa. Lisäksi uudet biokaasuinvestoinnit synnyttävät työpaikkoja, tukevat paikallista yrittäjyyttä ja mahdollistavat uutta liiketoimintaa esimerkiksi ravinteiden jalostuksessa, hiilidioksidin hyödyntämisessä ja synteettisten polttoaineiden tuotannossa, mikä lisää aluetaloudellista vaikuttavuutta. Maakuntaohjelman tavoitteiden toteutumisen kannalta olisi tärkeää, että Kainuun biokiertotalouden potentiaali ja kehityspolut arvioitaisiin uudelleen. Nykyinen selvitys on muutaman vuoden takaa, ja sen jälkeen toimintaympäristö, teknologiat ja markkinat ovat kehittyneet nopeasti. SBB esittää, että maakuntaohjelmaan kirjataan tavoite biokiertotalouden ja biokaasun kehittämissuunnitelman päivittämisestä vuosina 2026–2027. Päivityksessä tulisi:	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Puhtaan ja oikeudenmukaisen siirtymän alla asetettu strategiset tavoitteet muun muassa biokaasulle ja kiertotaloudelle. Metsäbiotalouden toimenpidekokonaisuuden alle sisältyy toimenpiteet kiertotaloudelle. Kainuussa on laadittu Kansallisen biotalousstrategian Kainuun alueellinen toimeenpanosuunnitelma 2022–2035. Puhtaan ja oikeudenmukaisen siirtymän alla asetettu strategiset tavoitteet muun muassa biokaasulle ja kiertotaloudelle. Liikennebiokaasu-palaute koskee maakunnallista kaavoitusta ja liikennejärjestelmäsuunnittelua. Maakuntakaavoitus ja maakunnallinen liikennejärjestelmäsuunnittelu on yleispiirteistä suunnittelua, jossa asioita tarkastellaan vähintään seudullisella tasolla. Paikalliset kysymykset ratkaistaan tarkemmassa suunnittelussa.

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
-kartoittaa eri biomassojen ajantasainen määrä, sijainti ja hyödyntämiskelpoisuus, -arvioida investointitarpeet ja -potentiaali sekä liikennebiokaasun jakeluverkoston kehittäminen, -tunnistaa mahdolliset TKI-pilotointien ja yritysekosysteemien paikat. Tämä auttaisi maakuntaa suuntaamaan resursseja ja tukitoimia vaikuttavimmin ja loisi vahvan pohjan uusille investoinneille. SBB esittää harkittavaksi, että maakuntaohjelmaan kirjataan tavoitteita ja linjauksia, jotka vahvistavat biokaasun ja biokiertoalouden asemaa osana alueen strategista kehittämistä. Tällaisia voisivat olla esimerkiksi tavoite biokaasun ja kiertoalouden hyödyntämistason merkittävästä nostamisesta vuoteen 2030 mennessä siten, että vähintään 40 prosenttia alueellisesta potentiaalista otetaan käyttöön, sekä biokiertoalouden kehittämisohjelman laatiminen yhteistyössä kuntien, elinkeinoelämän ja tutkimusorganisaatioiden kanssa. Lisäksi olisi tärkeää, että infrastruktuurin ja investointiympäristön kehittämisessä huomioidaan biokaasulaitosten ja jakelupisteiden sijoittaminen maakunnallisessa kaavoituksessa ja liikennejärjestelmäsuunnittelussa. Samalla ravinnekierron vahvistaminen ja lannoiteomavaraisuuden edistäminen tulisi nostaa maakunnalliseksi tavoitteeksi osana huoltovarmuustyötä.	
Taiteen edistämiskeskus	
Kainuun maakuntaohjelma 2026–2029 Taiteen edistämiskeskus (Taike) kiittää mahdollisuudesta lausua Kainuun maakuntaohjelmasta. Taike kiittää Kainuun maakuntaliittoa myös siitä, että taide, kulttuuri ja luovat alat näkyvät vahvasti maakuntaohjelmassa. Kulttuuri ja luovat alat on sisällytetty maakuntaohjelmaan omana kokonaisuutenaan sekä integroitu johdonmukaisesti myös muihin ohjelman teemoihin. Myös ohjelman arvoihin nostettua yhdenvertaisuutta Taike pitää erinomaisena ja ajankohtaisena painotuksena, jonka avulla alueella on mahdollista luoda osallistavia ja kulttuurisesti kestäviä toimintamalleja. Taike korostaa kulttuurin, kulttuuriperinnön, taiteen ja luovien alojen merkitystä osana aluekehitystä, elinvoimaa ja asukkaiden hyvinvointia. Maakuntaohjelmassa on tärkeää huomioida erityisesti seuraavat taide- ja kulttuuripolitiikasta nousevat näkökulmat: - Luovan osaamisen hyödyntäminen uusien kasvualojen, innovaatioiden ja digitaalisten palveluiden	Muutetaan ohjelmaa: Lisätään strategiseen tavoitteeseen lause: Luovat alat ovat keskeisiä elinvoiman rakentajia niin alueen vetovoiman kuin pitovoimankin näkökulmasta”. Lisätään myös, että kulttuuri vahvistaa kulttuuriperintöä. Muutetaan Kulttuurialan yhteistyön tiivistämisen toimenpidekokonaisuus muotoon: ” Taide-, kulttuuri- ja luovan osaamisen vahvistaminen koulutuksessa, työelämässä ja alueellisissa kehittämisrakenteissa sekä palveluiden kehittämisessä.” Muutetaan Kulttuurihyvinvointi kainuulaisten voimavaraksi -toimenpidekokonaisuus muotoon: ”Edistetään kulttuurihyvinvointia monipuolisilla palveluilla. Tuetaan kulttuurin, kulttuuriperinnön - ja ympäristöjen vaalimisen avulla ihmisten yhteisöllisyyttä,

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
kehittämisessä sekä luovat alat toimialana ja työllistäjänä. - Taide-, kulttuuri- ja luovan osaamisen vahvistaminen koulutuksessa, työelämässä ja alueellisissa kehittämisrakenteissa sekä palveluiden kehittämisessä. - Kulttuuri- ja taidepalvelujen hyödyntäminen hyvinvointipalveluissa sekä niiden saatavuus ja saavutettavuus, jotta kaikilla asukkailla on mahdollisuus osallistua ja hyötyä taide- ja kulttuuripalveluiden hyvinvointivaikutuksista. - Verkostojen, rakenteiden ja yhteistyön vahvistaminen, jotta kulttuuri- ja luovien alojen toimijat voidaan kytkeä osaksi alueellista ekosysteemiä osana innovaatiotoimintaa, elinkeinopolitiikkaa ja hyvinvointipalvelujen kehittämistä. - Kulttuuriperinnön ja -ympäristöjen merkitys yksilöiden ja yhteisöjen yhteenkuuluvuuden tunteelle ja yhteisöllisyydelle, mikä tukee yhteiskunnan resilienssiä, keskinäistä ymmärrystä ja luottamusta. Taide-, kulttuuri- ja luovat alat vahvistavat alueiden elinvoimaa, työllisyyttä ja vetovoimaa sekä tukevat kestävästä kasvusta ja väestön hyvinvointia esimerkiksi matkailun, yhteisöllisyyden ja osallisuuden kautta. Näiden alojen merkitys on keskeinen hyvinvointierojen kaventamisessa ja alueellisen polarisaation ehkäisyssä. On tärkeää, että taide-, kulttuuri- ja luovat alat tunnustetaan osana maakunnan kokonaisvaltaista hyvinvointipolitiikkaa ja että niiden rahoitusta ja yhteistyörakenteita vahvistetaan poikkihallinnollisesti.	resilienssiä, terveyttä ja Kainuun kokonaisturvallisuutta.”
Kainuun maakuntasuunnitelma 2045 Taiteen edistämiskeskus kiittää Kainuun maakuntaliittoa kattavista ja ajankohtaisista kirjauksista, joissa kulttuurin merkitys alueen elinvoiman, hyvinvoinnin ja vetovoiman vahvistajana on tunnustettu erinomaisesti. Erityisen ansiokasta on kulttuurin ja liikunnan integroiminen koulutus-, TKI- ja yritystoimintaan sekä niiden roolin kytkeminen Kainuun veto- ja pitovoiman vahvistamiseen. Myös kulttuurin saavutettavuuden ja taiteen ammattilaisten toimintaedellytysten huomioiminen on tärkeää ja ajankohtaista. Taiteen pitää tärkeänä, että kulttuurin rinnalla myös luovien alojen potentiaali alueen elinvoiman ja taloudellisen kestäväyyden vahvistamisessa tunnustetaan jatkossa osana kokonaisuutta.	
Ympäristöselostus Taiteen kiittää ohjelman ympäristöselostusta kulttuurin näkökulmasta. Erityisen ansiokasta on, että kulttuurin toimialan vaikutukset on tunnustettu monipuolisesti. Taiteen pitää tärkeinä maakuntaliiton huomioita	

LAUSUNTO	LAUSUNNON HUOMIOIMINEN
kainuulaisen kulttuuriperinnön, sen osaamisen ja pääoman itseisarvosta sekä niiden nykyisestä alikäytöstä. Taike muistuttaa, että myös kulttuuri- ja taidealat on syytä huomioida samanlaisin argumentein.	
Muuta lausuttavaa Taike kiittää Kainuun maakuntaliittoa siitä, että ohjelmaa on valmisteltu myös erillisessä kulttuuriryöryryhmässä.	
Työttömien Keskusjärjestö ry	
Kainuun maakuntaohjelma 2026–2029 Yleisesti ottaen Kainuun maakuntaohjelma on hyvä ja tasapainoinen. Työllisyyden edistämisessä Kainuun maakunta on ollut esimerkillinen ja ennakkoluuloton valtakunnallisesti. Alueella on valtavasti potentiaalia asuinpaikkana hienon luontonsa puolesta. Työttömien Keskusjärjestö nostaa kaksi teemaa, joita toivomme Kainuun maakuntaohjelmaan ja maakuntasuunnitelmaan huomioitavan vielä hiukan selkeämmin. -Sosiaaliset kriteerit maakunnan hankinnoissa (tätä voisi muotoilla, esim. näin, "älykkäät, taloudelliset, ympäristöä huomioivat sekä sosiaalista kestävyyttä rakentavat julkiset hankinnat"). Kajaani on ollut johtavassa asemassa pilotoimassa sosiaalisten kriteereiden käyttöä julkisissa hankinnoissaan. Toivomme, että tämä edelläkävijäys jatkuu alueella. Pitkäaikaistyöttömiä ja osatyökykyisiä on työllistetty sosiaalisia kriteereitä hyödyntäen. -Köyhyysstrategia. Maakunnan tulee kiinnittää huomiota siihen, miten kaikista heikoimmassa asemassa olevien ihmisten tilanne alueella kehittyy. Eriarvoisuuden kasvu ei ole vetovoimatekijä, vaan tärkeää on mm. työttömien työ- ja toimintakyvyn kannalta sekä osaamisen kehittymisen kannalta, että maakunnassa ollaan valvutuneita ja tiedetään, miten alueen hyvinvointi myös heikoimmassa olevien kansalaisten osalta kehittyy. Hyvinvoiva alue kaikkien asukkaiden osalta on merkittävä vetovoimatekijä, joka myös lisää yritysten kiinnostusta alueeseen ja ruokkii alueen muuta kasvua. Tämä on toki huomioitu jo osittain strategiassa, mutta köyhyyttä tai köyhyyden estämistä ei mainita nimellä kertaakaan strategiassa.	Ei muutoksia maakuntaohjelmaan. Hyvinvointi ja terveysosion kainuulaisten (asukkaiden) hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimenpidekokonaisuuden mukaan maakunnassa tehdään ennaltaehkäisevää monialaista asiakaslähtöistä, ratkaisukeskeistä ja verkostomaista yhteistyötä hyvinvoinnin vahvistamiseksi. Toimenpidekokonaisuuden keinovalikoimaan voi kuulua, tarpeen mukaan, erilaisten strategioiden ja ohjelmien laadinta. Maakuntaohjelman elinkeinot -osion toimenpidekokonaisuudessa julkisten hankintojen ja kilpailutusten kehittäminen voi pitää sisällään myös mainitut sosiaaliset kriteerit. Hyvinvointi ja terveysosio: kainuulaisten (asukkaiden) hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimenpidekokonaisuudessa todetaan "maakunnassa tehdään ennaltaehkäisevää monialaista asiakaslähtöistä, ratkaisukeskeistä ja verkostomaista yhteistyötä hyvinvoinnin vahvistamiseksi." Toimenpidekokonaisuuden keinovalikoimaan voi myös kuulua tarpeen mukaan erilaisten strategioiden ja ohjelmien laadinta. Ennakointi- ja seurantaryhmä seuraa eriarvoisuuden mittareita ja maakuntaohjelman seurantaraportti tuodaan vuosittain käsiteltäväksi maakunnan yhteistyöryhmään, jossa on mukana myös työmarkkinaosapuolten edustajia. Seurantaraportti tuodaan myös maakuntahallitukselle tiedoksi.